

Regional analyse

Gjøvikregionen 2013

Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon

KNUT VAREIDE OG MARIT O. NYGAARD

TF-notat nr. 2014/33

Tittel: Regional analyse Gjøvikregionen 2013
Undertittel: Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon
TF-notat nr.: 2014/33
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit O. Nygaard
Dato: 19. mars 2014
ISBN: 978-82-7401-720-7
ISSN: 1891-053X
Pris: 170,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Prosjekt: Byregion Gjøvik
Prosjektnr.: 20140170
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Regionrådet for Gjøvikregionen

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Utviklingen i Gjøvikregionen er analysert med hensyn til arbeidsplass- og næringsutvikling, attraktivitet, innovasjon og utdanningsnivå.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (Cand. Oecon.) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge som er utført av Telemarksforskning i 2013, og som er utgitt i 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Analysene av innovasjon bygger på et empirisk arbeid som er gjennomført og finansiert i forbindelse med Norges Forskningsråds VRI-program der Telemarksforskning og AFI har et felles forskningsprosjekt i VRI Telemark. Kapitlet om NæringsNM omhandler resultatene fra det arbeidet vi har gjort årlig for NHOs NæringsNM.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, i det at vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg. For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Dynamikken i den regionale utviklingen er imidlertid ganske kompleks, og våre modeller og forståelsen av den er ikke på langt nær ferdig utviklet. Det er dessuten en utfordring å presentere så mange tema og ulike analyser i en rapport av dette formatet som er ment å være kortfattet og enkel.

Bø, 19. mars 2014

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

SAMMENDRAG	5
1. ARBEIDSPLASSER	7
2. ATTRAKTIVITET FOR BEDRIFTER OG BESØK	26
3. PENDLING OG ARBEIDSMARKEDSINTEGRASJON	34
4. BEFOLKNING	37
5. BOSTEDSATTRAKTIVITET	42
6. NÆRINGSNM	51
7. INNOVASJON	57
8. UTDANNING	66

Sammendrag

Gjøvikregionen har samme antall arbeidsplasser på slutten av 2012 som i 2000. I samme periode har næringslivet i Norge økt sysselsettingen med 12,9 prosent. Gjøvikregionens næringsliv ble hardt og tidlig rammet av finanskrisen, og har hatt ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser siden 2008. Denne utviklingen deler Gjøvikregionen med flere andre industriregioner på Østlandet.

For å analysere næringsutviklingen i Gjøvikregionen har vi delt opp næringslivet i basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer, og vi har analysert utviklingen i disse næringstypene hver for seg.

Det er først og fremst innen basisnæringene at utviklingen har vært svak. Det rammer Gjøvikregionen spesielt hardt, ettersom regionen er kjennetegnet av å ha en forholdsvis stor andel av sysselsettingen i nettopp basisnæringene. Mer enn hver femte arbeidsplass i basisnæringene i Gjøvikregionen har blitt borte siden 2000. Basisnæringene i Gjøvikregionen består av næringer som landbruk, industri og de teknologiske tjenestene som er mest konkurranseutsatt. I Gjøvikregionen har det vært en spesielt sterk nedgang i industrien, hvor 30 prosent av arbeidsplassene i 2000 har forsvunnet ved utgangen av 2012. Det er spesielt industrien i Vestre Toten som har blitt hardest rammet. De teknologiske tjenestene, som er en vekstnæring i Norge, utgjør en forholdsvis liten del av basisnæringene i Gjøvikregionen. Sammensetningen av basisnæringene i Gjøvikregionen har vært lite gunstig. En stor andel av bedrifter og arbeidsplasser i basisnæringene i Gjøvikregionen har vært i bransjer med nedgang eller stagnasjon på landsbasis. Den uheldige bransjestrukturen i basisnæringene i Gjøvikregionen forklarer noe av den svake arbeidsplassutviklingen, men det har også vært en svak utvikling når vi korrigerer for bransjestrukturen. Gjøvikregionen har dermed ikke vært attraktiv for bedrifter de siste årene.

Besøksnæringene kjennetegnes av at kundene må være personlig tilstede, og omfatter bransjer som butikkhandel, overnatting, servering, opplevelsesnæringer og aktiviteter. Besøksnæringene i Gjøvikregionen har hatt en vekst i antall arbeidsplasser på 7,9 prosent siden 2000, selv om det har vært nedgang de siste fem årene. I resten av landet har besøksnæringene hatt en vekst på 14,6 prosent. Antall arbeidsplasser i besøksnæringene blir påvirket av befolkningsutviklingen. Gjøvikregionen har hatt en forholdsvis svak befolkningsvekst, og den svake utviklingen i besøksnæringene forklares fullt og helt av den svake befolkningsutviklingen. Besøksnæringenes sysselsetting har faktisk utviklet seg bedre enn befolkningsutviklingen skulle tilsi. Gjøvikregionen har imidlertid en forholdsvis liten andel besøksnæringer. Gjøvik er et regionalt handels- og tjenestesenter, men det er forholdsvis lite besøksnæring i de andre kommunene i regionen.

De regionale næringene, som omfatter bygg og anlegg, engroshandel, transport og diverse tjenester, har hatt vekst i antall arbeidsplasser i Gjøvikregionen. Innenfor de regionale næringene har veksten vært litt høyere enn veksten i resten av landet. Veksten i de regionale næringene var sterk fra 2000 til 2007, men etter 2007 har det vært nedgang igjen. De regionale næringene kan ses på som «avledede» næringer, som selger sine tjenester til øvrig næringsliv. Det er naturlig å anta at nedgangen i basisnæringene har gitt redusert etterspørsel til de regionale næringene, og at det er årsaken til at de regionale næringene ikke har hatt vekst etter 2007.

Næringslivets utvikling blir målt på en helt annen måte i NHOs NæringsNM. Her er det bedriftenes lønnsomhet, vekst i omsetning og verdiskaping og nyetableringer som måles og rangeres. Næringslivet i Gjøvikregionen hadde omtrent middels andel lønnsomme foretak og nyetableringer i 2012, men det var en liten andel vekstforetak. Samlet sett skårer næringslivet i Gjøvikregionen litt bedre enn middels i NæringsNM for 2012, og ble rangert som nummer 38 av 83 regioner. Gjøvikregionen har gjort det svært bra i NæringsNM tidligere, og var blant de ti beste regionene i landet i 2004 og 2005.

I denne rapporten har vi også sett på innovasjon i næringslivet. Næringslivet i Gjøvikregionen er ganske innovativt. Det er en forholdsvis høy andel av bedriftene som har gjennomført produktinnovasjon, prosessinnovasjon og markedsinnovasjoner.

Næringslivet i Gjøvikregionen har en middels andel av ansatte med høgscole- eller universitetsutdanning. Når vi korrigerer for bransjesammensetningen, er utdanningsnivået i Gjøvikregionen under middels i forhold til andre regioner. Næringslivet i Gjøvikregionen er dermed innovativt uten å ha spesielt høyt kompetansenivå.

Befolkningsveksten i Gjøvikregionen har vært ganske svak siden 2000. Folketallet har økt med 4,0 prosent, mens veksten på landsbasis har vært 14,1 prosent. Befolkningsveksten i Gjøvikregionen har også vært lavere enn i naboregionene. Gjøvikregionen har fødselsunderskudd, og må derfor ha netto innflytting for å holde tritt med befolkningsveksten i resten av landet. De siste par årene har Gjøvikregionen et netto flyttetap mot andre regioner i Norge, men netto innvandring fra utlandet har gjort at det tross alt har blitt en befolkningsvekst. Innvandringen til Gjøvikregionen er imidlertid lavere i forhold til folketallet enn ellers i landet.

De svake flyttetallene til Gjøvikregionen kan forklares helt og holdent av den svake arbeidsplassutviklingen. Gjøvikregionen har en viss fordel i at regionen har høy intern arbeidsmarkedsintegrasjon, som vi ser gjennom at det er mye pendling mellom kommunene i regionen. Kommunene deler på det samme arbeidsmarkedet, og det gir flere valgmuligheter for jobber til befolkningen. Når vi korrigerer både for arbeidsplassutviklingen og de strukturelle fordelene, finner vi at nettoutflyttingen har vært noe bedre enn forventet i alle periodene etter 2000. Gjøvikregionen framstår dermed som ganske attraktiv som bosted.

Gjøvikregionens svake befolkningsvekst de siste årene skyldes dermed at regionen ikke har vært attraktiv for bedrifter. Regionens attraktivitet for besøk og bosetting har vært bedre enn middels, men ikke sterk nok til å kompensere for den svake utviklingen i basisnæringene.

Hvis målet er at Gjøvikregionen skal oppnå minst samme vekst i befolkning og arbeidsplasser som ellers i landet de neste årene, er det nødvendig å få en bedre utvikling i basisnæringene. Gjøvikregionen har mye av sin inntektsbase i basisnæringene, men har lite besøksnæringer. Besøksnæringene er dessuten basert mye på egne innbyggere, og regionen har ikke særlig mye av tradisjonell reiselivsnæring. Det gir lite potensiale for arbeidsplassvekst i besøksnæringene. Basisnæringene i Gjøvikregionen består for en stor del av internasjonale og innovative bedrifter, som bør ha et stort potensiale for vekst, selv om konjunktorene har vært ugunstige de siste årene. Bostedsattraktiviteten i Gjøvikregionen er i utgangspunktet over middels, og det er et godt utgangspunkt for at basisnæringene skal kunne ekspandere.

1. Arbeidsplasser

Arbeidsplassutviklingen er en viktig indikator for regional utvikling, og er kanskje den mest sentrale forklaringsfaktoren for flyttemønstrene. Arbeidsplasser finnes i både offentlig og privat sektor, men det er ofte sterkest interesse for arbeidsplassene i privat sektor, som en forsøker å påvirke gjennom næringsutvikling.

1.1 Antall arbeidsplasser

På slutten av 2012 var det 21 088 arbeidsplasser¹ i privat sektor i Gjøvikregionen, mens det var 11 523 arbeidsplasser i offentlig sektor.

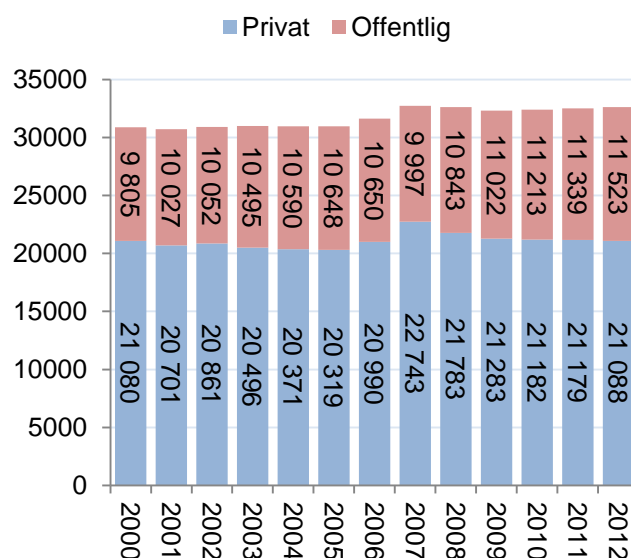
Antall arbeidsplasser i privat sektor har gått ned med over 1 600 siden toppåret 2008. Det er nå omtrent samme antall arbeidsplasser i næringslivet i Gjøvikregionen som det var i 2000.

Utviklingen i offentlig sektor har vært langt mer positiv, og har det vært en vekst på over 2 700 arbeidsplasser siden 2000.

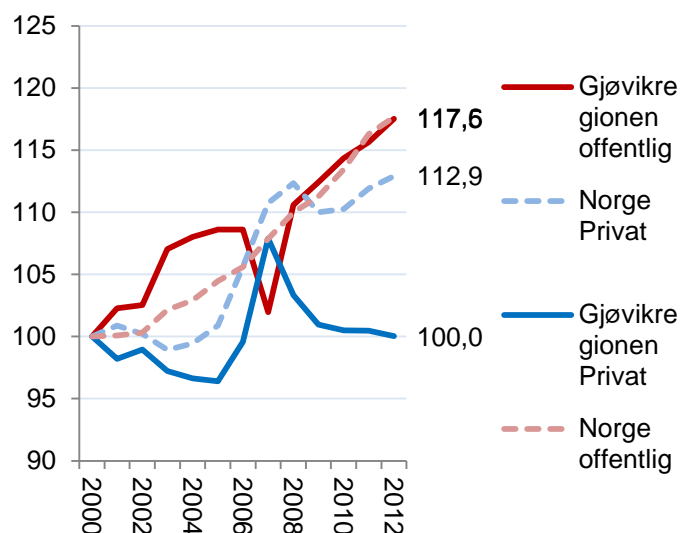
Utviklingen i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor er vist i figur 2, der vi har sammenliknet veksten i regionen med veksten på landsbasis.

Her ser vi at antall arbeidsplasser i privat sektor i Gjøvikregionen økte ganske mye fra 2005 til 2008. Deretter sank antall arbeidsplasser i næringslivet brått de neste to årene, og har fortsatt å synke.

Gjøvikregionen har hatt samme vekst i antall offentlige arbeidsplasser som resten av landet. Antallet offentlige arbeidsplasser har økt med 17,6 prosent siden 2000.

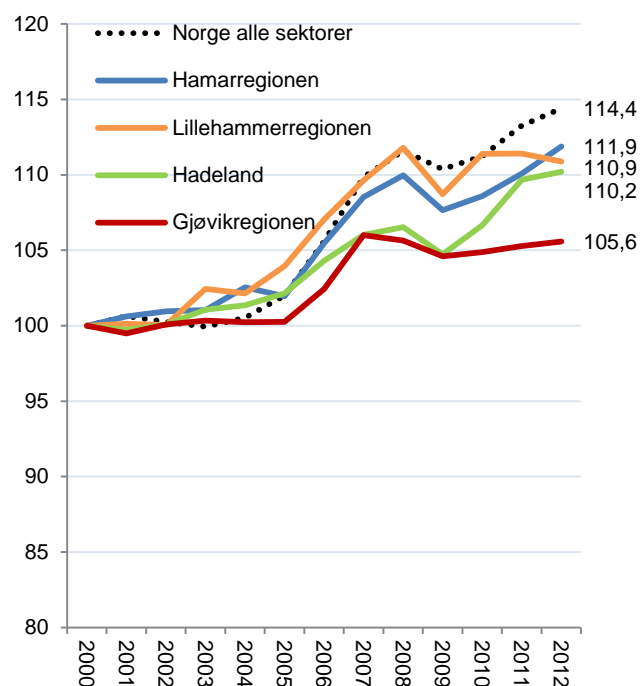
Figur 1: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Gjøvikregionen fra 2000 til 2012.

Figur 2: Indeksert arbeidsplassutvikling i offentlig og privat sektor i Norge og i Gjøvikregionen fra 2000 til 2012, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figuren til høyre viser den indekserte arbeidsplassutviklingen i Gjøvikregionen og noen omkringliggende regioner fra 2000 til 2012. Antall arbeidsplasser i 2000 er indeksert til å være lik 100. Utviklingen i disse regionene er sammenliknet med utviklingen nasjonalt i samme periode. Figuren viser arbeidsplassutviklingen i alle sektorer, privat så vel som offentlig.

Det var 5,6 prosent flere arbeidsplasser i Gjøvikregionen i 2012 enn det var i 2000. I samme periode har det vært en arbeidsplassvekst på 14,4 prosent på landsbasis. Arbeidsplassveksten i Hamarregionen, Lillehammerregionen og Hadeland har vært svakere enn veksten på landsbasis, men sterkere en i Gjøvikregionen.

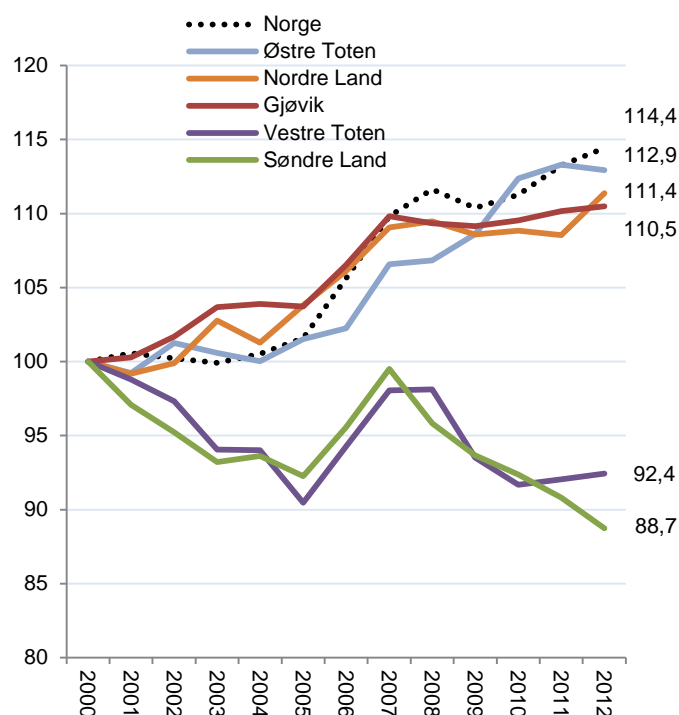
Figur 3: Arbeidsplassutviklingen i Norge, Hadeland, Gjøvik-, Lillehammer- og Hamarregionen fra 2000 til 2012, alle sektorer, indeksert slik at antallet i 2000 = 100.

I figur 4 ser vi den indekserte arbeidsplassutviklingen i de enkelte kommunene i Gjøvikregionen. Skalaen er lik som i figuren over, for å gjøre sammenlikningen enklere.

Østre Toten har hatt en arbeidsplassvekst på 12,9 prosent fra 2000 til 2012.

Nordre Land og Gjøvik har også hatt positiv arbeidsplassvekst.

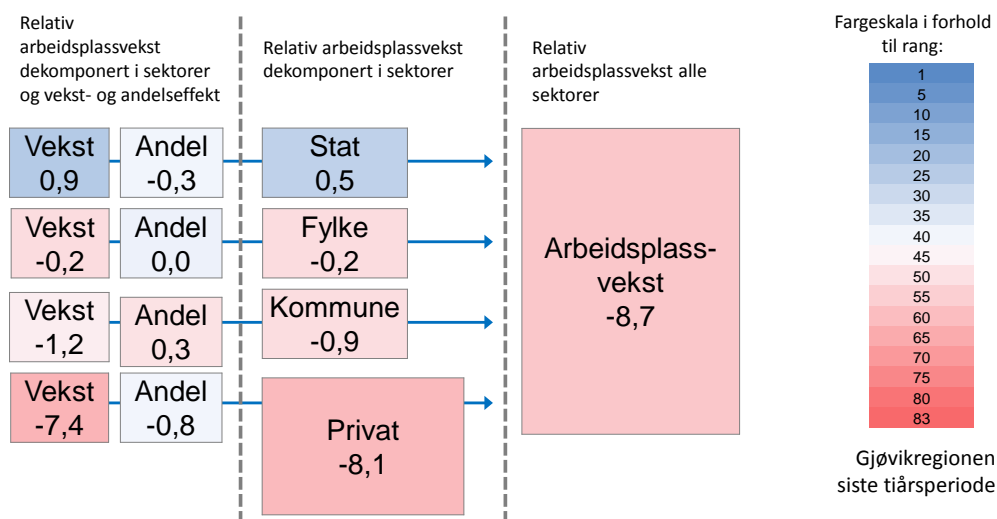
Vestre Toten og Søndre Land har hatt arbeidsplassnedgang. I Søndre Land har arbeidsplassnedgangen vært på 11,3 prosent fra 2000 til 2012.

Figur 4: Indeksert arbeidsplassutvikling i de enkelte kommunene i Gjøvikregionen fra 2000 til 2012, alle sektorer, indeksert slik at antallet i 2000 = 100.

1.2 Oppsummering sektorer

Vi kan oppsummere utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene i Gjøvikregionen med følgende figur:

Figur 5: Avvik mellom arbeidsplassveksten i Gjøvikregionen og i Norge de ti siste årene. Alle tallene viser hva avviket utgjør som prosent av samlet sysselsetting. Fargene viser hvordan regionen rangerer blant de 83 regionene i landet for det spesifikke avviket. Avviket for hver av de fire sektorene er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. Veksteffekten viser hvordan sektoren ville ha bidratt til samlet vekst dersom sektorens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan sektoren ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

Arbeidsplassveksten i Gjøvikregionen, målt som prosentvis andel av sysselsettingen i begynnelsen av perioden, har vært 8,7 prosentpoeng lavere enn arbeidsplassveksten på landsbasis i den siste tiårsperioden.

Boksene i midten viser differansen mellom vekstimpulseneⁱⁱ i de ulike *sektorene* i Gjøvikregionen og vekstimpulsene i de ulike sektorene på landsbasis i den siste tiårsperioden. Veksten i statlig sektor har vært sterkere i Gjøvikregionen enn på landsbasis i den siste tiårsperioden. Veksten i privat sektor i Gjøvikregionen har vært ganske mye svakere enn veksten på landsbasis i den siste tiårsperioden.

Den relative veksten dekomponeres i en veksteffekt og en andelseffekt. Den delen av veksten som skyldes sektorens størrelse kaller vi andelseffekten, mens den delen av den relative veksten som skyldes arbeidsplassvekst, kaller vi veksteffekt.

Veksteffekten i privat sektor har vært veldig svak. Andelseffekten har også vært svak, men det er den lave arbeidsplassveksten i privat sektor som har betydd mest.

Veksten i statlig sektor skyldes en positiv veksteffekt. Andelseffekten har vært svakt negativ.

1.3 Utvikling i næringslivet

Når vi skal sammenlikne veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet mellom ulike områder, er det praktisk å bruke relativ vekst, som er differansen i den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser i regionen og veksten i antall arbeidsplasser i Norge. Da filtrerer vi bort konjunktursvingningene, og kan se hvordan veksten i den enkelte region er i forhold til andre regioner i landet over tid.

Tabell 1: Relativ vekst, målt som differansen mellom prosentvis vekst i kommunen og veksten på landsbasis, i antall arbeidsplasser i næringslivet, i regionene på Østlandet, 2001 - 2012. Siste kolonne viser progressivt gjennomsnitt. Rangering blant landets 83 regioner mht. progressivt gjennomsnitt i første kolonne.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
3	Kongsberg/Numedal	0,0	1,0	0,8	-1,3	0,6	3,3	3,7	3,3	-0,9	0,9	3,3	0,0	1,5
4	Nedre Romerike	-3,4	4,2	-0,3	0,4	1,9	-1,1	0,5	-0,8	0,3	3,5	1,5	1,6	1,1
5	Øvre Romerike	5,3	-2,0	-0,1	0,7	2,1	-2,9	-0,6	4,9	0,8	-1,2	2,4	0,9	0,9
10	Follo	-0,8	1,4	3,9	0,6	1,0	0,2	0,5	0,3	0,3	0,4	-0,7	2,4	0,7
16	Akershus Vest	3,1	7,3	-0,7	1,4	-0,7	0,4	0,2	1,8	-0,4	1,4	1,1	-1,3	0,3
22	Drammensregionen	1,8	0,3	0,9	0,9	0,6	-1,3	0,2	1,3	-2,4	1,2	0,9	0,0	0,2
23	Oslo (Region)	-1,6	-3,6	-2,0	-0,2	-0,1	-0,1	-0,7	0,0	0,3	-0,5	0,6	0,9	0,1
25	Midt-Buskerud	-1,7	0,5	0,9	2,4	-0,8	-2,2	-0,8	0,4	-0,1	-0,3	-0,5	2,0	0,0
30	Hadeland	-1,4	0,7	1,9	0,6	0,9	-1,3	-2,2	-0,4	-0,4	1,4	1,2	-1,9	-0,2
35	Midt-Telemark	-5,7	3,3	1,5	-0,3	0,6	0,0	-4,8	-1,2	-0,4	-2,8	0,3	3,1	-0,4
39	Vest-Telemark	-3,6	1,3	4,3	1,1	-1,6	4,3	-6,9	1,2	-1,3	-0,6	-1,5	1,0	-0,5
44	Tønsbergregionen	0,4	1,5	-1,0	0,2	-0,9	0,2	0,0	-0,4	-1,2	-0,5	-1,3	-0,5	-0,6
49	Sandefjord/Larvik	-1,7	2,4	0,3	1,9	0,2	-1,8	1,1	-0,5	-1,0	-0,8	-2,8	-0,6	-0,8
50	Hamarregionen	-0,9	1,9	0,6	-0,9	-2,8	-0,6	-1,3	-1,7	-1,9	-0,2	-0,9	0,5	-0,8
53	Nedre Glomma	0,1	3,4	-2,8	-1,6	-1,3	-0,3	-0,4	-2,1	-1,5	-0,2	0,0	-1,1	-0,9
54	Mosseregionen	0,3	-1,7	-0,4	-0,5	1,0	0,9	1,1	-0,7	-2,7	0,3	-2,3	-2,1	-0,9
57	Lillehammerregionen	-1,3	1,8	0,9	0,4	-0,2	-0,4	-3,2	0,1	-0,4	1,1	-2,6	-2,2	-1,0
58	Indre Østfold	-0,1	0,2	2,8	1,9	0,9	-1,6	-1,1	1,2	0,1	-1,9	-1,7	-3,1	-1,0
59	Gjøvikregionen	-2,7	1,4	-0,5	-1,2	-1,7	-1,4	3,5	-5,7	-0,2	-0,7	-1,5	-1,3	-1,2
60	Grenland	-1,2	-0,3	-1,6	-0,9	-0,6	-0,7	-1,0	0,1	-1,1	-1,6	-1,9	-1,5	-1,2
62	Ringerike/Hole	-4,2	0,9	1,7	1,5	-3,4	0,1	-2,4	-0,1	-0,2	1,4	-1,3	-4,9	-1,2
67	Sør Østerdal	-2,0	-0,5	1,0	0,8	-1,0	-3,9	0,5	0,4	-0,6	-1,3	-3,1	-2,5	-1,4
68	Halden (Region)	0,1	2,9	0,4	-4,5	0,0	-0,1	0,1	-2,6	-1,6	-2,8	-0,8	-1,8	-1,5
69	Hallingdal	-0,8	1,5	-0,2	2,1	1,7	-1,4	-2,0	-2,1	-1,3	-0,9	-3,4	-1,9	-1,5
70	Øst-Telemark	-2,3	-0,8	-0,3	-2,1	-1,3	-2,5	-4,3	-1,9	-1,6	2,2	-3,9	-0,6	-1,6
72	Fjellregionen	-3,2	1,0	-0,1	1,9	-1,2	-0,6	-1,2	-1,4	1,9	-2,4	-3,6	-3,8	-1,7
73	Glåmdal	-1,3	-0,5	0,7	-0,8	-0,8	-1,5	-4,6	0,4	-2,4	-2,8	-2,6	-0,3	-1,7
80	Valdres	0,6	1,0	1,5	-3,2	1,7	-1,5	-1,8	-3,6	0,4	-2,3	-2,4	-4,2	-2,1
81	Nord-Gudbrandsdal	-2,7	-0,8	3,0	-0,3	-0,4	-2,6	-5,3	-1,4	0,2	-1,6	-3,0	-3,7	-2,2
82	Midt-Gudbrandsdal	-2,0	-0,7	3,9	-2,4	-1,2	-1,7	-2,6	1,7	-4,7	-2,1	-2,5	-4,1	-2,3

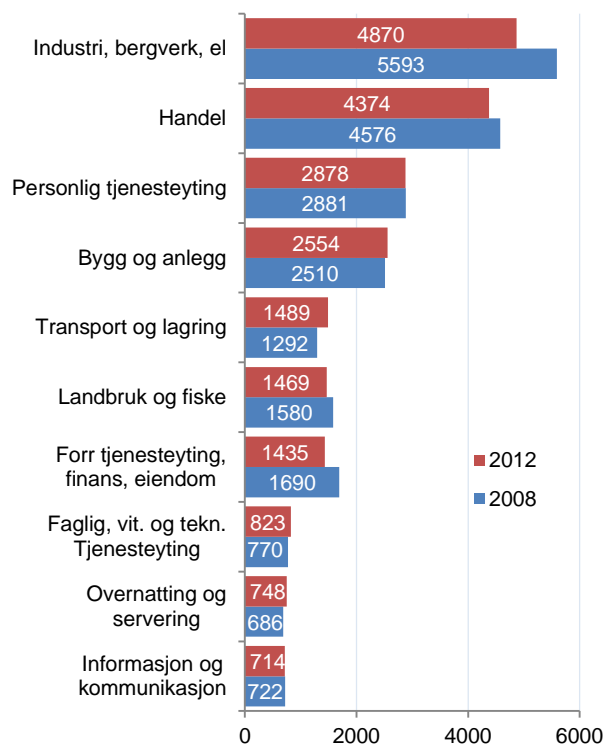
Regionene er rangert etter såkalt progressivt gjennomsnittⁱⁱⁱ for de ti siste årene. Selv om Gjøvikregionen har hatt sterk nedgang i næringslivet etter 2008, er det faktisk 24 av 83 regioner med enda svakere utvikling. Det er også andre industriregioner som har slitt i denne perioden, som Mosseregionen, Nedre Glomma og Grenland.

1.4 Bransjer i næringslivet

Figuren ved siden av viser antall sysselsatte i de ulike bransjene i næringslivet i Gjøvikregionen i 2008 og 2012. Bransjeinndelingen er den samme som SSB vanligvis bruker.

I 2012 var det 4 870 personer som jobbet i industrien. Det har vært en nedgang på 723 arbeidsplasser i industrien siden 2008. Handelen er nest størst. Det var 4 374 arbeidsplasser i handelsbransjen i 2012. Det er en nedgang på 202 arbeidsplasser siden 2008.

Det har vært en nedgang i antallet sysselsatte i landbruket og fisket og forretningsmessig tjenesteyting, eiendom og finans fra 2008 til 2012.

Figur 6: Antall sysselsatte i ulike bransjer i næringslivet Gjøvikregionen i 2008 og 2012.

1.5 Bransjer og lokaliseringkvotienter

Vi så antallet sysselsatte i de ulike bransjene i figur 6, men det er også interessant å vurdere om Gjøvikregionen har høye eller lave andeler i forhold til andre regioner. I figur 7 ser vi lokaliseringkvotientene til de ulike bransjene. Antall sysselsatte i bransjen er delt på totalt antall innbyggere, og andelen er delt på tilsvarende andel for landet. Når tallet er 1, er andelen den samme som andelen for Norge.

I 2012 var det 1,7 ganger flere som jobbet i landbruket i Gjøvikregionen sammenliknet med resten av landet. Det var 1,18 ganger flere som jobbet i industrien enn i landet som helhet.

Andelen sysselsatte i bygg- og anleggsbransjen i Gjøvikregionen er lik som på landsbasis.

Andelen sysselsatte i de faglige, vitenskapelige og tekniske tjenesteytingene er bare halvparten så stor i Gjøvikregionen som andelen nasjonalt.

Figur 7: Andel arbeidsplasser i forhold til folketallet i Gjøvikregionen i forhold til tilsvarende andel på landsbasis, i 2008 og 2012.

1.6 Næringstyper

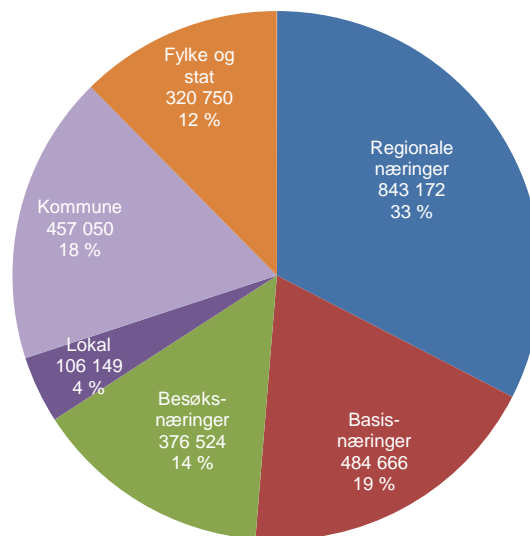
Noen deler av næringslivet kan vi karakterisere som *basisnæringer*. Basisnæringer er de delene av næringslivet som genererer inntekter utenfra. Eksportnæringer er basisnæringer, men vi kan også legge til næringer som selger sine produkter eller tjenester ut av regionen, selv om salget ikke er til andre land. Alle primærnæringene og stort sett all industri kan regnes som basisnæringer. Vi kan også ta med tjenester som konkurrerer i et nasjonalt eller internasjonalt marked, som IT, telekom- og ingeniørtjenester. Basisnæringene sysselsatte 484 666 personer på slutten av 2012. Utviklingen i basisnæringene påvirkes kraftig av konjunkturer og har gått i bølger. De siste to årene har veksten vært ganske sterk.

Besøksnæringer er de delene av næringslivet hvor kunden må være personlig til stede. Butikkhandel (men ikke internetthandel), servering, overnatting, opplevelser og personlige tjenester er bransjer som vi regner som besøksnæringer. Årsaken til at vi ønsker å isolere besøksnæringene, er at de vil reflektere om et område er attraktivt å besøke. Områder som trekker til seg besøkende fra andre områder vil normalt få høyere etterspørsel, og dermed også flere arbeidsplasser i besøksnæringene. Det vil være ulike stedskvaliteter som gjør et område attraktivt for besøk og for bedrifter i basisnæringene. Besøksnæringene sysselsatte 376 524 personer i 2012. Besøksnæringene i Norge vokste raskt fra 2000 til 2007, men har stagnert etter det.

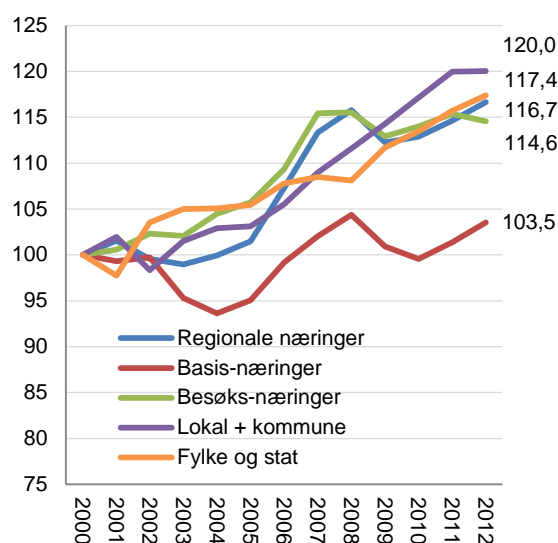
Den tredje og største gruppen kaller vi *regionale næringer*. Denne kategorien inneholder bransjer som bygg og anlegg, engros- og agenturhandel, transport og forretningsmessige tjenester. Dette er store bransjer, som ofte er knyttet til regionen, men som er ganske ujevnt fordelt mellom enkeltkommuner.

Til *lokale næringer* regnes privat virksomhet innenfor primærhelsetjenester, skoler, avfallshåndtering og barnehager. Dette er tjenester som er knyttet til lokalbefolkningen, og som i mange tilfeller er substitutter til de kommunale tjenestene. De lokale næringene kan vi derfor se i sammenheng med kommunal sektor. Det er de lokale næringene som vokser raskest i Norge, og de er samtidig ganske upåvirket av konjunkturerne.

Stat og fylkessektoren utgjør den siste delen av arbeidslivet, og hadde 320 750 sysselsatte i 2012. Veksten i antall arbeidsplasser i stat og fylke har vært litt høyere enn veksten i den totale sysselsettingen.

Figur 8: Antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Norge i 2012.

Figur 9: Utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Norge fra 2000 til 2012, indeksert slik at antallet i 2000=100.

1.6.1 Næringstyper i Gjøvikregionen

Figuren ved siden av viser fordelingen av alle arbeidsplassene i offentlig sektor og næringstypene i privat sektor i Gjøvikregionen i 2012.

Det var 8 545 arbeidsplasser i de regionale næringene i Gjøvikregionen i 2012. Dette tilsvarer 26 prosent av arbeidsplassene. Andelen arbeidsplasser i de regionale næringene i Gjøvikregionen er lavere enn andelen på landsbasis.

Det var 6 874 arbeidsplasser i basisnæringene i 2012. Dette tilsvarer 21 prosent av arbeidsplassene. Andelen er litt høyere enn andelen på landsbasis.

Det var 4 581 arbeidsplasser i besøksnæringene i Gjøvikregionen i 2012. Dette tilsvarer 14 prosent av arbeidsplassene. Andelen arbeidsplasser i besøksnæringene i Gjøvikregionen er like stor som andelen på landsbasis.

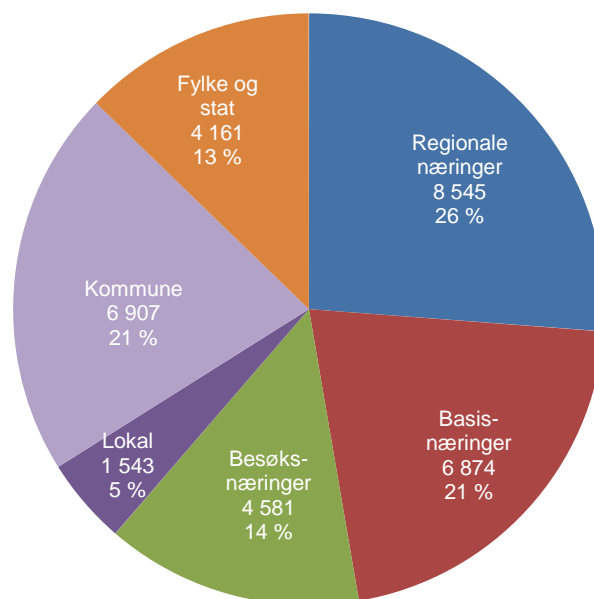
Kommunal sektor er litt større i Gjøvikregionen enn på landsbasis. 21 prosent av arbeidsplassene var i kommunal sektor i 2012. Dette tilsvarer 6 907 arbeidsplasser.

Fylkeskommunal og statlig sektor er samlet sett omtrent like stor i Gjøvikregionen som på landsbasis. Det var 4 161 arbeidsplasser i disse sektorene i Gjøvikregionen i 2012.

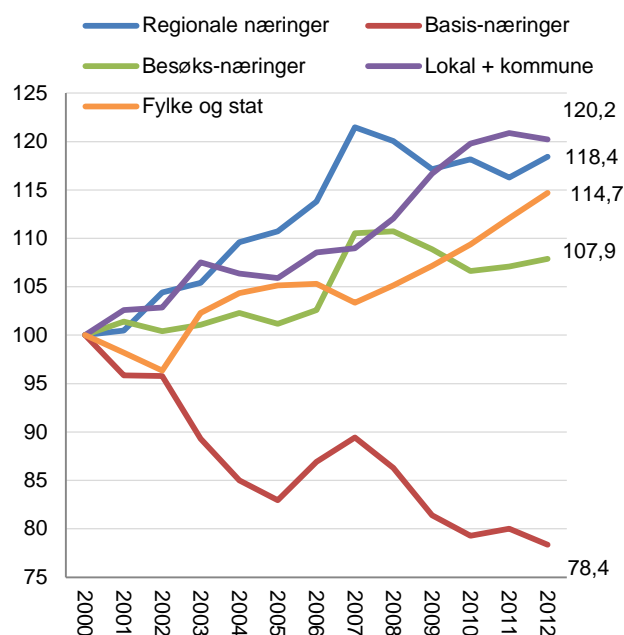
Figuren til høyre viser den indekserte arbeidsplassutviklingen fra 2000 til 2012.

Basisnæringene har hatt en nedgang på 21,6 prosent mellom 2000 og 2012. De øvrige næringene har hatt arbeidsplassvekst.

Besøksnæringene har økt med 7,9 prosent. Veksten er lavere enn veksten nasjonalt. De regionale næringene har økt med 18,4 prosent. Veksten er litt høyere enn veksten på landsbasis i samme periode.

Figur 10: Antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Gjøvikregionen i 2012.

Figur 11: Indeksert arbeidsplassutvikling i de ulike sektorene og næringstypene i Gjøvikregionen fra 2000 til 2012, indeksert slik at antallet i 2000 = 100.

1.6.2 Basisnæringer i Norge

Basisnæringene kan deles opp i tre ganske forskjellige næringer: Industri, teknologiske tjenester og naturbaserte næringer.

Vareproduserende industri er den klart største næringen, som sysselsatte 264 217 personer på landsbasis i 2012. Industrisyssetningen var på nesten 300 000 i 2000. Antallet arbeidsplasser i industrien har vært nedadgående i flere tiår. Denne nedgangen skyldes i stor grad at industrien har hatt muligheter til rasjonalisering, og dermed har verdiskapingen per sysselsatt kunnet øke ganske mye. Noe av dette skyldes også såkalt strukturrasjonalisering, ved at industribransjer med lav verdiskaping per sysselsatt har blitt lagt ned.

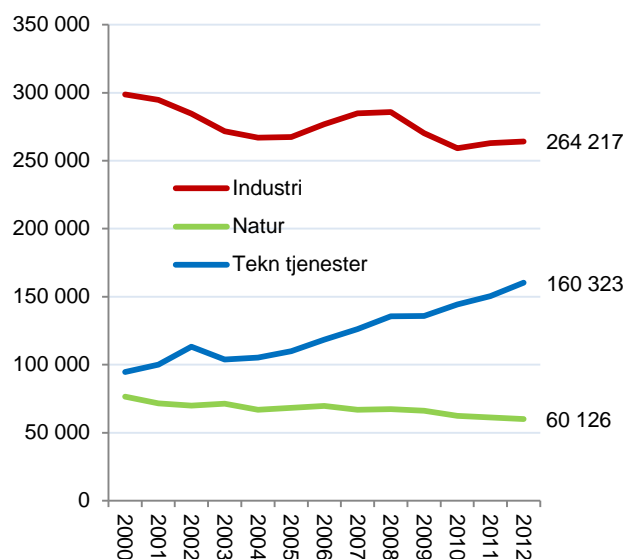
Naturbaserte næringer er primærnæringer som landbruk, fiske og gruvedrift. Antallet arbeidsplasser i primærnæringene har falt jevnt de siste årene, og utgjør 60 126 arbeidsplasser på slutten av 2012.

De teknologiske tjenestene har etter hvert vokst seg store. Det er tjenester som IT, telekom, engineering, teknisk konsulentarbeid og forskning. Dette er bransjer som konkurrerer nasjonalt og internasjonalt. I 2000 var det under 100 000 arbeidsplasser i de teknologiske næringene i Norge, i 2012 hadde antallet økt til 160 323 arbeidsplasser.

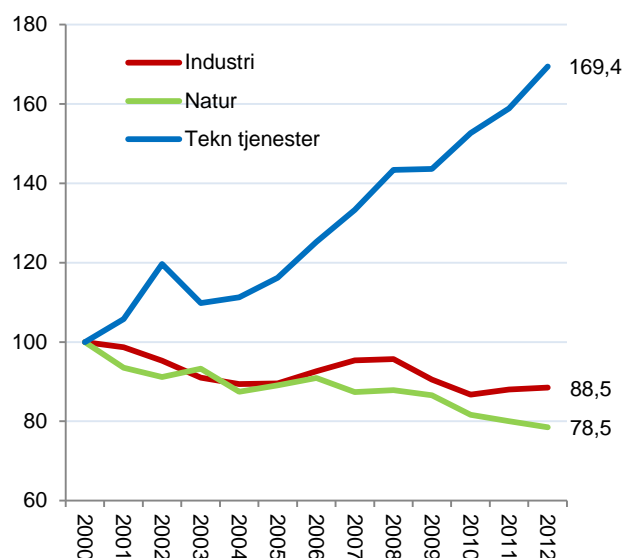
Vi kan se den indekserte utviklingen i de tre underkategoriene av basisnæringene i figur 13. De teknologiske næringene har vokst med nesten 70 prosent siden 2000, og veksten ser ikke ut til å avta.

Industrien har hatt en nedgang på 11,5 prosent siden 2000. Nedgangen har ikke vært jevn, men fulgt konjunktorene.

De naturbaserte næringene har hatt en nedgang på 21,5 prosent av arbeidsplassene siden 2000. Nedgangen er jevn og sterk, og viser ingen tegn til å avta.

Figur 12: Antall arbeidsplasser i tre underkategorier av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 13: Indeksert utvikling i underkategoriene av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012.

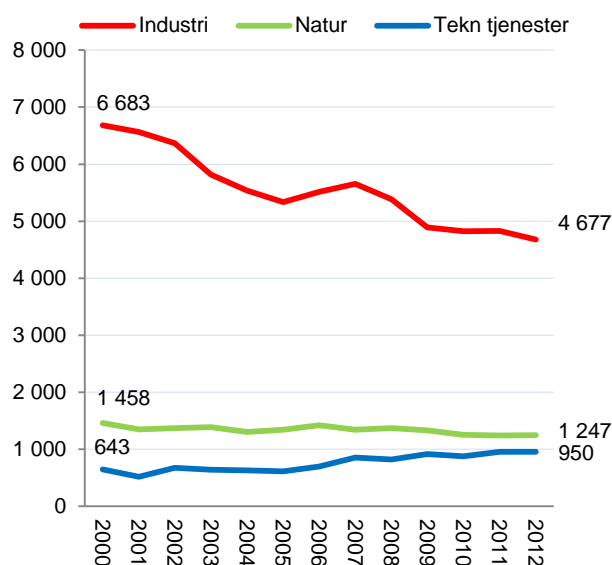
1.6.3 Basisnæringer i Gjøvikregionen

Figuren ved siden av viser antall arbeidsplasser i basisnæringene i Gjøvikregionen fra 2000 til 2012.

Antall arbeidsplasser i industrien har falt med over 2 000 siden tusenårsskiftet.

Antall arbeidsplasser i naturbaserte næringer, som for Gjøvikregionen for det meste består av landbruk, har falt med over 200.

Det har vært vekst i teknologiske tjenester i Gjøvikregionen, men denne veksten på litt over 300 arbeidsplasser har på langt nær kompensert for fallet i industri og naturbasert virksomhet.

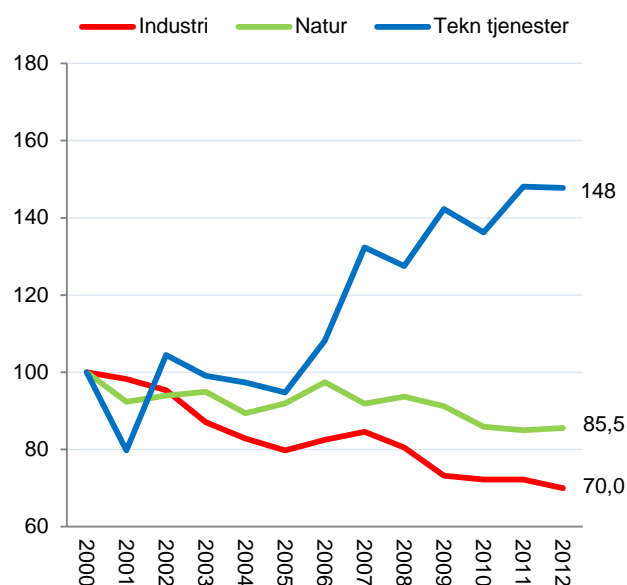
Figur 14: Antall arbeidsplasser i de tre typene av basisnæringer i Gjøvikregionen fra 2000 til 2012.

Figuren til høyre viser den indekserte arbeidsplassutviklingen i basisnæringene i Gjøvikregionen fra 2000 til 2012.

Veksten på litt over 300 arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene tilsvarer en prosentvis vekst på 48 prosent. Dette er høyt, men ikke så høyt som veksten på landsbasis.

Nedgangen i de naturbaserte næringene har vært på 14,5 prosent. Nedgangen har vært større nasjonalt.

Industrien har hatt en arbeidsplassnedgang på 30 prosent. Dette er høyt, og nedgangen er sterkere enn nedgangen på landsbasis.

Figur 15: Indeksert arbeidsplassutvikling i de tre typene av basisnæringer i Gjøvikregionen fra 2000 til 2012, indeksert slik at antallet i 2000 = 100.

1.6.4 Basisnæringer - nivå

Basisnæringene blir tillagt stor betydning for regional utvikling. Dette er næringer som selger sine varer og tjenester til et nasjonalt eller internasjonalt marked, og som bringer inntekter inn til regionen.

Basisnæringene skaper ringvirkninger til andre næringer, gjennom å kjøpe varer og tjenester fra bedrifter i andre bransjer. Basisnæringene har også større svingninger enn andre næringer. Etterspørselen avgjøres av nasjonale og internasjonale konjunkturer, og konkurransevnen kan også svinge ganske mye.

Tabell 2: Nivå for basisnæringene i regionene på Østlandet, målt som antall arbeidsplasser i basisnæringene som prosentvis andel av sysselsettingen. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til nivå i 2012 i første kolonne. Siste kolonne viser differansen mellom nivået i 2012 og nivået i 2000.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
1	Kongsberg/Numedal	35,5	35,2	35,8	33,9	32,5	33,6	36,6	38,1	41,1	41,5	41,4	44,4	46,1	10,6
6	Akershus Vest	20,4	23,8	27,6	28,2	27,6	28,0	28,0	28,9	30,3	30,1	30,8	30,7	30,9	10,5
11	Halden	28,9	28,1	29,1	28,0	26,6	26,1	26,3	26,7	25,7	25,5	24,4	24,6	25,4	-3,6
24	Gjøvikregionen	26,7	25,6	25,6	23,9	22,9	22,3	22,9	23,0	22,1	21,3	20,8	20,8	20,4	-6,3
32	Fjellregionen	23,7	22,8	23,9	22,4	22,1	22,4	22,7	21,1	21,3	21,5	19,9	19,4	18,9	-4,9
36	Midt-Gudbrandsdal	19,4	19,8	19,6	20,7	20,1	19,9	20,2	19,8	19,9	19,5	18,8	18,3	18,3	-1,1
38	Oslo	20,0	19,4	19,8	17,4	17,2	17,3	17,5	17,3	17,5	17,0	16,8	17,0	17,7	-2,2
42	Nord-Gudbrandsdal	23,9	22,8	27,0	26,5	25,8	22,3	21,7	20,6	20,4	20,4	19,1	18,2	17,5	-6,3
46	Tønsbergregionen	20,1	19,8	19,0	18,0	17,9	17,4	17,5	17,8	17,7	17,3	16,8	16,8	17,1	-3,0
48	Grenland	24,9	24,4	23,9	21,8	21,4	21,0	20,0	18,8	19,3	18,7	17,9	17,8	16,9	-8,0
50	Sandefjord/Larvik	19,4	19,1	18,6	17,9	18,3	18,2	18,6	17,8	17,4	16,8	16,5	16,4	16,5	-2,9
51	Glåmdal	21,5	20,6	19,6	19,3	18,3	18,8	18,5	17,9	17,8	17,0	15,9	15,9	16,1	-5,4
52	Nedre Glomma	23,9	22,7	22,2	21,3	20,4	19,3	18,9	18,5	17,9	17,1	16,5	16,5	16,1	-7,8
53	Ringerike/Hole	21,9	20,6	20,3	19,2	19,0	19,8	20,5	20,0	19,4	18,5	17,8	17,6	15,9	-6,0
56	Midt-Buskerud	19,4	18,4	17,7	17,0	17,1	17,9	17,8	17,9	17,4	16,6	16,1	15,7	15,5	-4,0
59	Hamarregionen	18,9	18,5	18,4	18,2	17,4	17,2	17,2	16,4	15,9	15,4	14,9	14,6	15,0	-3,9
60	Midt-Telemark	15,4	13,8	14,0	13,9	14,1	14,8	15,4	14,9	15,4	13,9	13,0	13,7	15,0	-0,5
63	Vest-Telemark	14,6	13,2	13,6	14,6	14,2	14,7	15,6	14,9	15,1	14,4	13,7	13,8	13,8	-0,7
64	Indre Østfold	16,9	16,5	16,6	16,5	16,3	16,2	15,9	15,7	15,7	14,9	14,4	14,4	13,8	-3,1
67	Øst-Telemark	19,4	18,2	18,6	17,7	16,4	16,9	17,3	16,0	15,7	15,6	14,2	13,2	13,4	-6,0
68	Valdres	16,5	16,6	18,3	18,1	16,9	16,1	16,9	15,6	15,1	14,9	13,9	13,9	13,3	-3,2
71	Mossregionen	18,4	17,7	17,6	17,4	17,2	17,0	16,5	16,4	15,5	14,0	13,7	13,4	12,6	-5,8
72	Sør Østerdal	18,5	18,0	16,9	16,5	15,9	15,4	15,4	14,6	14,6	14,1	13,5	12,8	12,5	-6,0
73	Hallingdal	17,1	16,4	16,3	15,8	16,1	16,5	16,4	15,6	14,8	14,3	13,7	13,3	12,4	-4,6
74	Drammensregionen	15,3	14,6	14,3	13,9	14,1	13,5	13,1	13,0	12,9	12,4	12,1	12,3	12,1	-3,2
76	Lillehammerregionen	14,0	13,9	14,7	14,5	13,9	14,3	13,5	13,3	13,0	12,7	12,2	11,9	12,0	-2,0
80	Hadeland	12,9	12,0	11,3	11,2	11,0	11,0	11,0	11,2	11,1	10,1	9,9	9,7	9,9	-3,1
81	Nedre Romerike	12,6	11,8	11,9	11,6	11,1	10,9	10,7	10,3	10,4	9,8	9,5	9,2	9,1	-3,5
82	Follo	8,3	8,2	8,5	8,5	8,5	8,0	7,8	7,7	7,7	7,7	7,3	7,1	7,0	-1,3
83	Øvre Romerike	9,0	8,4	8,3	8,5	8,2	10,1	9,8	9,0	8,7	8,1	7,2	6,7	6,7	-2,3

Antall arbeidsplasser i basisnæringene i Gjøvikregionen, målt som andel av sysselsettingen, var på 20,4 prosent i 2012. Denne andelen har blitt redusert med 6,3 prosentpoeng siden 2000.

På Østlandet er det Kongsberg/Numedal og Akershus Vest som har fått sine andeler i basisnæringene økt. Dette skyldes at disse to regionene har store andeler arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene, og det er den delen av basisnæringene som har arbeidsplassvekst.

1.6.5 Vekstimpulser fra basisnæringene

Vi måler vekstimpulser som endringer i antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting. Ofte måles vekst som prosentvis endring fra år til år, men da blir det ofte sterk vekst i regioner som i utgangspunktet hadde en liten basisnæring. Med dette målet får vi bedre fram hvordan utviklingen i basisnæringene bidrar til samlet vekst i regionen.

Tabell 3: Årlige vekstimpulser fra basisnæringene, 2001 - 2012. Vekstimpulsene er målt som årlig endring i basisnæringenes bidrag til samlet sysselsetting, i prosent. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til progressivt gjennomsnitt helt til venstre.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
1	Kongsberg/Numedal	-0,1	0,5	-2,0	-1,3	1,0	4,2	2,9	3,9	-0,4	0,1	3,8	2,1	1,9
4	Akershus Vest	3,3	4,0	0,1	-0,5	0,7	1,0	1,8	1,9	-0,5	0,9	0,6	0,7	0,8
9	Oslo	-0,5	0,3	-2,4	0,1	0,5	1,1	0,6	0,7	-0,6	0,1	0,8	1,0	0,4
14	Midt-Telemark	-1,6	0,0	-0,3	0,1	1,0	1,1	-0,3	0,7	-1,7	-1,0	0,8	1,4	0,2
22	Tønsbergregionen	0,0	-0,7	-1,3	0,1	-0,2	0,8	1,0	0,2	-0,8	-0,4	0,3	0,4	0,1
26	Drammensregionen	-0,6	-0,3	-0,6	0,2	-0,3	0,0	0,4	0,1	-0,6	-0,2	0,5	0,0	0,0
27	Halden	-0,6	1,1	-1,3	-1,8	-0,2	1,2	1,0	-0,6	-0,8	-0,8	0,5	0,7	0,0
32	Vest-Telemark	-1,4	0,3	0,8	-0,3	0,7	1,6	-0,6	0,5	-0,9	-0,9	0,2	0,1	-0,1
34	Follo	-0,1	0,2	0,0	-0,1	-0,3	0,1	0,2	0,1	-0,1	-0,4	0,0	-0,1	-0,1
36	Sandefjord/Larvik	-0,1	-0,4	-0,8	0,6	0,3	0,7	0,1	-0,3	-1,0	-0,3	0,1	0,1	-0,1
38	Nedre Romerike	-0,8	0,0	-0,4	-0,5	0,1	0,1	0,1	0,2	-0,7	-0,2	-0,1	0,1	-0,1
39	Hadeland	-0,9	-0,8	-0,1	-0,3	0,1	0,2	0,6	-0,2	-1,2	-0,1	-0,1	0,1	-0,1
43	Øvre Romerike	-0,4	-0,1	0,2	-0,3	2,2	0,1	-0,4	-0,1	-0,6	-0,9	-0,3	0,1	-0,1
44	Lillehammerregionen	-0,1	0,6	-0,3	-0,6	0,6	-0,3	0,1	-0,1	-0,5	-0,3	-0,3	0,1	-0,2
46	Hamarregionen	-0,2	-0,1	-0,3	-0,6	-0,2	0,5	-0,2	-0,5	-0,7	-0,5	-0,1	0,5	-0,2
52	Midt-Buskerud	-1,0	-0,6	-0,9	0,2	0,7	0,3	0,6	-0,2	-1,1	-0,7	-0,3	-0,1	-0,2
53	Indre Østfold	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	-1,1	-0,5	0,1	-0,5	-0,2
56	Midt-Gudbrandsdal	0,6	-0,5	1,4	-0,9	-0,2	0,7	-0,2	0,6	-1,1	-0,5	-0,4	-0,3	-0,3
60	Gjøvikregionen	-1,1	0,0	-1,7	-1,1	-0,6	1,1	0,7	-0,8	-1,2	-0,5	0,2	-0,4	-0,3
61	Nedre Glomma	-0,9	-0,5	-1,1	-0,8	-0,9	0,3	0,3	-0,5	-1,2	-0,4	0,2	-0,3	-0,4
64	Sør Østerdal	-0,4	-1,1	-0,6	-0,4	-0,6	0,4	-0,5	0,3	-0,7	-0,6	-0,8	-0,2	-0,4
65	Glåmdal	-1,0	-1,3	-0,6	-0,9	0,2	0,1	-0,4	0,2	-1,4	-1,3	0,0	0,2	-0,4
71	Mossregionen	-0,5	-0,2	-0,2	-0,2	0,0	0,0	0,5	-0,6	-1,9	-0,2	-0,1	-0,7	-0,4
72	Ringerike/Hole	-1,3	-0,5	-1,1	-0,3	1,1	1,3	0,2	-0,2	-1,2	-0,7	0,0	-1,7	-0,5
73	Hallingdal	-0,7	-0,4	-0,6	0,4	0,5	0,3	-0,5	-0,6	-0,8	-0,6	-0,3	-0,8	-0,5
75	Grenland	-0,7	-0,7	-2,3	-0,4	0,0	-0,3	-0,5	0,7	-1,0	-0,8	-0,1	-0,9	-0,5
76	Valdres	0,3	1,6	-0,4	-1,4	-0,5	0,9	-0,8	-0,5	-0,5	-1,1	0,1	-0,7	-0,5
77	Fjellregionen	-1,0	1,1	-1,8	0,0	0,2	0,8	-0,8	-0,1	-0,4	-1,1	-0,4	-0,9	-0,5
78	Øst-Telemark	-1,2	0,3	-1,2	-1,4	0,9	0,6	-1,0	-0,2	-0,7	-1,4	-0,9	0,2	-0,5
83	Nord-Gudbrandsdal	-1,1	3,8	-0,1	-0,8	-3,6	0,1	-1,1	-0,2	-0,5	-1,4	-1,0	-0,8	-0,9

Endringen i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Gjøvikregionen fra 2011 til 2012 tilsvarte 0,4 prosent av sysselsettingen. I årlig snitt i de siste ti årene har endringen i antall arbeidsplasser i basisnæringene fra ett år til et annet tilsvart -0,3 prosent av sysselsettingen. Basisnæringene har dermed ikke bidratt positivt til sysselsettingen i Gjøvikregionene i de siste ti årene.

1.7 Besøksnæringer

Besøksnæringene kan vi dele opp i fire ulike næringer. Den første og desidert største er handel, og da har vi tatt med butikkhandel, og ikke f.eks. internetthandel som ikke er avhengig av personlig tilstedeværelse. Det var 246 808 arbeidsplasser i butikkhandelen i 2012.

Antallet har gått ned siden 2008, da det var over 254 000 arbeidsplasser i handelen. Antall arbeidsplasser i handelen har gått spesielt mye tilbake i de største byene, mens distriktene har hatt en vekst. Overgang fra butikk- til internetthandel kan ha vært en faktor i denne utviklingen, samtidig til det har blitt flere kjøpesentra med kjedebutikker i distriktene. Det har kanskje blitt mindre behov for å «dra til byen» for å handle?

Aktivitetsnæringene består av forskjellige bransjer innen underholdning, kultur, fritidsaktiviteter og sport, og inkluderer også bransjer som frisører og drosjer.

Aktivitetsnæringene har samlet 57 877 arbeidsplasser i 2012.

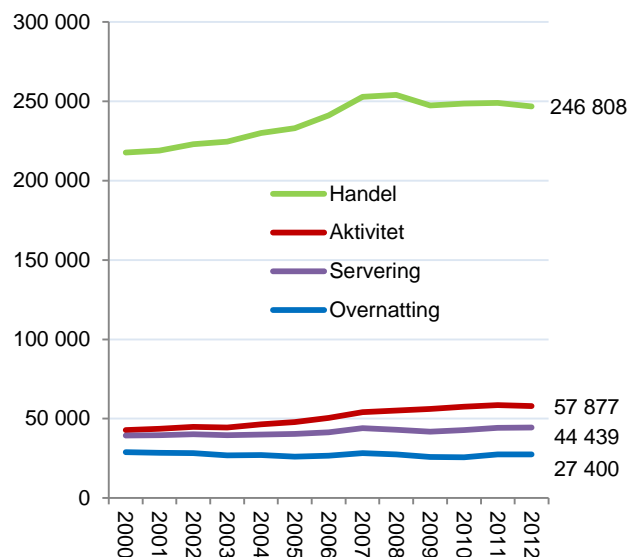
Serveringsnæringen, dvs. kaféer, restauranter og barer hadde 44 439 arbeidsplasser i 2012, mens overnattingsnæringene, hoteller, hytteutleie og campingplasser hadde 27 400.

I figur 17 ser vi utviklingen i de ulike næringene på landsbasis siden 2000.

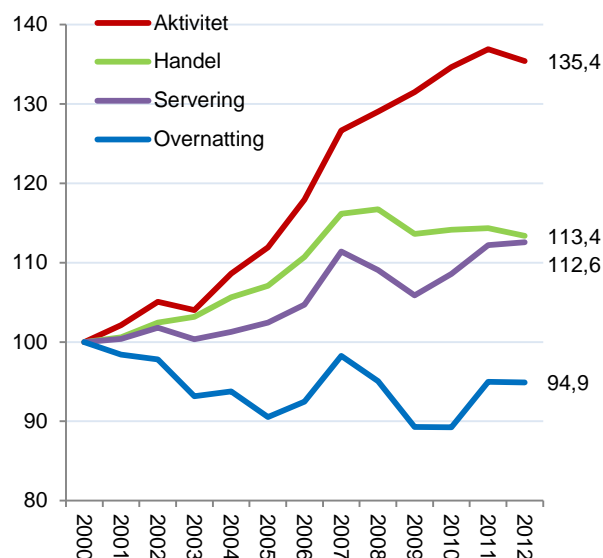
Aktivitetsnæringene har hatt en kraftig vekst, med 35,4 prosent økning i antall arbeidsplasser siden 2000. Det siste året var det imidlertid en noe overraskende nedgang.

Overnattingsnæringene har 5,1 prosent færre arbeidsplasser i 2012 enn i 2000. Antall overnattinger har økt, så det har nok skjedd en rasjonalisering i overnattingsnæringene på samme måte som i industrien.

Servering og handel har økt omtrent i samme takt som resten av økonomien.

Figur 16: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge fra 2000 til 2012.

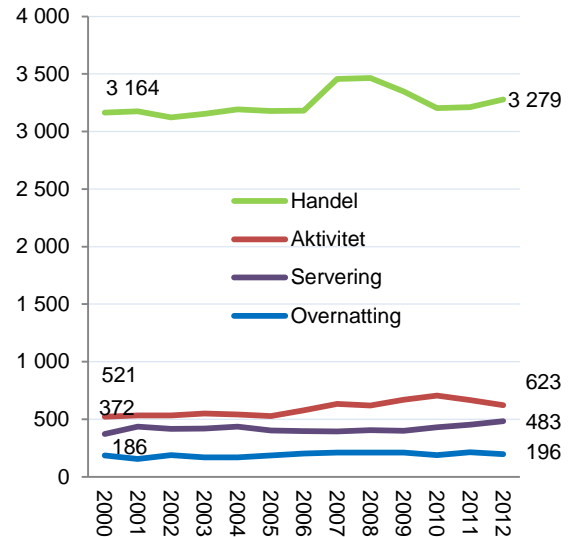
Figur 17: Indeksert arbeidsplassutvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge fra 2000 til 2012, indeksert slik at antallet i 2000 = 100.

1.7.1 Besøksnæringer i Gjøvikregionen

Det var 3 279 arbeidsplasser i handelsnæringene i Gjøvikregionen i 2012. Antallet er forholdsvis likt antallet i 2000. Det var en oppgang i antall arbeidsplasser fra 2006 til 2007, men denne oppgangen tapte seg fra 2008.

De øvrige besøksnæringene har få arbeidsplasser sammenliknet med antall arbeidsplasser i handelsnæringene.

Det var 623 arbeidsplasser i aktivitetsnæringene. Det var 483 arbeidsplasser i serveringsbransjen, og 196 i overnattingsbransjen i Gjøvikregionen i 2012.

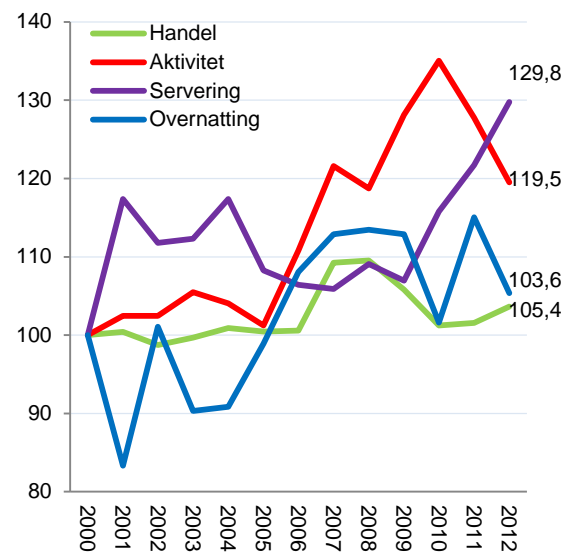
Figur 18: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Gjøvikregionen fra 2000 til 2012.

Figuren til høyre viser den prosentvise utviklingen fra 2000 til 2012. Antall arbeidsplasser i aktivitetsnæringene har økt med 19,5 prosent.

Veksten har vært sterkest i serveringsnæringene. Der har veksten vært på 29,8 prosent.

Antallet arbeidsplasser i overnattingsbransjen er omtrent likt i 2012 som i 2000.

Handelsnæringene, som også har hatt en stabil utvikling, hadde 5,4 prosent flere arbeidsplasser i 2012 enn i 2000.

Figur 19: Indeksert arbeidsplassutvikling i besøksnæringene i Gjøvikregionen fra 2000 til 2012, indeksert slik at nivået i 2000 = 100.

1.8 Besøksattraktivitet

Vi har sett utviklingen i besøksnæringene på de forrige sidene. Der kom det fram at Gjøvikregionen hadde en vekst i antall arbeidsplasser på 7,9 prosent fra 2000 til 2012. Veksten på landsbasis var 14,6 prosent. Besøksnæringene omsetter imidlertid ikke bare til besøkende, men i stor grad til den lokale befolkningen. Befolkningsveksten påvirker derfor utviklingen i besøksnæringene direkte. Det må vi justere for, for å få fram det vi kan kalle for *besøksoverskuddet*. En enkel og direkte metode er å bruke antall arbeidsplasser i besøksnæringene på landsbasis som andel av folketallet, og trekke fra denne andelen for hver enkelt kommune, region eller fylke.

Tabell 4: Besøksoverskudd målt som prosent av samlet sysselsetting i regionene på Østlandet fra 2000 til 2012. Rangering blant landets 83 regioner mht. besøksoverskudd i 2012. Siste kolonne viser differansen mellom besøksoverskuddet i 2012 og besøksoverskuddet i 2000.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
1	Hallingdal	11,3	11,2	11,6	10,3	10,5	10,8	10,4	10,9	10,5	10,0	10,0	9,1	8,7	-2,6
2	Lillehammerregionen	6,8	6,1	6,1	5,6	6,1	5,6	6,3	6,1	6,5	5,9	6,0	5,9	5,2	-1,6
7	Valdres	4,3	4,5	4,8	4,0	4,5	5,0	4,8	4,9	4,4	4,5	3,9	3,8	3,6	-0,7
9	Oslo	4,8	5,1	4,9	4,8	4,3	4,4	4,3	3,9	3,2	3,0	3,0	3,1	3,0	-1,8
11	Vest-Telemark	1,4	1,3	1,4	1,3	1,8	1,9	2,0	1,7	2,1	1,8	2,3	2,8	2,6	1,2
12	Nord-Gudbrandsdal	3,3	2,7	2,5	2,9	3,5	3,6	4,1	3,6	3,0	2,6	2,1	2,9	2,3	-1,0
13	Sør Østerdal	1,9	2,0	1,1	1,4	1,0	1,5	1,6	1,7	1,9	1,9	1,3	1,2	2,3	0,3
20	Øst-Telemark	0,8	1,1	0,3	-0,1	0,8	0,7	0,2	0,1	0,3	0,5	0,5	1,0	0,7	-0,1
23	Midt-Gudbrandsdal	3,4	2,9	3,0	3,0	2,2	2,6	2,6	2,0	3,3	2,1	1,6	2,0	0,5	-2,9
27	Ringerike/Hole	1,0	0,5	1,0	0,9	0,8	0,8	0,6	0,5	0,6	0,6	0,8	0,3	0,2	-0,7
31	Øvre Romerike	-0,1	0,0	-0,3	-0,4	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	0,0	0,1	-0,5	-0,2	0,0	0,0
34	Kongsberg/Numedal	-0,3	0,3	0,8	1,1	0,8	0,5	1,0	0,8	0,9	0,7	0,8	0,1	-0,1	0,1
35	Akershus Vest	-1,4	-1,0	-0,6	-0,9	-0,6	-0,8	-0,4	0,4	0,4	-0,6	-0,5	-0,3	-0,2	1,2
36	Grenland	-0,6	-0,6	-1,0	-0,8	-0,8	-0,9	-0,7	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,4	-0,2	0,4
39	Mossregionen	-1,1	-1,2	-1,1	-1,1	-1,0	-0,8	-0,3	0,0	-0,1	0,1	-0,5	-0,9	-0,6	0,5
41	Sandefjord/Larvik	-0,1	-0,5	0,3	0,1	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	-0,2	-0,6	-0,7	-0,6
46	Nedre Romerike	-0,8	-0,8	-0,9	-1,2	-1,4	-1,2	-1,6	-1,5	-1,8	-1,6	-1,5	-1,3	-1,0	-0,2
48	Fjellregionen	-1,7	-2,1	-1,7	-1,7	-1,1	-0,9	-0,7	-0,5	-0,8	-0,6	-0,5	-1,2	-1,3	0,4
49	Tønsbergregionen	-1,1	-0,9	-0,7	-0,7	-0,6	-0,3	-0,7	-0,7	-0,9	-1,1	-1,6	-1,3	-1,5	-0,4
50	Hamarregionen	-1,3	-1,9	-1,6	-1,3	-1,4	-1,5	-1,3	-1,3	-1,4	-1,9	-1,7	-1,8	-1,5	-0,2
51	Drammensregionen	-2,0	-1,8	-1,9	-1,5	-1,6	-1,4	-1,7	-1,8	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4	-1,5	0,5
54	Nedre Glomma	-1,1	-1,0	-1,1	-1,5	-1,3	-1,3	-1,3	-1,4	-1,2	-1,3	-1,5	-1,7	-1,7	-0,6
57	Gjøvikregionen	-2,2	-2,0	-2,4	-2,2	-2,3	-2,6	-2,8	-2,4	-2,3	-2,1	-2,4	-2,4	-2,0	0,1
58	Midt-Buskerud	-2,9	-3,5	-3,0	-2,8	-2,2	-3,1	-3,2	-3,9	-2,9	-2,7	-3,0	-2,7	-2,2	0,8
62	Follo	-3,5	-3,5	-3,4	-3,4	-3,4	-3,2	-3,1	-3,0	-2,9	-3,0	-2,7	-2,8	-2,7	0,8
63	Hadeland	-3,7	-3,2	-3,2	-3,3	-2,9	-3,3	-3,6	-4,0	-4,3	-3,3	-3,0	-3,2	-2,8	0,9
69	Midt-Telemark	-0,7	-1,7	-1,0	-1,5	-2,4	-2,4	-2,5	-3,0	-3,4	-2,6	-3,3	-3,4	-3,3	-2,6
74	Halden	-2,8	-3,1	-2,9	-3,1	-2,9	-3,4	-3,4	-3,2	-3,0	-3,9	-3,8	-3,8	-4,1	-1,3
76	Glåmdal	-4,5	-4,2	-4,1	-3,7	-3,9	-4,1	-4,3	-4,9	-4,7	-4,4	-4,6	-4,6	-4,6	-0,2
77	Indre Østfold	-4,5	-4,7	-4,6	-4,3	-4,4	-4,3	-4,2	-4,4	-4,1	-4,3	-4,7	-5,0	-4,9	-0,4

Etter å ha justert for befolkningsveksten har ikke arbeidsplassveksten i Gjøvikregionen vært positiv. Besøksoverskuddet har vært negativt hvert år siden 2000. Besøksoverskuddet var imidlertid litt mindre dårlig i 2012 enn i 2000.

Lillehammerregionen har et høyt besøksoverskudd. Helt siden 2000 har besøksoverskuddet vært positivt. Lillehammerregionen rangerer som nummer 2 blant landets 83 regioner. Hamarregionen rangerer litt over Gjøvikregionen, mens Hadeland har dårligere besøksoverskudd enn Gjøvikregionen.

1.8.1 Vekst i besøksnæringenes overskudd

På forrige side så vi hvordan besøksnæringenes overskudd har utviklet seg. Vi så da på besøksnæringenes nivå, eller besøksnæringenes konsentrasjon i de ulike regionene. I tabellen under ser vi på utviklingen i besøksoverskuddet fra ett år til et annet.

Tabell 5: Årlig endring i besøksnæringenes sysselsettingsoverskudd. Regionene er rangert med hensyn til progressivt gjennomsnitt. Siste kolonne viser samlet impuls fra 2001 til 2012

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Samlet impuls
10	Sør Østerdal	0,0	-0,9	0,4	-0,5	0,5	0,1	0,2	0,2	0,0	-0,6	-0,1	1,0	0,2	0,5
12	Vest-Telemark	-0,1	0,1	-0,1	0,5	0,1	0,2	-0,3	0,5	-0,3	0,5	0,4	-0,1	0,1	1,3
15	Midt-Buskerud	-0,6	0,5	0,2	0,6	-0,9	-0,2	-0,8	0,9	0,2	-0,3	0,3	0,5	0,1	0,7
20	Hadeland	0,5	0,0	0,0	0,4	-0,5	-0,4	-0,5	-0,2	1,0	0,4	-0,2	0,3	0,1	0,7
25	Gjøvikregionen	0,1	-0,3	0,2	-0,1	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,2	-0,3	0,0	0,4	0,1	0,1
27	Grenland	0,0	-0,3	0,2	-0,1	-0,1	0,2	0,4	0,1	0,0	0,0	-0,2	0,2	0,1	0,4
29	Øst-Telemark	0,3	-0,8	-0,4	0,9	-0,1	-0,5	-0,1	0,1	0,2	0,0	0,4	-0,3	0,0	-0,1
31	Nedre Romerike	0,0	0,0	-0,4	-0,1	0,2	-0,4	0,0	-0,4	0,3	0,1	0,1	0,3	0,0	-0,3
35	Øvre Romerike	0,1	-0,4	-0,1	-0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,1	-0,6	0,4	0,1	0,0	0,0
37	Akershus Vest	0,4	0,4	-0,4	0,4	-0,2	0,4	0,8	-0,1	-0,9	0,1	0,2	0,1	0,0	1,2
38	Follo	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	-0,1	0,1	0,0	0,5
48	Hamarregionen	-0,6	0,3	0,3	-0,1	-0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,5	0,2	-0,1	0,3	0,0	-0,3
52	Drammensregionen	0,2	-0,1	0,4	0,0	0,1	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,3
55	Mosseregionen	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,5	0,3	0,0	0,2	-0,6	-0,5	0,3	0,0	0,4
58	Glåmdal	0,2	0,2	0,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,7	0,1	0,5	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
63	Fjellregionen	-0,4	0,4	0,0	0,6	0,2	0,2	0,2	-0,3	0,3	0,1	-0,7	-0,1	-0,1	0,4
65	Nedre Glomma	0,1	-0,1	-0,3	0,1	0,1	-0,1	-0,1	0,1	-0,1	-0,2	-0,2	0,0	-0,1	-0,7
66	Ringerike/Hole	-0,5	0,5	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	-0,1	0,1	0,0	0,2	-0,5	0,0	-0,1	-0,7
67	Oslo	0,3	-0,2	-0,1	-0,4	0,1	0,1	-0,2	-0,6	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,1	-1,1
70	Lillehammerregionen	-0,7	0,0	-0,6	0,5	-0,4	0,9	0,0	0,4	-0,7	0,3	-0,1	-0,8	-0,1	-1,3
71	Indre Østfold	-0,2	0,1	0,4	-0,1	0,1	-0,1	-0,3	0,2	-0,1	-0,4	-0,4	0,1	-0,1	-0,8
72	Tønsbergregionen	0,2	0,2	0,0	0,0	0,3	-0,3	-0,1	-0,2	-0,2	-0,5	0,3	-0,1	-0,1	-0,6
73	Sandefjord/Larvik	-0,4	0,8	-0,1	-0,2	0,3	-0,2	0,0	0,1	0,2	-0,5	-0,4	-0,1	-0,1	-0,6
75	Nord-Gudbrandsdal	-0,6	-0,2	0,4	0,6	0,1	0,7	-0,5	-0,6	-0,5	-0,5	0,8	-0,7	-0,2	-1,1
76	Valdres	0,3	0,2	-0,8	0,5	0,6	-0,2	0,3	-0,5	0,0	-0,6	-0,1	-0,2	-0,2	-0,7
77	Kongsberg/Numedal	0,5	0,6	0,3	-0,3	-0,4	0,5	-0,1	0,1	-0,2	0,0	-0,6	-0,3	-0,2	0,1
78	Midt-Telemark	-1,0	0,7	-0,5	-0,9	0,0	-0,2	-0,5	-0,4	0,8	-0,7	-0,2	0,1	-0,2	-2,7
79	Halden	-0,3	0,1	-0,2	0,2	-0,5	-0,2	0,2	0,1	-0,8	0,0	0,0	-0,3	-0,2	-1,6
82	Hallingdal	-0,1	0,2	-1,3	0,1	0,5	-0,2	0,7	-0,3	-0,7	0,1	-0,9	-0,3	-0,3	-2,3
83	Midt-Gudbrandsdal	-0,4	0,0	0,1	-0,8	0,3	0,1	-0,6	1,4	-1,3	-0,5	0,5	-1,5	-0,3	-2,9

Til tross for negativt overskudd, er endringen i besøksoverskuddet i Gjøvikregionen positivt. På forrige side så vi at Gjøvikregionen rangerte som nummer 57 blant landets 83 regioner med hensyn til besøksoverskudd. Når vi ser på *utviklingen* av besøksoverskuddet, klatrer Gjøvikregionen på rangeringslista. Gjøvikregionen rangerer som nummer 25 med hensyn til *endring* i besøksoverskudd.

1.9 De regionale næringene

De regionale næringene er de som ikke regnes som basisnæringer, besøksnæringer eller lokale næringer. De består av bransjer som bygg og anlegg, forretningsmessig tjenesteyting, transport, agenturhandel, finans og eiendom.

De regionale næringene får ofte lite oppmerksomhet i regional utvikling, der det som oftest fokuseres på basisnæringer og på reiseliv. Årsaken er antakelig at en regner med at det er basisnæringer og turisme som er motorer i utviklingen, og at de regionale næringene påvirkes av hva som skjer i basis- og turistnæringene.

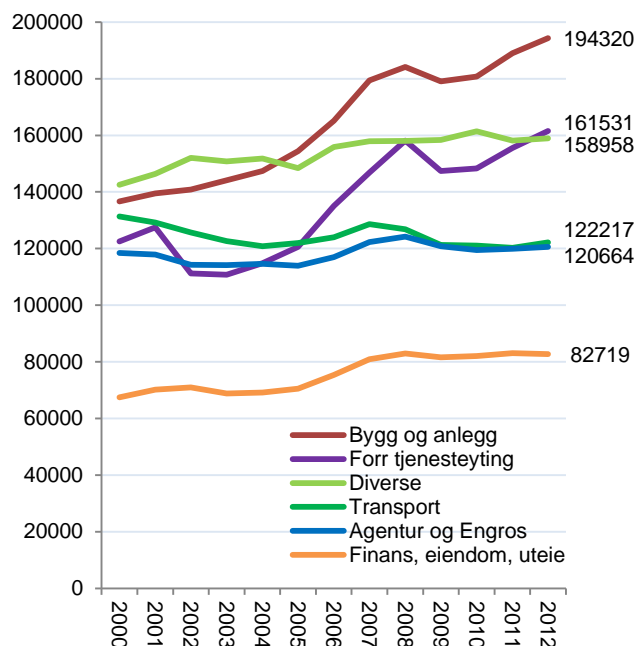
De regionale næringene er imidlertid store, og utgjør omtrent like mange arbeidsplasser som basisnæringene og besøksnæringene til sammen. Vi må dermed også ta med utviklingen i disse næringene for at bildet av næringsutviklingen skal bli komplett.

I 2012 var det bygg og anlegg som var den største enkeltbransjen innenfor de regionale næringene. Antall arbeidsplasser innen bygg og anlegg har vokst mye siden 2000, fra under 140 000 i 2000 til nesten 200 000 i 2012. Veksten har vært på nesten 60 000 arbeidsplasser, og den prosentvise veksten er også høyest av de regionale næringene, som vi ser av figur 21. Bygg- og anleggsnæringen er ganske spredt, og er viktig for mange av de små og perifere kommunene.

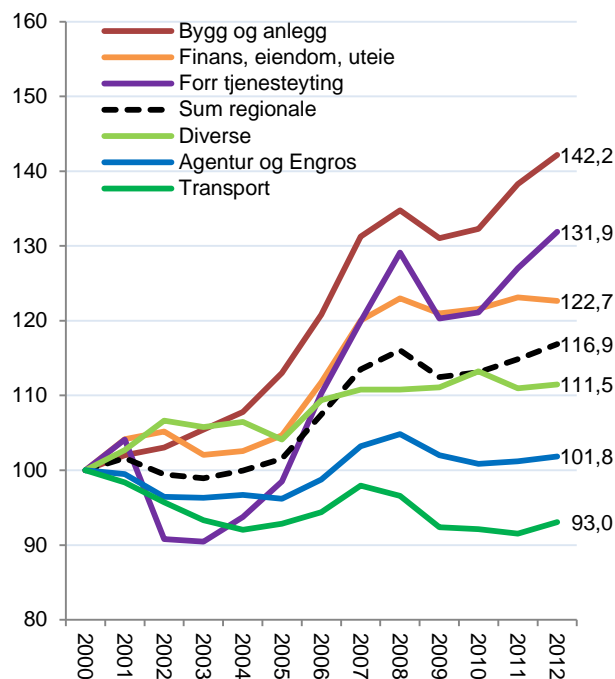
Forretningsmessig tjenesteyting, som er regnskap, revisjon, utleie av arbeidskraft etc., har også hatt sterk vekst siden 2000, men er ganske følsom for konjunktorene. Det samme gjelder finans, eiendom og utleie. Disse bransjene er typiske by-bransjer, som har størst konsentrasjon i de store byene.

Agentur og engroshandel har ikke hatt særlig vekst etter 2000.

Transportbransjen har hatt fallende sysselsetting i Norge. Dette er bransjer som buss, tog, fly, sjøfart, posttjenester og lagertjenester. Drosjenæringen er ikke med her, ettersom vi har kategorisert denne næringen som en besøksnæring.

Figur 20: De regionale næringene, antall arbeidsplasser i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 21: Relativ utvikling av de regionale næringene i Norge fra 2000 til 2012, utvikling indeksert slik at antall arbeidsplasser i 2000=100.

1.9.1 De regionale næringene - nivå

De regionale næringene har en viss tendens til å konsentrere seg i regionale sentra, det gjelder spesielt innenfor bransjer som forretningsmessig tjenesteyting, finans og eiendom. Andre bransjer innenfor de regionale næringene, som bygg og anlegg og transport, er ganske jevnt fordelt. Nivået, målt som antall arbeidsplasser i de regionale næringene som prosentvis andel av samlet sysselsetting, er vist i tabellen under.

Tabell 6: Nivå på de regionale næringene i regionene på Østlandet, målt som antall arbeidsplasser i de regionale næringene som prosentvis andel av sysselsettingen. Rangering blant landets 83 regioner mht. nivå i 2012. Siste kolonne viser differansen mellom nivået i 2012 og nivået i 2000.

R	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Endring
1	Oslo	73,3	72,4	68,4	67,3	66,1	66,3	65,9	65,7	65,2	63,7	62,0	61,2	61,3	-12,0
3	Øvre Romerike	38,0	41,0	38,9	37,7	37,4	35,6	34,9	34,9	36,7	36,2	35,8	36,7	37,0	-1,0
4	Akershus Vest	37,1	36,3	36,3	34,9	36,4	35,6	36,9	36,9	37,4	36,4	36,4	36,8	35,4	-1,6
6	Sandefjord/Larvik	31,3	30,5	30,0	30,4	30,8	30,9	31,4	32,5	33,8	32,6	32,6	31,9	32,4	1,1
10	Valdres	27,6	27,9	27,8	29,3	28,4	29,4	29,7	30,8	30,6	31,0	31,9	31,0	30,3	2,8
12	Nedre Romerike	24,4	23,8	24,8	24,4	25,3	25,9	26,5	26,9	26,8	26,2	27,8	28,6	29,4	5,0
13	Drammensregionen	26,7	27,7	27,2	26,9	27,0	27,4	28,2	28,6	28,8	28,6	28,9	28,9	29,4	2,7
14	Hamarregionen	28,1	28,2	29,4	29,0	28,8	27,7	28,4	29,3	30,0	28,9	28,8	28,6	28,8	0,8
16	Nedre Glomma	26,6	27,1	29,0	27,2	26,7	26,9	28,2	28,8	29,0	28,0	27,9	28,0	28,6	2,0
19	Hallingdal	22,7	23,5	24,8	25,5	25,7	26,2	26,8	28,0	28,3	28,1	27,9	27,7	28,3	5,6
21	Lillehammerregionen	25,6	26,1	26,3	27,3	27,4	27,5	28,5	28,7	29,0	28,4	28,5	27,8	27,8	2,2
22	Midt-Buskerud	21,9	23,1	22,9	23,6	23,7	24,3	24,6	25,7	25,0	25,2	26,2	26,8	27,8	5,9
23	Follo	24,0	23,9	23,5	24,5	25,0	25,3	25,6	26,4	26,9	26,3	26,4	26,2	27,5	3,6
24	Mosseregionen	27,1	28,0	25,7	24,9	25,3	26,0	27,3	27,3	28,5	28,0	28,9	28,3	27,4	0,3
26	Grenland	24,2	24,7	24,7	25,0	25,4	25,6	26,8	27,5	27,5	26,9	26,8	26,4	26,9	2,7
33	Nord-Gudbrandsdal	21,6	22,9	22,0	22,4	22,8	23,3	22,1	23,8	23,6	24,3	25,6	25,4	25,8	4,2
34	Tønsbergregionen	26,0	25,9	26,5	26,5	26,1	25,7	27,2	27,0	27,1	26,1	26,4	25,4	25,7	-0,3
38	Gjøvikregionen	21,5	21,7	22,6	22,9	24,1	24,2	24,5	25,4	25,0	24,9	25,2	24,6	25,1	3,6
42	Indre Østfold	21,4	21,6	22,1	22,3	23,7	23,9	24,2	24,3	24,3	25,0	25,2	25,3	24,6	3,3
44	Vest-Telemark	20,8	21,1	21,8	23,8	24,0	22,3	24,0	22,9	23,2	23,3	23,9	23,4	24,5	3,7
50	Ringerike/Hole	20,7	20,9	21,4	21,8	23,0	21,6	21,8	22,3	22,7	22,7	22,9	23,2	23,8	3,1
51	Midt-Gudbrandsdal	25,5	25,4	25,1	24,9	25,4	24,5	24,3	26,8	24,7	23,7	23,9	22,8	23,4	-2,1
53	Fjellregionen	20,6	20,4	19,8	21,1	21,0	20,1	20,2	22,1	22,6	21,7	22,9	23,0	22,8	2,2
54	Glåmdal	18,0	18,7	18,9	19,1	20,5	20,4	21,7	22,4	23,0	22,0	22,3	22,1	22,8	4,7
56	Øst-Telemark	21,3	21,5	20,8	21,5	21,3	20,4	20,4	20,6	20,6	22,1	22,8	22,3	22,6	1,2
63	Midt-Telemark	18,2	18,7	19,2	20,1	20,8	20,0	19,9	20,4	19,7	20,1	20,9	20,8	21,2	3,0
67	Hadeland	17,5	17,5	18,5	19,1	19,0	19,6	19,5	19,7	19,9	19,7	20,0	20,3	20,6	3,1
70	Sør Østerdal	20,1	19,4	20,5	20,8	21,7	21,6	20,8	21,9	22,5	22,2	22,9	22,1	20,3	0,2
71	Kongsberg/Numedal	20,6	20,0	18,4	19,2	19,8	21,3	21,5	22,8	22,2	21,4	21,4	21,2	20,3	-0,3
77	Halden	20,2	21,8	21,9	22,1	21,4	22,7	23,4	23,9	23,4	22,5	20,8	19,9	19,4	-0,8

Oslo har et spesielt høyt nivå på de regionale næringene, og ligger skyhøyt over alle andre regioner i landet. Variasjonen mellom regionene i nivå for de regionale næringene er mye mindre enn for basisnæringer og besøksnæringer, hvis vi ser bort fra Oslo. De fleste regionene har fått økt nivå på de regionale næringene, unntatt de som hadde høyest nivå i 2000. Det har nærmest skjedd en liten desentralisering av de regionale næringene siden 2000.

I Gjøvikregionen tilsvarte antall arbeidsplasser i de regionale næringene i 2012 25,1 prosent av sysselsettingen. Andelen har økt med 3,6 prosentpoeng siden 2000.

1.9.2 Vekstimpulser fra de regionale næringene

Vekstimpulser måles som vekst i antall arbeidsplasser som prosentvis andel av samlet sysselsetting. Tabellen under viser vekstimpulsene i de regionale næringene fra ett år til et annet.

Tabell 7: Årlige vekstimpulser fra de regionale næringene i regionene på Østlandet, 2001 til 2012. Rangering blant landets 83 regioner mht. progressivt gjennomsnitt. Siste kolonne viser den samlede vekstimpulsen fra 2001 til 2012.

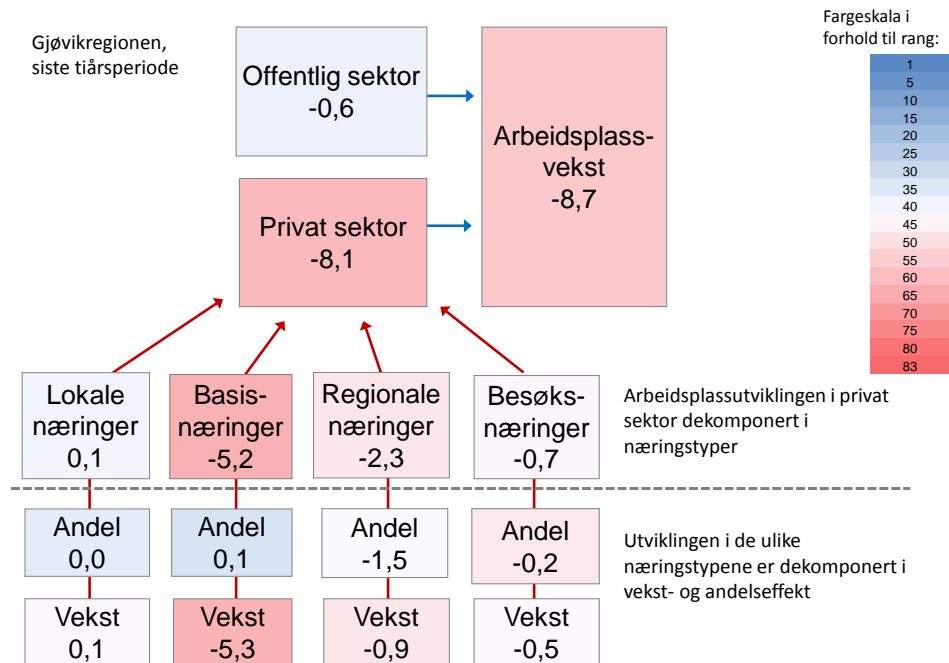
Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Hele perioden
1	Nedre Romerike	-0,5	0,9	-0,7	0,9	1,1	1,5	1,6	0,4	-0,8	1,8	1,4	1,3	1,0	9,3
7	Øvre Romerike	4,0	-1,9	-1,1	0,2	-0,9	0,6	1,6	2,9	-0,8	0,2	2,0	0,9	0,9	8,7
11	Oslo	-0,7	-4,3	-1,5	-0,1	1,6	2,8	3,0	1,4	-1,8	-0,8	1,1	1,0	0,7	2,4
12	Follo	-0,1	-0,5	0,8	0,3	0,8	1,2	1,7	1,0	-1,1	0,4	0,4	1,6	0,7	6,7
13	Drammensregionen	1,2	-0,5	-0,4	0,1	0,8	1,7	1,7	0,6	-0,6	0,6	0,6	0,9	0,7	7,1
15	Midt-Buskerud	1,2	0,0	0,3	0,3	0,5	0,8	1,8	-0,4	-0,3	0,8	0,6	1,3	0,7	7,2
27	Ringerike/Hole	0,2	0,3	0,3	1,2	-1,2	0,9	1,3	0,8	-0,4	0,3	0,5	0,7	0,4	5,0
34	Nedre Glomma	0,8	1,9	-2,0	-0,4	0,4	2,3	1,6	0,5	-1,7	0,1	0,5	0,8	0,4	5,0
35	Hallingdal	0,9	0,9	0,5	0,2	0,8	1,2	1,8	0,6	-0,8	-0,2	-0,1	0,6	0,4	6,4
37	Sandefjord/Larvik	-0,3	-0,5	0,2	0,6	0,8	1,1	2,5	1,6	-2,0	-0,1	-0,4	0,6	0,3	4,3
39	Mossregionen	1,2	-2,4	-0,8	0,3	1,0	2,2	1,1	1,6	-1,3	1,1	-0,1	-0,8	0,3	3,2
40	Akershus Vest	-0,9	0,1	-2,0	1,6	-0,4	2,6	1,1	1,1	-1,4	0,3	1,1	-0,8	0,3	2,6
41	Vest-Telemark	0,3	0,4	1,7	0,2	-1,3	2,7	-0,9	0,7	-0,2	0,3	-0,5	1,2	0,3	4,7
42	Nord-Gudbrandsdal	1,2	-1,1	0,7	0,3	0,4	-0,4	1,6	-0,2	0,1	1,1	-0,3	0,2	0,3	3,7
47	Hadeland	0,1	1,0	0,5	-0,2	0,8	0,3	0,8	0,1	-0,5	0,4	0,5	0,4	0,3	4,1
48	Midt-Telemark	0,5	0,2	0,7	0,5	-0,4	0,5	0,7	-0,3	0,0	0,8	0,1	0,5	0,3	3,8
49	Indre Østfold	0,6	0,3	0,1	1,4	0,4	1,0	0,8	0,5	0,1	0,1	0,1	-0,4	0,3	5,3
51	Fjellregionen	-0,3	-0,6	1,0	0,3	-1,1	0,6	2,6	0,3	-1,6	1,8	0,1	-0,6	0,3	2,6
52	Grenland	0,3	-0,3	0,1	0,5	0,6	2,1	1,7	0,5	-1,3	-0,1	-0,4	0,5	0,3	4,1
54	Øst-Telemark	0,2	-0,8	0,3	-0,3	-0,5	0,3	0,6	0,1	0,7	0,8	-0,5	0,3	0,2	1,2
60	Hamarregionen	0,4	1,2	-0,6	0,0	-1,0	1,5	1,9	0,9	-1,6	-0,1	0,1	0,5	0,2	3,3
61	Glåmdal	0,7	-0,1	0,0	1,4	-0,3	1,7	1,1	0,9	-1,8	0,0	-0,4	0,8	0,2	3,7
62	Gjøvikregionen	0,2	0,9	0,3	1,0	0,2	0,8	1,6	-0,3	-0,6	0,2	-0,4	0,5	0,2	4,3
64	Tønsbergregionen	0,2	0,7	-0,5	-0,2	0,0	2,4	0,9	0,5	-1,5	0,5	-0,7	0,5	0,2	3,1
66	Lillehammerregionen	0,5	0,0	0,8	0,2	0,5	1,9	1,0	0,5	-1,1	0,7	-0,6	-0,2	0,2	4,1
68	Kongsberg/Numedal	-0,5	-1,6	0,8	0,6	1,5	0,9	2,2	-0,2	-1,2	0,1	0,1	-0,7	0,1	1,9
74	Valdres	0,6	-0,3	1,3	-1,2	1,4	0,6	2,0	-0,3	0,0	0,5	-0,9	-0,8	0,0	3,0
78	Sør Østerdal	-0,6	1,1	0,1	1,1	-0,1	-0,3	1,7	1,0	-0,7	0,8	-0,9	-1,6	-0,1	1,5
81	Midt-Gudbrandsdal	0,2	-0,6	0,1	0,1	-0,9	0,4	2,8	-1,5	-1,9	0,4	-0,9	0,2	-0,2	-1,9
83	Halden	1,8	0,2	0,0	-1,0	1,5	1,6	1,0	-0,1	-1,4	-1,5	-0,6	-0,5	-0,4	0,7

Det er de sentrale regionene på Østlandet som har fått de sterkeste vekstimpulsene fra de regionale næringene de siste årene. Det er også de mest sentrale regionene som har hatt sterkeste vekstimpulser i hele perioden etter 2000, med unntak av Oslo som hadde nedgang i de første årene. Nesten alle regionene har hatt vekst i de regionale næringene, det er bare tre regioner på Østlandet som har hatt nedgang i sysselsettingen i de regionale næringene.

Fra 2011 til 2012 tilsvarte økingen i antall arbeidsplasser i de regionale næringene i Gjøvikregionen 0,5 prosent av sysselsettingen. I snitt har den årlige økingen i antall arbeidsplasser i de regionale næringene tilsvart 0,2 prosent av sysselsettingen i den siste tiårsperioden. I perioden fra 2001 til 2012 har økingen i antall arbeidsplasser i de regionale næringene tilsvart 4,3 prosent av sysselsettingen. Til tross for positive tall, rangerer Gjøvikregionen forholdsvis lavt med hensyn til progressivt gjennomsnitt. Gjøvikregionen rangerer som nummer 62 blant landets 83 regioner.

1.9.3 Oppsummering arbeidsplassutvikling

Nå har vi gått gjennom arbeidsplassutviklingen i regionen, og sett hvordan utviklingen har vært i ulike sektorer, og ulike næringstyper i regionen. I figuren under har vi satt utviklingen inn i en modell, der vi kan se den relative betydningen av utviklingen i de ulike sektorer og næringstyper, samtidig som fargene angir hvordan Gjøvikregionen kommer ut i forhold til landsgjennomsnittet.

Figur 22: Oppsummering av arbeidsplassutvikling i Gjøvikregionen i den siste tiårsperioden. Alle tallene viser endring i prosent av sysselsetting i regionen og fratrukket tilsvarende andel på landsbasis. Privat sektor er dekomponert i fire næringstyper. Avviket for hver av de fire næringstypene er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. Veksteffekten viser hvordan næringstypen ville ha bidratt til samlet vekst dersom næringstypens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan næringstypen ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

Differansen mellom vekstimpulsen i privat sektor i Gjøvikregionen og i Norge som helhet i den siste tiårsperioden har vært 8,1 prosentpoeng i Gjøvikregionens disfavør. Vi har sett på utviklingen i de ulike næringstypene i privat sektor i Gjøvikregionen på de forrige sidene, og utviklingen i Gjøvikregionen har blitt sammenliknet med utviklingen på landsbasis.

Veksten i basisnæringene, som andel av sysselsettingen, har vært 5,2 prosentpoeng lavere i Gjøvikregionen enn på landsbasis i den siste tiårsperioden. Dette skyldes nok at Gjøvikregionen har mange arbeidsplasser i tradisjonell industri, og det er en bransje som har nedgang på landsbasis. Samtidig har Gjøvikregionen få arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene, en bransje som opplever generell oppgang på landsbasis. Andelen arbeidsplasser i basisnæringene i Gjøvikregionen har vært stor, og den har bidratt positivt, men andelseffekten har ikke vært stor nok til å kunne kompensere for den negative arbeidsplassutviklingen.

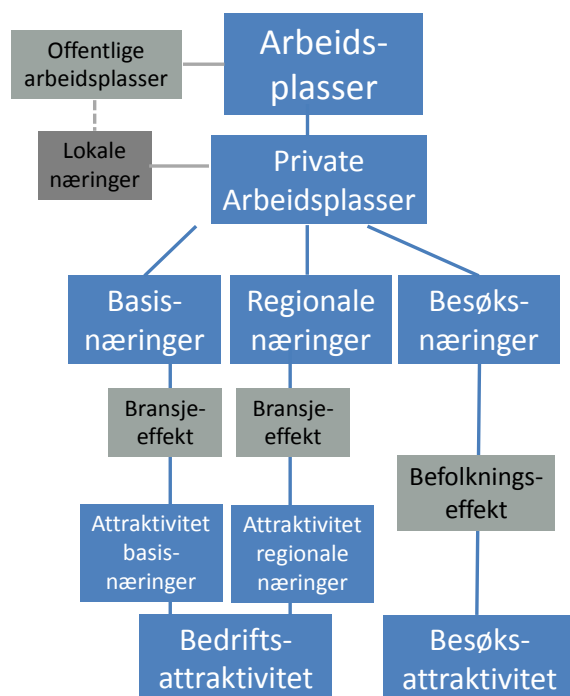
De regionale næringene har hatt nedgang. Dette skyldes for det meste at andelen arbeidsplasser i de regionale næringene er liten. Men veksten har ikke bidratt positivt heller.

Besøksnæringene har hatt en negativ utvikling sammenliknet med landet som helhet. Det skyldes mer en lav arbeidsplassvekst enn at besøksnæringene utgjør en relativt liten andel av sysselsettingen.

2. Attraktivitet for bedrifter og besøk

Vi har så langt beskrevet næringsutviklingen gjennom å se på utviklingen i de ulike næringstypene. Vi ønsker nå å se om vi kan forklare en del av avvikene mellom veksten i de ulike næringstypene i Gjøvikregionen og veksten ellers i landet. Ulike bransjestrukturer forklarer mye av forskjellene mellom regioner når det gjelder vekst i basisnæringer og regionale næringer. Besøksnæringene blir i stor grad påvirket av egen befolkningsutvikling. Når vi kan korrigere for slike forskjeller, får vi fram bedre mål for bedrifts- og besøksattraktivitet.

I figuren under ser vi hvordan vi tenker oss en modell hvor vi identifiserer de viktigste drivkreftene for næringsutvikling, målt gjennom arbeidsplassveksten i næringslivet.

Figur 23: Modell for bedrifts- og besøksattraktivitet.

Vi har vist utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet i Gjøvikregionen, hvor vi har delt inn næringslivet i fire næringstyper. Lokale næringer er bedrifter innenfor primærhelsetjenester, barnehager, grunnskole og liknende. Dette er bedrifter som har befolkningen på stedet som kunder, og som i stor grad substituerer kommunen som tjenesteleverandør. Utviklingen i denne sektoren er derfor i stor grad et utslag av hvordan fordelingen mellom kommune og næringslivet er når det gjelder tjenesteleveranser. F.eks. har noen skoler blitt privatisert etter nedleggelsesvedtak i kommunen, og fortsetter virksomheten i privat regi. Dette er ikke en næringslivsvekst som er spesielt interessant, ettersom antall arbeidsplasser i stor grad er de samme før og etter privatisering. Derfor har vi sett på utviklingen i lokale næringer i sammenheng med kommunal sektor.

De tre næringstypene som gjenstår er dermed basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer. Utviklingen i besøksnæringene må ses i sammenheng med befolkningsutviklingen på stedet. Et steds innbyggere er i stor grad kunder også i besøksnæringene. Høy besøksattraktivitet vil gi seg utslag i at antall arbeidsplasser i besøksnæringene øker raskere enn befolkningsveksten skulle tilsi. Noen steder med høy befolkningsvekst vil

kunne se en vekst i besøksnæringene, men uten at stedet egentlig trekker til seg flere besøkende. Besøksattraktivitet blir derfor målt som økning i antall arbeidsplasser i besøksnæringene utover det som befolkningsutviklingen tilsier.

Basisnæringene er de som produserer varer og tjenester for et nasjonalt eller internasjonalt marked, og som skaper ny kjøpekraft til stedet. De fleste av bransjene som inngår her omtales som konkurranseutsatte bransjer. Utviklingen i slike bransjer må ses på i lys av bransjestrukturen. Noen steder har en høy andel av basisnæringene i bransjer som er i kraftig vekst på landsbasis, som f.eks. olje- og gassrelatert virksomhet. Da er det «normalt» med vekst i basisnæringene. Andre steder har tyngdepunktet i basisnæringene i bransjer som landbruk og prosessindustri, bransjer som har hatt kraftig nedgang i Norge de siste årene. Da er det en prestasjon å unngå nedgang i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Høy bedriftsattraktivitet vil vi anta at gir seg utslag av at veksten i disse næringene er høyere enn bransjestrukturen tilsier.

Det vi kaller regionale næringer, som omfatter bransjer som transport, engroshandel, bygg og anlegg og forretningsmessig tjenesteyting, vil i mange tilfeller utvikle seg i tråd med regionens befolknings- og næringsvekst. Veksten blir da et resultat av vekst i andre næringer og som følge av økt etterspørsel fra en økende befolkning. Men de regionale næringene er svært ujevnt fordelt mellom kommunene. De regionale næringenes utvikling i en enkeltkommune kan derfor være svært interessant, og kan kanskje påvirkes sterkt gjennom å gjøre kommunene mer attraktive for slike næringer. For et større område, som et helt fylke, er kanskje utviklingen i disse næringene mindre interessant, fordi utviklingen ses på som et resultat av vekst andre steder. Vi vil derfor også se på hvordan utviklingen i de regionale næringene har vært, justert for virkninger av bransjestrukturen.

Hensikten med å beregne effekter av bransjestrukturen på basisnæringene og de regionale næringene, samt befolkningsendringseffekten på besøksnæringene, er at vi ønsker å se på næringsutviklingen når vi har korrigert for strukturelle effekter som ikke kan påvirkes regionalt eller lokalt. Hvor god eller dårlig er utviklingen i de ulike delene av næringslivet, når vi har korrigert for disse strukturelle forholdene? Bransjestrukturen i begynnelsen av en periode er gitt, den er et forhold som ikke kan endres på kort sikt. Det er derfor den relative utviklingen i de bransjene en region faktisk har, i forhold til utviklingen i resten av landet, som er målet for om næringslivet har lyktes eller ikke. Dette blir derfor et mål for stedets bedriftsattraktivitet.

For besøksnæringene har vi korrigert for befolkningsutviklingen. Besøksnæringene på et sted har svært begrenset innflytelse på egen befolkningsutvikling. Men befolkningsutviklingen har stor betydning for veksten i besøksnæringene, ettersom stedets egen befolkning i stor grad er kunder for stedets besøksnæring. Derfor måler vi arbeidsplassutviklingen i stedets besøksnæringer i relasjon til befolkningsutviklingen. Steder der besøksnæringene vokser hurtigere enn befolkningsutviklingen skulle tilsi, øker sine markedsandeler, enten ved å trekke til seg besøkende kunder utenfra, eller at egne innbyggere i større grad bruker stedets egne besøksnæringer.

I resten av kapitlet skal vi vise hvordan vi har beregnet næringsattraktiviteten, gjennom å se på utviklingen i basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene i relasjon til de strukturelle forholdene.

2.1 Bransjestrukturens betydning for basisnæringene

Vi så tidligere at bransjestrukturen har en sterk og klar påvirkning på veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet. Når vi skal analysere den regionale veksten i de ulike næringstypene, er det derfor naturlig å se på bransjestrukturens betydning. Vi så tidligere i dette kapitlet at det var stor forskjell på veksten innad i de ulike næringstypene. Innenfor basisnæringene var det eksempelvis en sterk vekst innenfor det vi kalte teknologiske tjenester, mens naturbaserte næringer hadde sterk nedgang.

I tabellen under er de tre næringstypene splittet opp ytterligere, og antall arbeidsplasser er indeksert slik at vi ser veksten fra 2000 til 2012.

Tabell 8: Indeksert arbeidsplassutvikling i basisnæringene i Norge fra 2000 til 2012, indeksert slik at antallet i 2000=100.

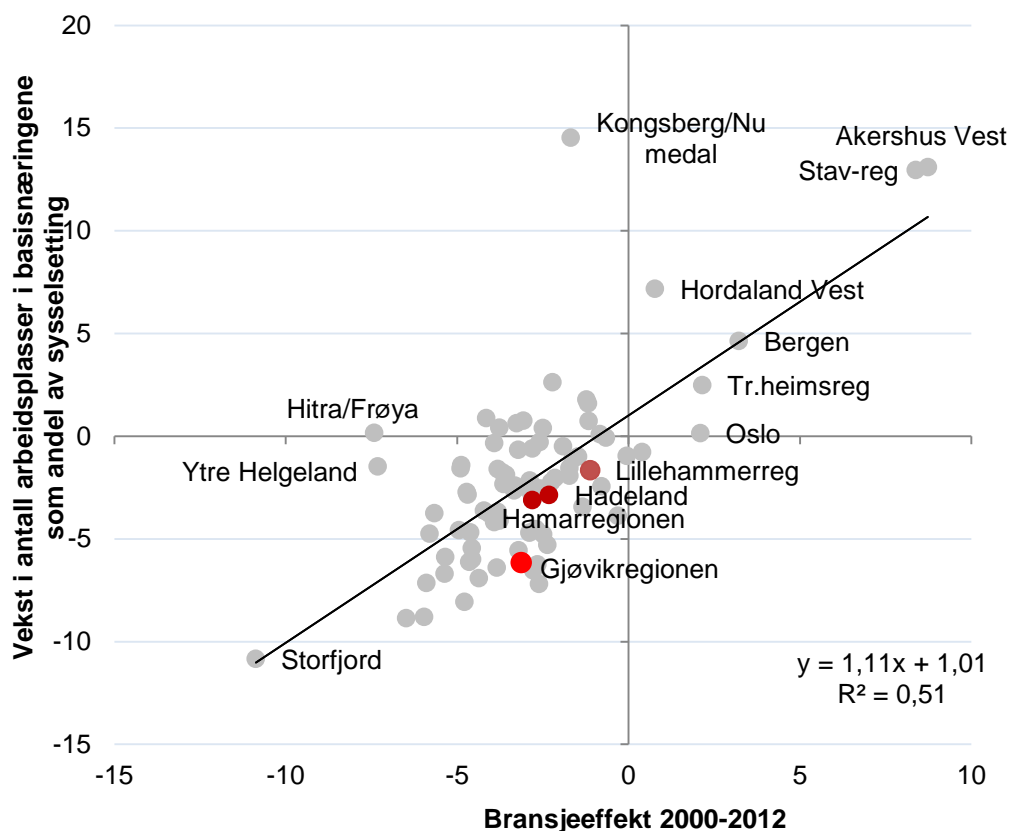
Næring	Næringstype-sub	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Industri	Anna industri	100	93,4	88,9	84,0	83,8	83,3	85,5	87,0	83,2	80,6	78,5	78,4	75,8
	Næringsmidler	100	98,9	97,2	95,7	92,4	89,5	88,5	88,9	87,9	84,6	84,4	85,7	86,3
	Olje og gass utvinning	100	102,2	103,0	103,5	103,6	107,1	117,5	120,8	128,7	131,0	137,8	147,3	157,5
	Prosessindustri	100	96,1	95,4	92,9	89,2	86,8	84,5	82,7	82,6	75,8	74,7	73,6	68,0
	Verkstedindustri	100	102,4	97,2	90,3	89,3	92,1	99,1	105,6	108,1	100,4	91,1	93,0	96,3
Natur	Fiske/havbruk	100	95,8	94,9	91,8	88,4	86,2	86,1	83,2	84,4	84,1	81,8	83,8	80,1
	Gruve	100	99,1	96,4	95,9	100,5	102,0	102,8	107,6	109,3	100,2	103,4	109,0	112,8
	Landbruk	100	92,3	89,5	93,5	86,1	89,0	91,7	87,2	87,4	85,3	79,0	75,6	74,4
Tekn. tjenester	Olje og gass	100	108,0	106,0	101,5	102,8	107,0	121,7	139,3	151,3	158,2	216,9	230,8	264,4
	Teknisk/vitenskap	100	101,4	147,1	129,9	132,2	136,6	149,1	154,4	168,5	148,9	149,1	156,6	165,0
	Telekom og IKT	100	109,0	99,7	94,7	95,6	101,2	105,7	113,8	120,0	120,7	124,0	126,5	132,1

Tjenester til olje- og gasssektoren har økt med hele 164,4 prosent fra 2000 til 2012. Teknologiske og vitenskapelige tjenester og olje- og gassutvinning har også hatt sterk vekst. Telekommunikasjoner og IKT, samt gruvedrift er andre subtyper av basisnæringene som har hatt vekst.

De andre subtypene har hatt nedgang. Størst nedgang har det vært i prosessindustri, landbruk, anna industri (bl.a. møbel) og fiske/havbruk.

Regionene har svært ulik fordeling av sine basisnæringer, og det forklarer ganske mye av forskjellene i vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Det er klart at en region som har hatt mye av sine basisnæringer i landbruk, fiske eller prosessindustri har hatt vanskeligheter med å oppnå vekst i denne perioden. Regioner med store andeler av basisnæringene innenfor olje- og gass eller teknologiske tjenester vil på sin side nesten ikke kunne ha unngått vekst.

I figuren under har vi satt veksten i basisnæringene opp mot effekten av bransjestrukturen. Bransjeeffekten har blitt målt hvert år i perioden, og det er den akkumulerte effekten for hele perioden som er blitt anvendt på den horisontale akse. Veksten i basisnæringene er målt som veksten i antall arbeidsplasser i basisnæringene i perioden som andel av samlet sysselsetting i regionene i 2000.

Figur 24: Vekst i basisnæringene, som andel av samlet sysselsetting, og bransjeeffekten for perioden 2000-2012 (tre års glidende gjennomsnitt).

I figuren over ser vi at det er en sterk korrelasjon mellom veksten i basisnæringene og bransjeeffekten. Kongsberg/Numedal skiller seg sterkt ut gjennom at de har hatt den sterkeste veksten i basisnæringene, til tross for at bransjeeffekten ikke er spesielt positiv. Kongsberg/Numedal har mye av sine basisnæringer innenfor verkstedindustri. Veksten i basisnæringene i Kongsberg/Numedal fra 2000 til 2012 tilsvarte nesten 15 prosent av samlet sysselsetting i regionen. Stavangerregionen og Akershus Vest har hatt den klart mest gunstige bransjestrukturen, og har de også hatt en kraftig vekst i sine basisnæringer. Hordaland Vest, Bergen, Trondheimsregionen, Oslo og Follo er andre regioner med gunstig bransjestruktur.

Gjøvikregionen har hatt en negativ bransjeeffekt i basisnæringene i perioden 2000 -2012. Dette skyldes nok store andeler arbeidsplasser i nedgangsbransjer, som f.eks. industrien. Arbeidsplassveksten i basisnæringene har vært svakere enn forventet, gitt bransjeeffekten.

Omkringliggende regioner, som Lillehammerregionen, Hamarregionen og Hadeland, har hatt en arbeidsplassutvikling i basisnæringene som svarer mer overens med bransjestrukturen.

2.1.1 Bransjustert vekst i basisnæringene

I tabellen under ser vi hvordan regionene på Østlandet kommer ut når det gjelder *bransjustert* vekst i basisnæringene. Arbeidsplassveksten er altså dekomponert i bransjeeffekten, som vi viste til på forrige side, og den bransjusterte veksten. Bransjeeffekten viser hvordan veksten i fylket ville vært, dersom veksten hadde vært lik som på landsbasis. Den bransjusterte veksten viser hvilken del av veksten som kan forklares av lokale forhold, etter at vi har justert for bransjeeffekten. I et regionalt perspektiv er en ofte opptatt av den bransjusterte veksten.

Tabell 9: Bransjustert vekst i basisnæringene i regionene på Østlandet, 2001 – 2012. Nest siste kolonne viser progressivt gjennomsnitt av den årlige bransjusterte veksten i basisnæringene. Siste kolonne viser samlet bransjustert vekst i hele perioden. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til progressivt gjennomsnitt i første kolonne.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Hele perioden
1	Kongsberg/Numedal	-0,6	1,8	0,2	-0,8	0,1	1,9	1,0	2,9	1,6	3,3	3,0	0,7	1,8	16,2
11	Midt-Telemark	-1,1	0,4	0,2	0,4	0,7	0,4	-0,6	0,7	-0,9	-0,1	0,8	1,3	0,3	2,3
17	Halden	-0,3	0,8	0,2	-1,2	-0,5	0,4	0,4	-1,1	0,6	0,2	0,3	0,9	0,2	0,7
21	Tønsbergregionen	0,2	-0,6	-0,4	0,4	-0,4	0,1	0,5	0,0	0,0	0,3	0,1	0,2	0,1	0,5
22	Vest-Telemark	-0,7	0,6	1,2	0,2	0,4	1,0	-0,6	0,5	-0,3	-0,2	0,3	0,1	0,1	2,6
32	Midt-Gudbrandsdal	1,7	0,2	1,5	0,0	-0,5	0,2	0,0	0,7	-0,4	0,3	-0,2	0,0	0,0	3,5
33	Oslo (Region)	-1,2	-0,1	-1,2	0,1	0,0	0,2	-0,2	0,0	-0,3	0,0	0,3	0,2	0,0	-1,9
34	Drammensregionen	-0,4	-0,2	0,2	0,5	-0,4	-0,5	0,2	-0,1	0,0	0,3	0,3	-0,1	0,0	-0,2
40	Hadeland	-0,3	-0,4	0,2	0,0	0,0	-0,1	0,4	-0,1	-0,7	0,4	-0,1	0,1	0,0	-0,5
41	Midt-Buskerud	-0,4	0,1	-0,3	0,7	0,5	-0,4	0,3	-0,2	-0,2	0,3	-0,3	0,0	0,0	0,1
47	Hamarregionen	0,3	0,2	0,2	-0,1	-0,4	0,0	-0,4	-0,5	0,0	0,0	-0,1	0,5	0,0	-0,3
50	Sandefjord/Larvik	0,4	-0,4	-0,1	0,9	0,1	0,2	-0,4	-0,5	-0,2	0,2	-0,1	0,1	0,0	0,1
52	Nedre Romerike	-0,6	-0,3	0,1	-0,3	0,0	-0,2	-0,1	0,1	-0,2	0,1	-0,3	0,0	-0,1	-1,7
54	Indre Østfold	0,5	0,3	0,3	0,3	0,0	-0,3	0,1	0,3	-0,4	0,1	0,0	-0,5	-0,1	0,8
57	Øvre Romerike	-0,2	0,1	0,5	0,0	2,0	-0,3	-0,5	-0,2	-0,2	-0,4	-0,3	0,1	-0,1	0,5
60	Follo	-0,2	-0,1	0,5	0,0	-0,4	-0,3	0,0	-0,1	0,1	-0,3	-0,1	-0,2	-0,1	-1,2
61	Fjellregionen	0,3	1,2	-1,3	1,2	-0,2	0,1	-0,3	0,0	0,3	-0,1	-0,1	-0,7	-0,1	0,4
62	Akershus Vest	2,8	1,3	2,1	-0,7	-0,3	-0,8	0,3	0,3	-0,1	0,5	-0,4	-0,7	-0,1	4,4
65	Lillehammerregionen	0,3	0,6	0,2	-0,3	0,3	-0,8	-0,1	-0,3	-0,1	0,1	-0,4	0,0	-0,1	-0,5
66	Glåmdal	-0,1	-0,6	-0,1	-0,3	0,0	-0,4	-0,5	0,2	-0,6	-0,6	0,1	0,3	-0,2	-2,6
68	Sør Østerdal	0,3	-0,7	-0,2	0,1	-0,7	0,0	-0,5	0,3	0,0	-0,1	-0,7	0,0	-0,2	-2,3
69	Valdres	1,1	1,3	-0,2	-0,2	-0,6	0,3	-0,3	-0,4	0,1	-0,4	0,2	-0,5	-0,2	0,3
70	Gjøvikregionen	-0,6	0,8	-0,6	-0,6	-0,9	0,1	0,1	-1,0	-0,2	0,5	0,1	-0,6	-0,2	-3,0
71	Nedre Glomma	-0,5	-0,5	-0,1	-0,4	-0,9	-0,2	-0,1	-0,6	-0,3	0,1	0,0	-0,3	-0,2	-3,8
75	Hallingdal	-0,1	0,2	-0,2	0,8	0,3	-0,2	-0,5	-0,7	-0,2	0,0	-0,2	-0,7	-0,3	-1,8
78	Ringerike/Hole	-0,6	-1,1	-0,2	0,1	1,0	0,7	0,0	-0,5	-0,3	-0,1	-0,1	-1,7	-0,3	-2,9
79	Grenland	-0,3	-0,7	-1,2	0,1	0,0	-0,7	-0,8	0,4	0,0	-0,1	-0,3	-0,8	-0,3	-4,6
81	Mossregionen	-0,2	0,1	0,6	0,2	-0,1	-0,5	0,2	-0,7	-1,1	0,3	-0,2	-0,7	-0,3	-2,3
82	Øst-Telemark	-0,9	0,6	-0,3	-1,0	0,7	0,0	-1,1	-0,4	0,1	-0,6	-1,0	0,2	-0,3	-3,6
83	Nord-Gudbrandsdal	0,4	1,4	0,1	0,2	-1,0	-0,2	-0,8	0,0	0,4	-0,3	-0,7	-0,6	-0,4	-1,3

Den bransjusterte veksten i basisnæringene var negativ i 2012, dvs. at arbeidsplassveksten i basisnæringene var svakere enn forventet, gitt bransjestrukturen. I snitt har den årlige bransjusterte veksten vært negativ i den siste tiårsperioden. Snittet plasserer Gjøvikregionen som nummer 70 blant landets 83 regioner. Arbeidsplassutviklingen i basisnæringene i Gjøvikregionen har dermed ikke vært veldig bra.

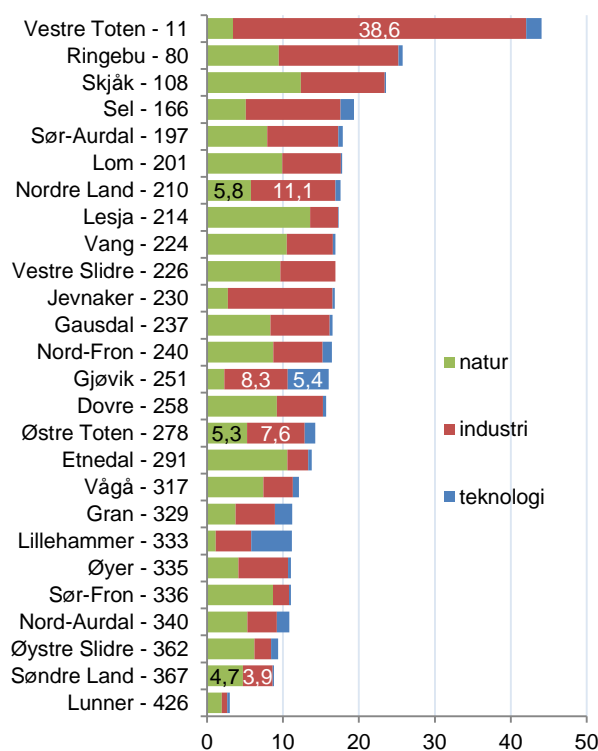
2.1.2 Basisnæringer i kommunene

Vestre Toten har store andeler arbeidsplasser i industrien. I 2012 tilsvarte antallet arbeidsplasser i industrien 38,6 prosent av sysselsettingen. Bare ti regioner i Norge har en høyere andel arbeidsplasser i basisnæringene enn Vestre Toten.

Nordre Land har også forholdsvis store andeler arbeidsplasser i industrien, og en litt mindre andel arbeidsplasser i de naturbaserte næringene.

I Gjøvik tilsvare antallet arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene 5,4 prosent av sysselsettingen. Gjøvik er den eneste kommunen i Gjøvikregionen med en forholdsvis stor andel arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene.

Oppland fremstår generelt som et fylke med få arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene.

Figur 25: Nivå på basisnæringene i kommunene i Oppland i 2012, målt som arbeidsplasser i basisnæringene som prosentvis andel av sysselsettingen. Rangering blant landets 428 kommuner mht. nivå ved siden av kommunenavnet.

Tabell 10: Kommunene i Oppland, relativ vekst, målt som differansen mellom veksten i basisnæringene (som andel av sysselsettingen) lokalt og veksten nasjonalt. Denne er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Rangering blant landets 428 kommuner mht. bransjejustert vekst.

Tabellen til høyre viser den relative veksten i basisnæringene i kommunene i Oppland for den siste tiårsperioden. Den relative veksten er målt som differansen mellom vekstimpulsen lokalt og vekstimpulsen nasjonalt. Den relative veksten er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst. I regional utvikling er man ofte opptatt av den bransjejusterte veksten, siden den til en viss grad kan forklares av lokale forhold, og siden man da har trukket fra effekten av bransjestrukturen.

Nordre Land har hatt en positiv bransjejustert vekst i basisnæringene i den siste tiårsperioden. Østre Toten har også hatt positiv bransjejustert vekst.

De øvrige kommunene i Gjøvikregionen har hatt negativ bransjejustert vekst i basisnæringene. Vestre Toten rangerer nederst i Oppland med hensyn til bransjejustert vekst og som nummer 409 blant landets 428 kommuner.

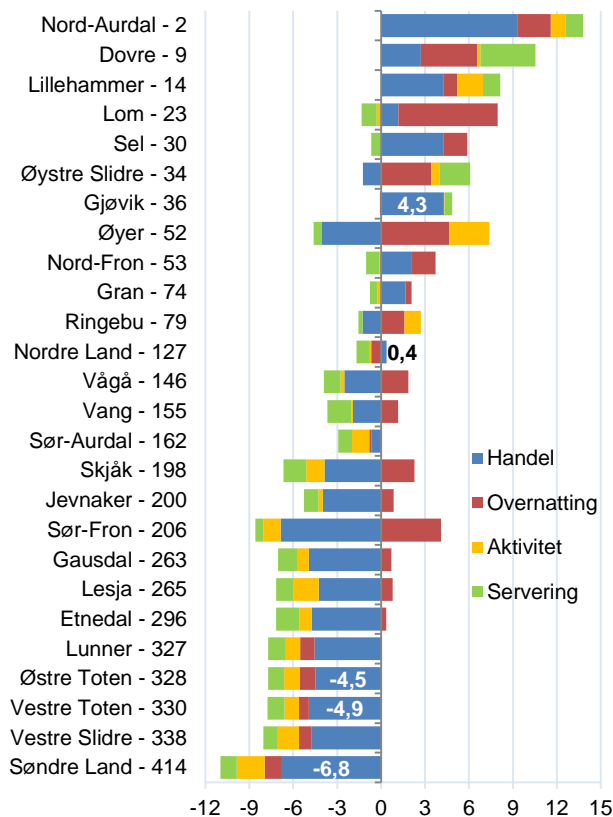
Rang	Kommune	Relativ vekst	Bransjeeffekt	Bransjejustert
57	Sør-Aurdal	1,9	-2,7	4,6
89	Nordre Land	1,1	-2,4	3,4
91	Nord-Fron	0,9	-2,4	3,4
133	Ringebu	-2,5	-4,5	2,0
158	Gran	0,5	-1,1	1,6
162	Gausdal	-1,6	-2,9	1,3
171	Dovre	-1,6	-2,8	1,2
174	Østre Toten	-1,0	-2,1	1,1
229	Lunner	-0,7	-0,5	-0,2
233	Øyer	-2,6	-2,3	-0,3
236	Lom	-3,9	-3,6	-0,3
266	Vang	-4,3	-3,3	-1,0
307	Etnedal	-4,9	-3,0	-1,9
326	Lillehammer	-2,4	0,0	-2,4
327	Sør-Fron	-4,9	-2,5	-2,4
329	Lesja	-6,8	-4,3	-2,5
339	Jevnaker	-5,8	-3,1	-2,7
347	Skjåk	-7,2	-4,2	-3,0
350	Vestre Slidre	-7,1	-3,9	-3,2
362	Øystre Slidre	-5,8	-1,9	-3,9
372	Gjøvik	-6,0	-1,5	-4,5
379	Søndre Land	-7,3	-2,6	-4,7
383	Vågå	-8,1	-3,3	-4,9
391	Nord-Aurdal	-7,1	-1,7	-5,4
403	Sel	-10,2	-3,7	-6,5
409	Vestre Toten	-10,6	-3,6	-7,0

2.1.3 Besøksattraktivitet i kommunene

Figuren til høyre viser besøksoverskuddet i de ulike underkategoriene av besøksnæringene i kommunene i Oppland i 2012.

Handelsnæringene hadde besøksoverskudd i Gjøvik i 2012, det vil si at arbeidsplassveksten i handelsnæringene var høyere enn befolkningsveksten skulle tilsi. Dette skyldes nok at Gjøvik er et regionalt sentrum og at mange av butikkene konsentrerer seg der. Det var derimot ikke noe vekst av betydning i de øvrige besøksnæringene i Gjøvik i 2012.

Østre Toten, Vestre Toten og Søndre Land hadde negativt besøksoverskudd, eller besøkslekkasje, i samtlige besøksnæringer i 2012. Det er handelen som skiller seg mest ut. Arbeidsplassveksten i handelsnæringene var svakere enn befolkningsveksten skulle tilsi.

Figur 26: Overskudd av de ulike besøksnæringene som prosent av samlet sysselsetting i 2012.

I tabellen til høyre ser vi vekstimpulsene i besøksnæringene, det vil si hvor stor økning i arbeidsplasser det har vært i besøksnæringene som prosent av samlet sysselsetting, i den siste tiårsperioden. Vi har også dekomponert denne veksten i en del som skyldes befolkningsvekst og en del som kan tilskrives bedring av besøksoverskuddet, som er en indikator for *besøksattraktivitet* i perioden.

Gjøvik har fått et forbedret besøksoverskudd i den siste tiårsperioden. Befolkningseffekten har vært negativ, slik at man skulle kunne «forvente» arbeidsplassnedgang i besøksnæringene, men det har ikke vært tilfellet. Vestre Toten og Nordre Land har også fått en svak forbedring i besøksoverskuddet i den siste tiårsperioden, men denne forbedringen i besøksoverskuddet har ikke vært stor nok til å kunne kompensere for en negativ befolkningseffekt. Vekstimpulsen for den siste tiårsperioden er negativ.

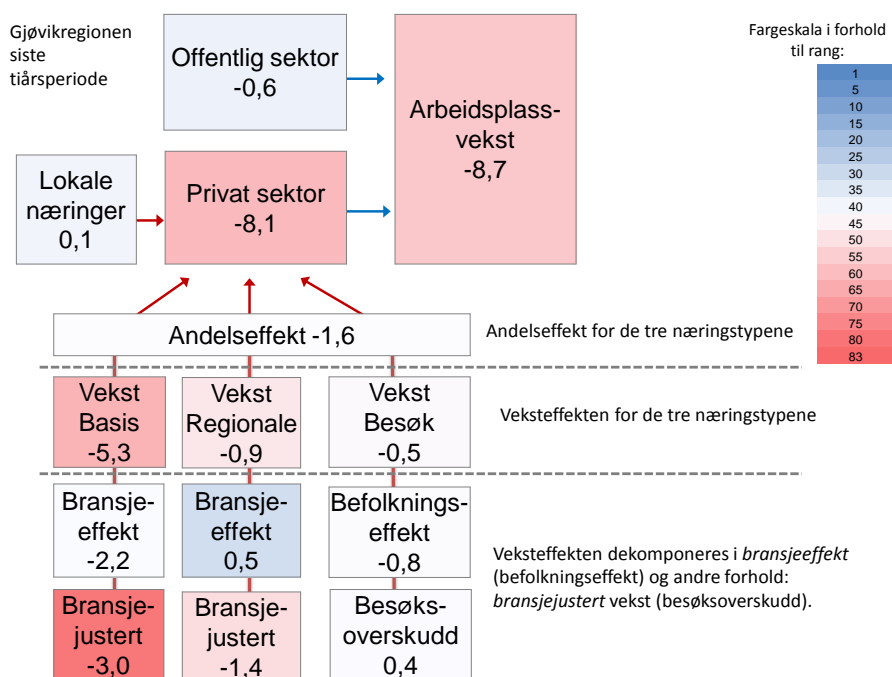
Østre Toten og Søndre Land har hatt en negativ befolkningseffekt og en forverring av besøksoverskuddet i den siste tiårsperioden.

Tabell 11: Samlet vekstimpuls i besøksnæringene den siste tiårsperioden, dekomponert i befolkningseffekt og besøksoverskudd. Til venstre angis rangering blant de 428 kommunene i Norge mht. endring i besøksoverskuddet.

Rang	Kommune	Vekstimpuls	Befolknings-effekt	Besøks-overskudd
47	Sør-Aurdal	0,7	-1,9	2,7
97	Gran	0,7	-1,0	1,7
103	Lom	-1,3	-2,9	1,6
112	Etnedal	0,5	-1,0	1,5
126	Gjøvik	0,5	-0,8	1,3
159	Vågå	-0,9	-1,6	0,7
173	Vestre Toten	-0,3	-0,9	0,6
209	Nordre Land	-1,5	-1,8	0,2
238	Dovre	-3,7	-3,6	-0,1
244	Skjåk	-1,7	-1,6	-0,1
249	Øyer	-1,5	-1,4	-0,2
269	Lillehammer	-1,8	-1,4	-0,4
294	Lunner	-1,0	-0,1	-0,8
297	Østre Toten	-1,0	-0,1	-0,9
298	Vang	-2,4	-1,5	-0,9
311	Jevnaker	-1,6	-0,5	-1,1
320	Sel	-3,9	-2,8	-1,1
322	Søndre Land	-2,8	-1,6	-1,2
329	Gausdal	-2,2	-1,0	-1,2
360	Lesja	-2,7	-1,1	-1,6
381	Ringebu	-4,4	-2,4	-2,0
387	Vestre Slidre	-3,1	-1,0	-2,1
393	Øystre Slidre	-3,9	-1,7	-2,2
401	Nord-Fron	-4,8	-2,3	-2,5
407	Nord-Aurdal	-6,3	-3,5	-2,7
408	Sør-Fron	-4,9	-2,0	-2,9

2.1.4 Oppsummering bedrifts og besøksattraktivitet

I figuren under er analysen av arbeidsplassutviklingen i Gjøvikregionen illustrert.

Figur 27: Arbeidsplassutvikling i Gjøvikregionen beregnet de ti siste årene, som prosent av sysselsetting og fratrukket tilsvarende andel på landsbasis. Avviket for basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene er dekomponert i en samlet andelseffekt og veksteffekter. Veksteffekten viser hvordan næringstypen ville ha bidratt til samlet vekst dersom næringstypens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan næringstypene ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis. Veksteffektene er dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert vekst.

På de forrige sidene så vi hvordan vi dekomponerte veksten i basisnæringene og i de regionale næringene i bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Den bransjejusterte veksten bruker vi som et mål på bedriftsattraktiviteten. Vi dekomponerte veksten i besøksnæringene i befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Endringen i besøksoverskuddet bruker vi som mål på besøksattraktiviteten. I figuren over har vi samlet analysen fra de foregående sidene.

Basisnæringene har hatt en negativ vekst. Denne dekomponeres i bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Bransjeeffekten har vært negativ, men den bransjejusterte veksten har vært enda mer negativ. Bedriftsattraktiviteten i basisnæringene i Gjøvikregionen har vært lav i den siste tiårsperioden.

Veksten i de regionale næringene har vært negativ. Bransjeeffekten er positiv, det vil si at bransjesammensetningen i de regionale næringene skulle tilsi arbeidsplassvekst. Veksten har derimot vært lavere enn forventet. Den bransjejusterte veksten er negativ. Bedriftsattraktiviteten i de regionale næringene i Gjøvikregionen har vært lav i den siste tiårsperioden.

Veksten i besøksnæringen har vært negativ, men av fargen ser vi at verdien er omtrent middels blant de 83 regionene. Befolkningseffekten har vært negativ, men besøksoverskuddet har blitt forbedret. Dermed har besøksattraktiviteten vært positiv.

3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Et viktig forhold for alle regioner er hvordan arbeidsmarkedet i kommunene er integrert med hverandre og med arbeidsmarkedet utenfor kommunen. Dette kommer til uttrykk gjennom ut- og innpendling til andre kommuner som er innenfor praktisk pendlingsavstand.

3.1 Pendling

I tabellen under kan vi se hvordan pendlingen er mellom kommunene i Gjøvikregionen. Vi har da målt antall pendlere i forhold til samlet sysselsetting i kommunen.

Tabell 12: Pendling mellom kommunene i Gjøvikregionen, som prosentvis andel av samlet sysselsetting, i år 2012.

		Arbeidskommune					
		Gjøvik	Nordre Land	Søndre Land	Vestre Toten	Østre Toten	Utenfor
Bostedskommune	Gjøvik	69,3	0,7	0,7	8,0	3,0	18,4
	Nordre Land	8,7	71,4	5,5	0,9	0,5	13,0
	Søndre Land	16,6	10,7	50,7	6,6	1,6	13,8
	Vestre Toten	24,0	0,3	0,6	57,5	6,5	11,1
	Østre Toten	22,6	0,2	0,3	11,7	52,3	13,0
	Utenfor	14,0	7,3	5,8	6,5	11,6	

De grå cellene som går langs diagonalen viser antallet sysselsatte i kommunen som jobber i samme kommune. Av den sysselsatte befolkningen som bor i Gjøvik, jobber 69,3 prosent i Gjøvik. Av den sysselsatte befolkningen som bor i Nordre Land, jobber 71,4 prosent i Nordre Land. Av den sysselsatte befolkningen som bor i Søndre Land, jobber 50,7 prosent i Søndre Land osv.

Høyre kolonne viser andelen av den sysselsatte befolkningen i kommunen som jobber utenfor Gjøvikregionen. Av den sysselsatte befolkningen i Gjøvik, jobber 18,4 prosent utenfor Gjøvikregionen. Av den sysselsatte befolkningen i Vestre Toten, jobber 11,1 prosent utenfor Gjøvikregionen.

Nederste rad viser andelen av arbeidsplassene i kommunene som det pendles inn til fra en kommune utenfor Gjøvikregionen. Av arbeidsplassene i Gjøvik, er 14 prosent besatt av noen som bor utenfor Gjøvikregionen. Av arbeidsplassene i Søndre Land, er det bare 5,8 prosent som er besatt av noen som bor utenfor Gjøvikregionen.

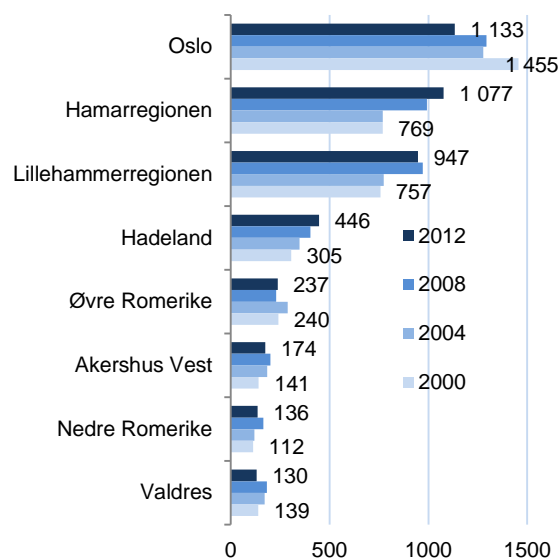
Cellene imellom viser andelen som pendler mellom kommunene innad i Gjøvikregionen. Av den sysselsatte befolkningen i Østre Toten, jobber 22,6 prosent i Gjøvik. Av den sysselsatte befolkningen i Vestre Toten jobber 24 prosent i Gjøvik. Pendlingen internt i Gjøvikregionen er sterkest fra Vestre Toten og Østre Toten til Gjøvik.

Av den sysselsatte befolkningen i Gjøvik jobber 8 prosent i Vestre Toten. Av den sysselsatte befolkningen i Østre Toten, jobber 11,7 prosent i Vestre Toten. Det er få som bor i Gjøvik, Vestre Toten og Østre Toten som jobber i Nordre Land og Søndre Land. Videre er det få som bor i nordre Land som jobber i Vestre Toten og Østre Toten.

3.2 Utpendling

Figuren til høyre viser antall personer som er bosatt i Gjøvikregionen, men som jobbet i en annen region i henholdsvis 2000, 2004, 2008 og 2012. Figuren viser de åtte regionene det pendles mest til fra Gjøvikregionen.

I 2012 var det 1 133 personer som var bosatt i Gjøvikregionen som jobbet i Oslo. Antallet har gått ned siden 2000. Det var 1 077 personer som var bosatt i Gjøvikregionen som jobbet i Hamarregionen. Antallet har gått opp siden 2000. Det var 947 personer som bodde i Gjøvikregionen som jobbet i Lillehammerregionen, og 446 som jobbet i Hadeland. Antallet pendlere fra Gjøvikregionen til begge disse regionene har gått opp fra 2000 til 2012.

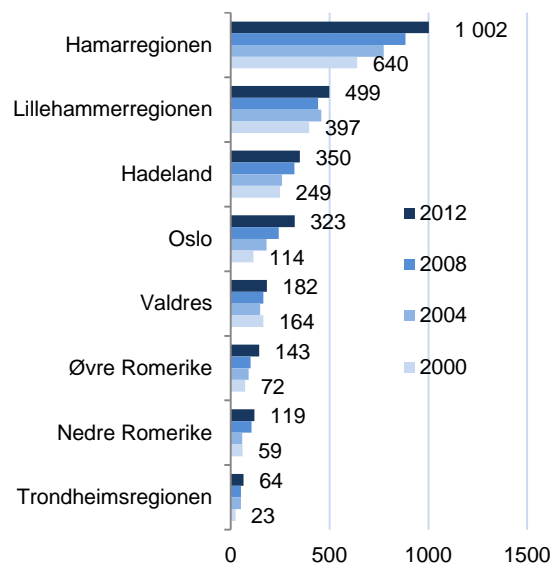
Figur 28: Pendling ut av Gjøvikregionen til andre regioner, antall personer, år 2000, 2004, 2008 og 2012.

3.3 Innpendling

Figuren til høyre viser antallet som er bosatt utenfor Gjøvikregionen, men som jobbet i Gjøvikregionen i 2000, 2004, 2008 og 2012. Skalaen er lik som i figuren over, for å gjøre sammenlikningen mellom ut- og innpendling enklere.

I 2012 var det 1 002 personer som er bosatt i Hamarregionen som jobbet i Gjøvikregionen. Det har vært en ganske sterk øking i innpendling fra Hamarregionen. Det var 499 personer som bodde i Lillehammerregionen som jobbet i Gjøvikregionen i 2012. Antallet har steget litt siden 2000.

Det var registrert 350 personer bosatt i Hadeland med arbeidssted i Gjøvikregionen og 323 personer bosatt i Oslo med arbeidssted i Gjøvikregionen. Antallet innpendlere fra de øvrige regionene det pendles mest fra er ganske lite.

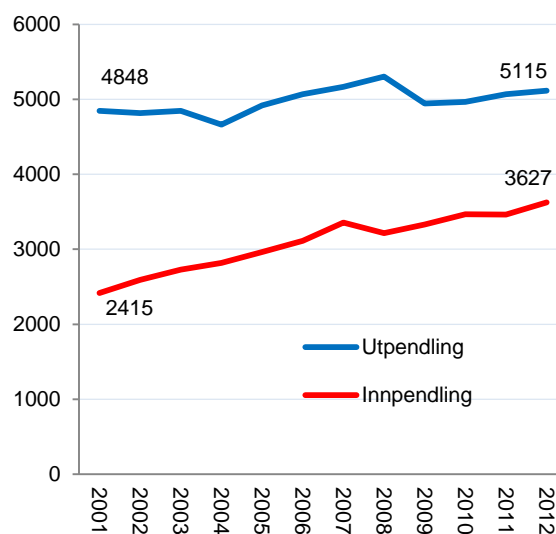

Figur 29: Pendling inn til Gjøvikregionen fra andre regioner, antall personer, år 2000, 2004, 2008 og 2012.

3.4 Samlet pendling

Figuren til høyre viser det totale antallet personer som har pendlet inn og ut av Gjøvikregionen i perioden 2001 – 2012.

Antallet som pendler ut av Gjøvikregionene har i hele perioden vært større enn antallet som pendler inn. I 2012 var det 5 115 personer som pendlet ut fra Gjøvikregionen, mens det var 3 627 personer som pendlet inn. Gapet mellom antallet inn- og utpendlere har avtatt i perioden mellom 2001 og 2012.

Figur 30: Antall som bor i Gjøvikregionen og pendler ut, og antall som bor utenfor Gjøvikregionen og pendler inn fra 2001 til 2012.

3.5 Intern arbeidsmarkedsintegrasjon

Et godt integrert arbeidsmarked er en styrke for en region. Det gjør at innbyggerne i regionen har et større spekter av arbeidsplasser å velge blant enn om de hadde vært isolerte fra hverandre. Et godt integrert arbeidsmarked gjør at det er lettere og mer fordelaktig å samarbeide om næringsutvikling. Det spiller da ikke så stor rolle i hvilken kommune arbeidsplassene er lokalisert, så lenge de er lokalisert i regionen.

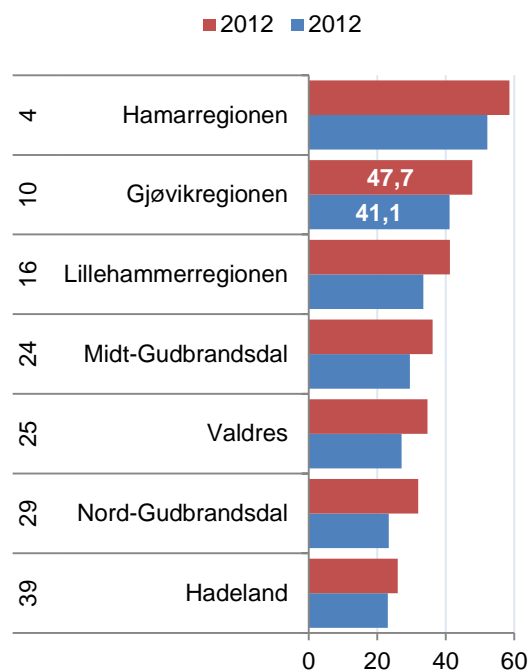
Arbeidsmarkedsintegrasjonen regnes ut ved å legge sammen den prosentvise andelen av de sysselsatte på stedet som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til. Den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen måler arbeidsmarkedsintegrasjonen mellom kommunene innad i regionen.

I figuren til høyre ser vi at Hamarregionen er en av landets best integrerte regioner.

Hamarregionen rangerer som nummer 4 blant landets 83 regioner. Gjøvikregionen har også et ganske godt integrert arbeidsmarked. Den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen i Gjøvikregionen er rangert som nummer 10.

Arbeidsmarkedsintegrasjonen i Gjøvikregionen er bedre enn i de øvrige regionene i Oppland.

Dette er en fordel for Gjøvikregionen. Senere vil vi se at denne gode interne arbeidsmarkedsintegrasjonen har hatt en positiv effekt på nettoflyttingen til regionen.

Figur 31: Intern arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i Oppland samt Hamarregionen i 2000 og 2012.

4. Befolkning

Befolkningsutviklingen er kanskje den viktigste indikatoren for regional utvikling, og også den indikatoren som det knytter seg størst interesse til. Mange fylker, regioner og kommuner har befolkningsvekst som overordnet mål i sine regionale planer og strategier. Dette er ikke bare fordi vekst er et mål i seg selv, men også fordi befolkningsveksten, og spesielt flyttebalansen er en indikator for at stedet utvikler seg positivt. Det er også lettere å endre et sted i retning av høyere kvalitet når det er vekst. Vekst gir høyere inntekter til offentlig sektor og større muligheter til å forbedre samfunnet.

4.1 Befolkningsutvikling i Gjøvikregionen

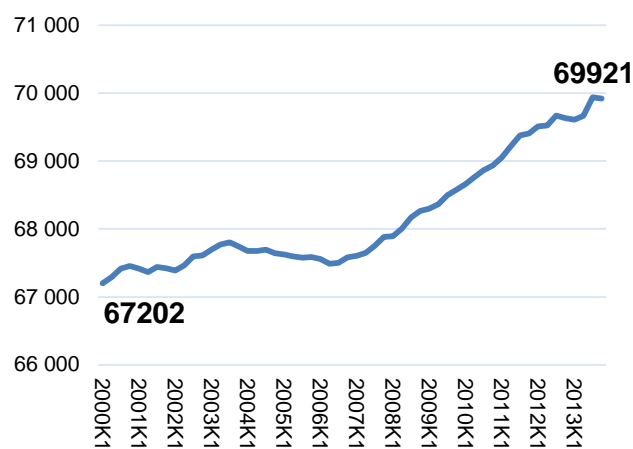
Det var 69 921 innbyggere i Gjøvikregionen i 2013. Det er 2 719 flere personer enn i 2000 da folketallet var på 67 202.

Mens folketallet holdt seg noenlunde jevnt frem til 2007, har det vært en sterk og nesten lineær vekst etter 2007. Norge har hatt en høy grad av innvandring fra Øst-Europa siden 2007, og denne innvandringen tilfaller nesten de fleste regioner i Norge.

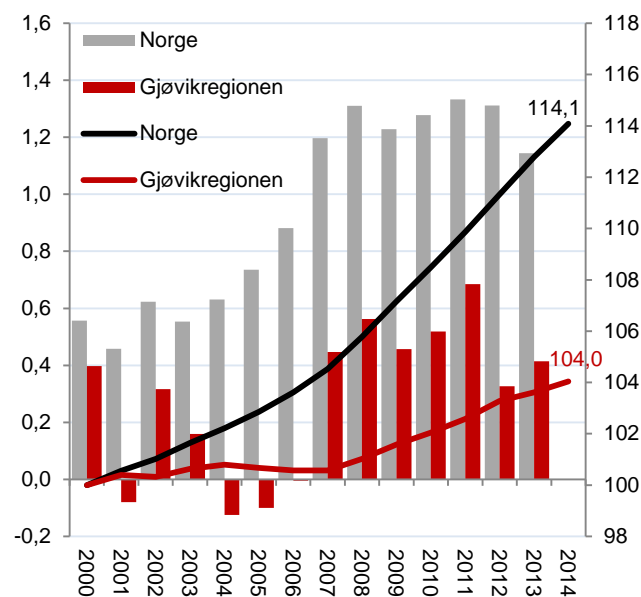
I figuren til høyre viser stolpene den årlige befolkningsveksten i Norge og i Gjøvikregionen i årene fra 2000 til 2013. Linjene viser den indekserte veksten, der antallet i 2000 er indeksert til å være lik 100.

Når vi sammenlikner stolpene, ser vi at den årlige prosentvise veksten i Norge har vært høyere enn den årlige prosentvise veksten i Gjøvikregionen hvert år siden 2000. Siden 2007 har det vært en årlig vekst på rundt 0,5 prosent av folketallet i Gjøvikregionen. Veksten i 2013 var på 0,4 prosent.

Når vi sammenlikner linjene, ser vi at veksten på landsbasis har vært mye høyere enn veksten i Gjøvikregionen. Norges befolkning økte med 14,1 prosent fra 2000 til 2014, mens befolkningen i Gjøvikregionen økte med 4 prosent i samme periode.

Figur 32: Folketallet i Gjøvikregionen ved utgangen av hvert kvartal siden 2000.

Figur 33: Venstre akse viser årlig prosentvis vekst i folketall i Norge og Gjøvikregionen i perioden 2000-2012. Høyre akse viser indeksert vekst, der 2000-nivået = 100.

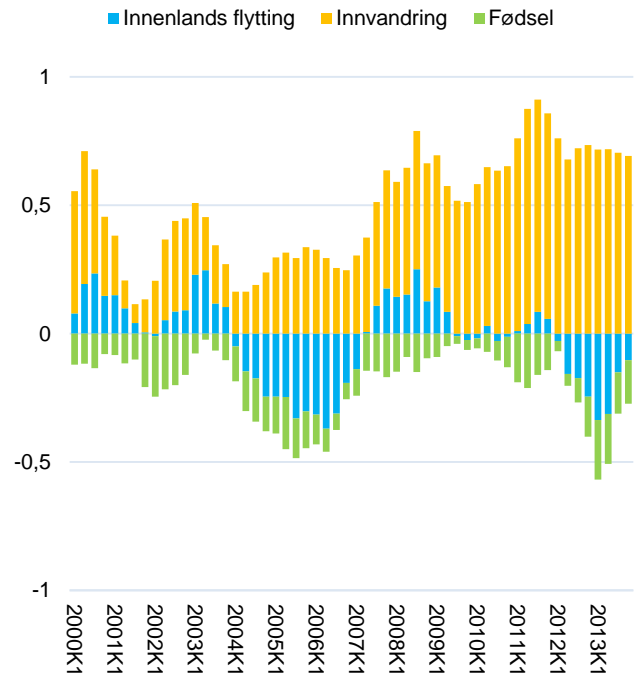
4.2 Befolkningsutvikling i Gjøvikregionen dekomponert

Endringene i befolkningen kan deles inn i tre komponenter: Innenlands nettoflytting, netto innvandring og fødselsoverskudd. I figuren til høyre har vi illustrert hvordan disse tre komponentene har bidratt til befolkningsveksten i Gjøvikregionen.

Fødselsbalansen i Gjøvikregionen har vært negativ, og reduserer befolkningen hvert år.

Flyttebalansen mellom Gjøvikregionen og resten av landet har vært positivt i noen år og negativt i andre år. I de siste to årene har Gjøvikregionen hatt netto innenlands utflytting.

Det er innvandring som skaper befolkningsvekst i Gjøvikregionen.

Figur 34: Kvartalsvis, dekomponert befolkningsutvikling i Gjøvikregionen fra 2000 til 2013.

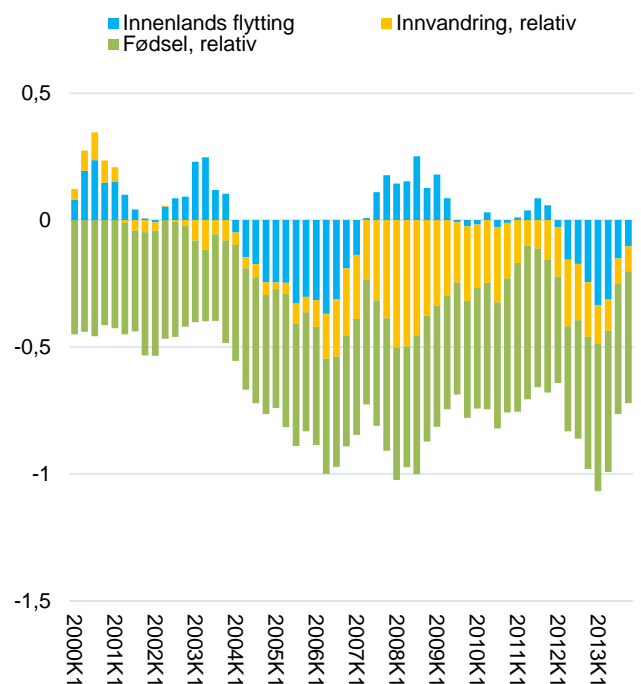
4.3 Befolkningsutvikling i Gjøvikregionen, relativ

Det er interessant å se på hvordan befolkningsutviklingen på et sted avviker fra gjennomsnittet for Norge. Det kaller vi relativ utvikling, og tallene for Gjøvikregionen er vist i figur 35. Figuren viser hvordan de ulike komponentene i befolkningsutviklingen i Gjøvikregionen avviker fra landsgjennomsnittet.

Over tid er det faktisk den svake fødselsbalansen som trekker det relative folketallet i Gjøvikregionen mest ned. Resten av landet har en positiv fødselsbalanse, mens Gjøvikregionen har hatt fødselsunderskudd.

Den relative innvandringen til Gjøvikregionen har også vært negativ siden 2003. Resten av landet har dermed hatt sterkere netto innvandring enn det Gjøvikregionen har.

Flyttetapet til andre regioner er egentlig ganske lite. Det er relativ fødselsbalanse og relativ innvandring som har hatt mest å si for at folketallet i Gjøvikregionen øker svakere enn landsgjennomsnittet.

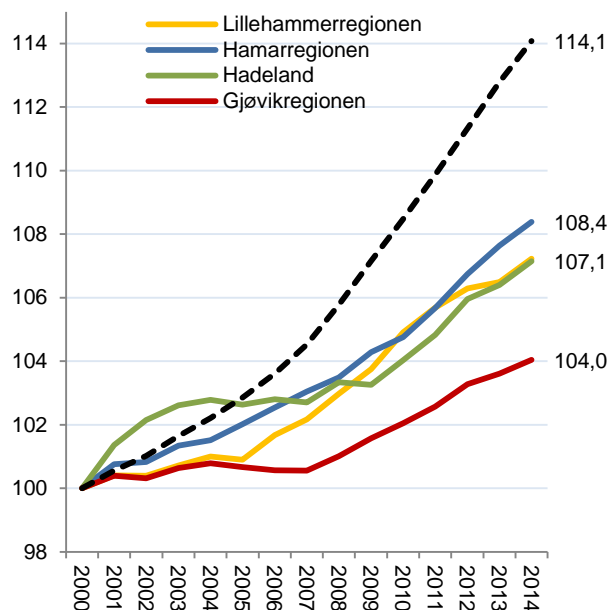
Figur 35: Relativ, kvartalsvis og dekomponert befolkningsutvikling i Gjøvikregionen fra 2000 til 2013. Veksten i Gjøvikregionen er fratrukket veksten på landsbasis.

4.4 Befolkningsutvikling i regionene

Figuren til høyre viser den indeksete befolkningsveksten i Gjøvikregionen og noen omkringliggende regioner samt utviklingen i Norge i samme periode. Folketallet i 2000 er indekset til å være lik 100.

På forrige side så vi at befolkningsveksten i Norge har vært på 14,4 prosent, mens den har vært på 4 prosent i Gjøvikregionen.

Hamarregionen, Lillehammerregionen og Hadeland har hatt en befolkningsvekst som er lavere enn veksten nasjonalt, men høyere enn veksten i Gjøvikregionen.

Figur 36: Befolkningsutvikling i Hadeland; Hamar-, Lillehammer- og Gjøvikregionen; Oppland fylke og Norge fra 2000 til 2012, indekset slik at antallet i 2000 = 100.

4.5 Befolkningsutvikling i kommunene

Figuren til høyre viser den dekomponerte befolkningsutviklingen i de enkelte kommunene i Oppland i den siste femårsperioden.

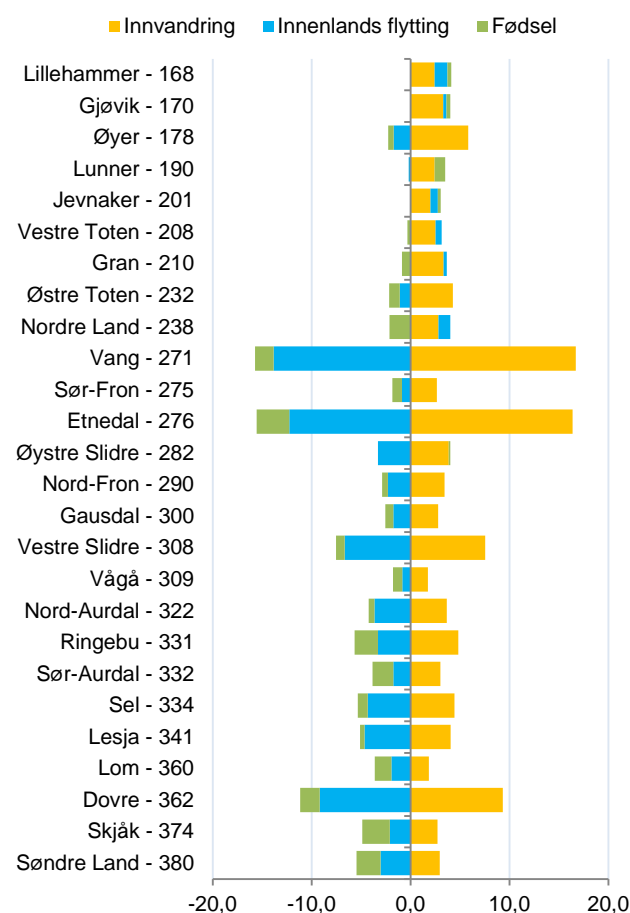
Gjøviks positive befolkningsvekst skyldes først og fremst innvandring. Innenlandsk flytting og fødselsbalanse har bidratt svært lite til befolkningsveksten i Gjøvik.

Vestre Toten har ikke hatt høy vekst, men kommunen har «tjent» flere innbyggere på grunn av innvandring og litt på grunn av innenlandsk positiv nettoutflytting.

Østre Toten har hatt positiv innvandring som har kompensert for innenlandsk fraflytting og negativ fødselsbalanse.

Nordre Land har negativ fødselsbalanse, men innvandringen og positiv innenlands flytting har kompensert for dette.

Søndre Land har hatt svakest befolkningsvekst blant kommunene i Oppland i de siste fem årene. Innvandringen har vært positiv, men kommunen taper innbyggere til andre kommuner, og fødselsbalansen er negativ.

Figur 37: Befolkningsendringer i kommunene i Oppland siste fem år, dekomponert. Rangering blant landets 428 kommuner med hensyn til vekst ved siden av kommunenavnet.

4.6 Relativ flytting

Relativ flytting er nettoflyttingen til et sted inklusive innvandring, fratrukket Norges nettoflytting. Med dette målet får vi et mål for nettoflyttingen til steder som betyr det samme over en lengre tidsperiode, selv om nettoinnvandringen til Norge varierer fra år til år. Den relative nettoflyttingen er dermed et mål som vi kan bruke for å sammenlikne regioner med hverandre, og over et lengre tidsrom.

Tabell 13: Relativ nettoflytting i regionene på Østlandet, 2000 - 2012, rangert etter progressivt gjennomsnitt for de siste ti årene. Siste kolonne viser trenden i den siste tiårsperioden, dvs. retningen på verdiene.

Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Trend
Øvre Romerike	2,3	2,5	1,7	1,4	1,1	0,8	1,0	1,2	1,0	0,9	1,0	1,1	0,6	1,0	-0,04
Nedre Romerike	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,7	1,0	0,9	0,2	0,5	0,4	0,3	0,5	0,5	-0,01
Drammensregionen	0,6	0,3	0,2	0,0	0,2	0,3	0,5	0,7	0,3	0,3	0,4	0,5	0,4	0,4	0,03
Mossregionen	1,2	0,4	0,1	0,0	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	0,3	-0,1	0,5	0,3	0,3	0,02
Oslo	-0,5	0,2	0,1	0,0	0,4	0,4	0,6	0,4	0,8	0,2	0,2	0,4	-0,1	0,3	-0,02
Follo	0,3	0,2	0,2	0,0	0,1	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1	0,6	0,2	0,3	0,02
Halden	1,2	0,1	0,5	-0,2	0,1	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,4	0,7	0,3	0,2	0,2	0,05
Akershus Vest	-0,7	-0,4	0,0	-0,1	0,1	0,3	0,0	-0,1	0,1	0,1	0,0	0,4	0,5	0,2	0,04
Nedre Glomma	0,6	0,6	0,7	0,6	0,5	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	0,2	-0,03
Tønsbergregionen	0,6	0,5	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	-0,03
Indre Østfold	1,0	0,2	0,6	0,3	0,4	0,4	-0,1	0,2	-0,1	0,0	-0,1	0,1	0,4	0,1	-0,02
Ringerike/Hole	0,4	-0,1	0,3	0,1	-0,2	0,3	0,4	0,2	0,1	-0,1	-0,2	0,3	-0,1	0,1	-0,01
Kongsberg/Numedal	0,4	0,3	0,2	0,4	-0,5	-0,4	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,04
Hamarregionen	0,5	0,0	0,3	0,0	0,2	0,2	0,0	-0,4	-0,1	-0,3	0,1	0,1	-0,1	-0,1	-0,02
Sandefjord/Larvik	0,7	0,3	0,5	0,2	0,2	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,04
Midt-Buskerud	0,8	0,1	0,4	-0,3	-0,7	-0,3	-0,5	-0,1	0,1	-0,7	-0,4	0,1	0,5	-0,1	0,07
Lillehammerregionen	0,2	-0,4	0,0	0,0	-0,4	0,3	-0,1	0,0	-0,3	0,3	-0,1	-0,5	-0,7	-0,2	-0,05
Gjøvikregionen	0,2	0,0	0,1	0,0	-0,3	-0,3	-0,5	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	-0,1	-0,5	-0,3	-0,01
Hadeland	1,2	0,6	0,0	-0,1	-0,3	-0,3	-0,6	-0,2	-0,9	0,0	-0,3	0,2	-0,5	-0,3	0,00
Sør Østerdal	0,2	0,6	0,0	0,0	-0,2	-0,1	-0,3	-0,2	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3	-0,03
Hallingdal	0,3	-1,5	-0,9	-0,7	0,1	-0,4	-0,9	-0,8	-0,3	-0,5	0,4	-0,1	-0,4	-0,3	0,04
Midt-Telemark	0,7	0,3	-0,3	-0,5	-0,2	0,0	-0,4	-0,1	-0,7	-0,5	-0,1	-0,4	-0,3	-0,3	-0,01
Grenland	0,2	-0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,5	-0,4	-0,3	-0,03
Glåmdal	0,3	0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,4	-0,3	-0,2	-0,4	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5	-0,4	-0,03
Øst-Telemark	-0,2	-0,1	-0,7	-0,1	-0,1	-0,9	-1,3	-0,7	-0,7	-0,3	-0,5	-0,6	-0,4	-0,6	-0,01
Midt-Gudbrandsdal	-0,2	-0,7	-0,4	-0,2	-0,6	-0,9	-0,9	-0,7	-0,5	-0,5	0,0	-0,8	-1,3	-0,7	-0,03
Valdres	0,1	-0,3	0,0	-0,4	-0,8	-0,4	-0,9	-0,7	-0,6	-0,6	-1,1	-0,4	-0,9	-0,7	-0,02
Fjellregionen	0,2	-1,1	-0,3	-0,4	-0,8	-0,7	-0,7	-1,0	-1,1	-0,1	-0,7	-0,6	-0,9	-0,7	0,00
Vest-Telemark	0,0	0,1	-0,8	-0,4	-0,3	-0,9	-0,7	-0,8	-0,5	-1,0	-1,3	-0,6	-0,5	-0,7	-0,03
Nord-Gudbrandsdal	-0,5	-0,7	-0,5	-0,2	-0,6	-0,6	-1,0	-1,2	-0,8	-0,7	-0,7	-0,7	-1,5	-0,9	-0,07

Vi har tidligere sett at innvandringen til Norge har vært høy siden 2007. Dermed kan de fleste regioner nærmest forvente å få befolkningsvekst på grunn av innvandringen. Ved å trekke fra innvandringsraten til Norge får vi frem vekst som skyldes innenlandsk flytting og innvandring *utover* den innvandringen man nærmest kan forvente.

Siden 2004 har den relative flyttingen til Gjøvikregionen vært negativ. I snitt tilsvarer den årlige relative flyttingen 0,3 prosent av folketallet i Gjøvikregionens disfavør for den siste tiårsperioden. Sagt på en annen måte: Den årlige nettoflyttingen til Gjøvikregionen har i snitt vært 0,3 prosentpoeng lavere enn flyttingen til landet som helhet i den siste tiårsperioden. Den relative flyttingen til Gjøvikregionen har vært bedre enn den relative flyttingen til Hadeland, men svakere enn flyttingen til Lillehammerregionen og Hamarregionen.

4.6.1 Relativ flytting kommuner

Vi kan også se på relativ flytting for kommuner, som vi viser i tabellen under. Mange kommuner har et lavt folketall. Da vil små endringer i flyttemønstrene gi uforholdsmessig store utslag. Derfor har vi i tabellen under operert med tre års glidende gjennomsnitt.

Tabell 14: Relativ nettoflytting i kommunene i Oppland, rangert etter progressivt gjennomsnitt for de siste ti årene.

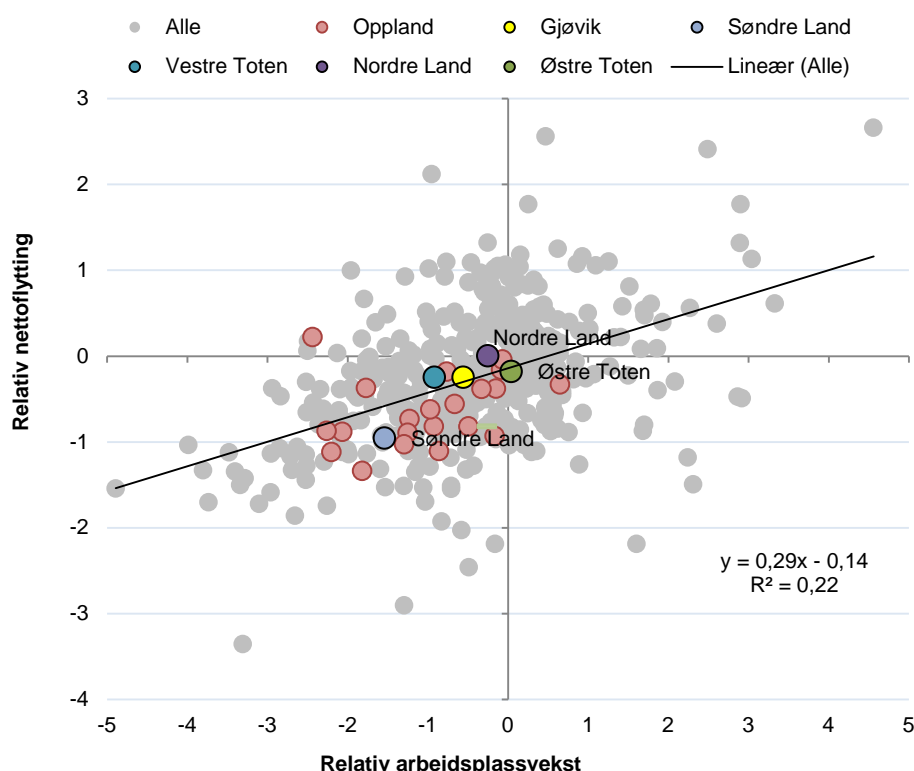
Rang	Kommune	2001 - 2003	2002 - 2004	2003 - 2005	2004 - 2006	2005 - 2007	2006 - 2008	2007 - 2009	2008 - 2010	2009 - 2011	2010 - 2012	Prog snitt	Trend
110	Lillehammer	-0,1	0,0	0,1	0,1	0,3	0,2	0,1	0,1	-0,1	-0,4	0,0	0,0
113	Øyer	-0,2	-0,7	-0,4	-0,2	0,0	-0,2	0,0	0,3	0,3	-0,2	0,0	0,1
116	Gjøvik	0,2	0,4	0,3	0,0	0,2	0,1	0,1	-0,2	-0,3	-0,2	0,0	-0,1
130	Gran	0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,3	-0,1	0,0
137	Etnedal	-0,2	-0,5	-0,4	0,0	-0,2	-0,4	-0,6	-0,5	0,4	0,2	-0,1	0,0
180	Østre Toten	0,1	-0,2	-0,5	-0,8	-0,7	-0,5	-0,4	-0,3	-0,1	-0,2	-0,3	0,0
190	Jevnaker	1,3	0,3	-0,2	-0,9	-1,0	-1,0	-0,6	-0,4	0,3	-0,2	-0,4	-0,1
191	Vestre Toten	-0,5	-0,7	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5	-0,4	-0,4	-0,3	-0,2	-0,4	0,0
193	Nordre Land	0,3	-0,1	-0,5	-0,9	-1,1	-0,6	-0,6	-0,1	-0,1	0,0	-0,4	0,0
201	Ringebu	-0,6	-0,5	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3	-0,1	-0,3	-0,9	-0,4	0,0
222	Lunner	-0,5	-0,5	-0,4	-0,4	-0,5	-0,9	-0,8	-0,9	-0,2	0,0	-0,5	0,0
233	Vang	-1,1	-0,7	-0,4	-0,9	-1,1	-1,3	-0,4	-0,3	0,1	-0,4	-0,5	0,1
240	Øystre Slidre	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	-0,2	-0,5	-0,9	-1,1	-1,0	-0,5	-0,2
253	Gausdal	-0,1	0,0	-0,1	-0,6	-0,7	-1,1	-0,5	-0,7	-0,3	-0,7	-0,6	-0,1
264	Nord-Fron	-0,2	-0,2	-0,4	-1,0	-0,9	-0,8	-0,6	-0,5	-0,5	-0,6	-0,6	0,0
269	Vågå	-0,5	-0,3	-0,2	-0,7	-0,8	-1,0	-0,5	-0,8	-0,4	-0,8	-0,7	0,0
272	Skjåk	0,3	0,3	-0,4	-1,0	-1,1	-1,2	-1,0	-0,6	-0,4	-0,4	-0,7	-0,1
287	Lesja	-0,2	-0,4	-0,8	-1,1	-0,8	-0,7	-0,3	-0,4	-0,5	-1,3	-0,7	0,0
293	Sør-Fron	-0,5	-0,6	-1,0	-1,0	-1,3	-0,9	-0,8	-0,5	-0,5	-0,6	-0,7	0,0
309	Vestre Slidre	0,1	-0,4	-1,1	-1,5	-1,0	-0,9	-0,7	-0,7	-0,4	-0,8	-0,8	0,0
310	Nord-Aurdal	0,0	-0,5	-0,7	-0,9	-0,5	-0,7	-0,7	-0,9	-0,9	-0,9	-0,8	-0,1
311	Søndre Land	-0,2	-0,5	-0,9	-0,6	-0,9	-1,2	-1,1	-0,5	-0,5	-1,0	-0,8	0,0
313	Sør-Aurdal	-0,9	-0,7	-0,6	-0,6	-1,2	-0,9	-0,6	-0,6	-0,9	-0,9	-0,8	0,0
332	Sel	-1,0	-0,8	-0,4	-0,4	-0,9	-1,1	-1,3	-0,8	-0,8	-0,9	-0,9	0,0
337	Dovre	0,3	-0,1	-0,5	-0,8	-1,3	-1,0	-0,9	-0,9	-0,9	-1,1	-0,9	-0,1
340	Lom	-0,9	-0,7	-0,6	-1,0	-1,0	-0,9	-0,9	-0,7	-0,9	-1,1	-0,9	0,0

Gjøvik har i snitt hatt nøytral årlig relativ flytting i den siste tiårsperioden. Etter å ha trukket fra den nasjonale innvandringsraten, har nettoflyttingen vært nøytral. Innflyttingen har vært like stor som utflyttingen.

De øvrige kommunene i Gjøvikregionen har i snitt hatt negativ nettoflytting etter at vi har trukket fra den nasjonale innvandringsraten. Østre Toten, Vestre Toten og Nordre Land har verdier på den relative flyttingen som er over medianen, mens Søndre Land er rangert som nummer 311 blant landets 428 kommuner.

5. Bostedsattraktivitet

Flytting og arbeidsplassvekst er de dominerende størrelsene for å beskrive regional utvikling. Det er åpenbart en sterk positiv sammenheng mellom et steds nettoflytting og den samlede arbeidsplassveksten. Steder med sterk vekst i antall arbeidsplasser vil trekke til seg innflyttere, og da vil den sterke arbeidsplassveksten være en årsak til innflyttingen. Andre steder kan ha sterk innflytting uten arbeidsplassvekst i en periode, og da vil denne innflyttingen føre til arbeidsplassvekst i skjermede sektorer i senere perioder. Flytting og arbeidsplassvekst vil dermed her en gjensidig positiv påvirkning.

Figur 38: Kommunene i Norge i perioden 2010-2012 etter relativ nettoflytting og relativ arbeidsplassvekst.

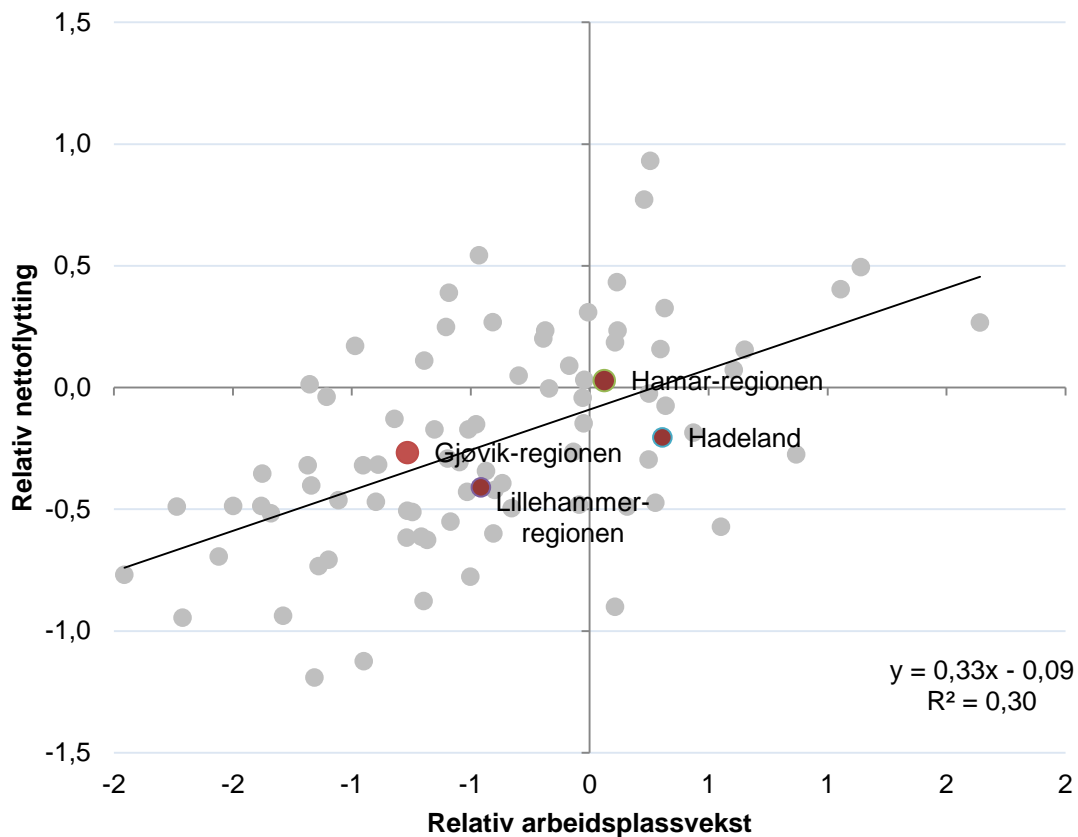
Figuren viser hvordan sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst har vært i kommunene i Norge i perioden 2010 – 2012. Streken viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene, og representerer forventet nettoflytting, gitt nivået på arbeidsplassveksten. Sammenhengen er positiv, men mange kommuner har en nettoflytting som avviker ganske sterkt fra forventningsverdien.

De grå punktene representerer alle kommunene i Norge. De rosa punktene representerer kommunene i Oppland, mens de fargede punktene er kommunene i Gjøvikregionen. De fleste kommunene i Gjøvikregionen ligger tett opptil forventningslinjen. Det vil si at flyttingen er omtrent som forventet, gitt arbeidsplassveksten. Nordre Land og Østre Toten ligger tett opptil origo. Det vil si at både arbeidsplassveksten og den relative flyttingen har vært omtrent gjennomsnittlig i den siste treårsperioden.

Søndre Land skiller seg ut ved at arbeidsplassveksten har vært lavere enn veksten på landsbasis samt at flyttingen har vært mer negativ enn forventet.

5.1.1 Flytting og arbeidsplassvekst i regioner

Det samme diagrammet vi presenterte for kommuner på forrige side, kan vi også presentere for regioner.

Figur 39: Nettoflytting og arbeidsplassvekst i regionene i Norge i perioden 2010-2012.

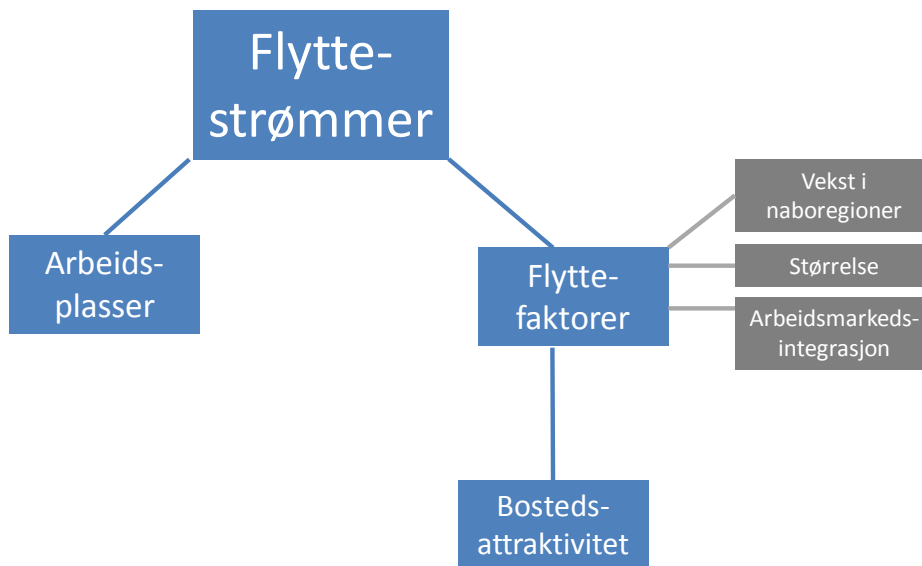
Hvis man betrakter de grå punktene som representerer hver region i Norge, ser man at de fleste regionene har hatt en arbeidsplassvekst som er under gjennomsnittet. Det er nok fordi noen store og folkerike regioner har hatt vekst, og disse regionene har trukket til seg arbeidskraft fra de mindre regionene. Det kan også være interessant å bemerke seg at det er flere regioner som har hatt en negativ relativ nettoflytting enn regioner som har hatt en positiv relativ nettoflytting. Her er det nok igjen noen store regioner som trekker til seg folk fra de mindre folkerike regionene.

Gjøvikregionen har hatt en arbeidsplassvekst som har vært lavere enn veksten nasjonalt i perioden 2010-2012. Av dette skal man kunne «forvente» en negativ relativ nettoflytting. Den relative nettoflyttingen har vært negativ, men litt bedre enn forventet.

Mens Hamarregionen har et litt bedre flyttetall enn arbeidsplassveksten skulle tilsi, har både Lillehammerregionen og Hadeland et lavere flyttetall enn arbeidsplassveksten skulle tilsi.

5.2 Hva styrer flyttestrømmene?

Som vi så på forrige side, påvirker arbeidsplassveksten på et sted nettoflyttingen på en positiv måte. Men vi så også at noen steder har mye bedre flyttebalanse enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre har mye dårligere flyttebalanse. Det er dermed faktorer ved siden av arbeidsplassveksten på et sted som har stor betydning for flyttebalansen. Det er svært interessant å få avdekket hva de andre flyttefaktorene består i.

Figur 40: Faktorer som styrer flyttestrømmene.

I figuren over har vi definert tre strukturelle forhold som har en signifikant og positiv betydning for flyttebalansen til et sted, når effekten av arbeidsplassveksten er tatt hensyn til.

Det ene er stedets *befolkningsstørrelse*, som betyr at steder med en stor befolkning har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav befolkning. Det er et uttrykk for at steder med en høy konsentrasjon av folk virker tiltrekkende.

Dernest ser vi at steder med høy *arbeidsmarkedsintegrasjon* har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav. Det betyr at steder som ligger innenfor et større arbeidsmarked, og dermed har gode pendlingsmuligheter for befolkningen, får en gevinst i form av høyere netto innflytting.

Arbeidsmarkedsintegrasjonen regnes ut ved å legge sammen den prosentvise andelen av de sysselsatte på stedet som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til.

Den tredje strukturelle faktoren, *nabovest*, er vekst i antall arbeidsplasser på omkringliggende steder som ligger innenfor pendlingsavstand. Dersom det er arbeidsplassvekst i nabokommunene, vil dette føre til høyere netto innflytting.

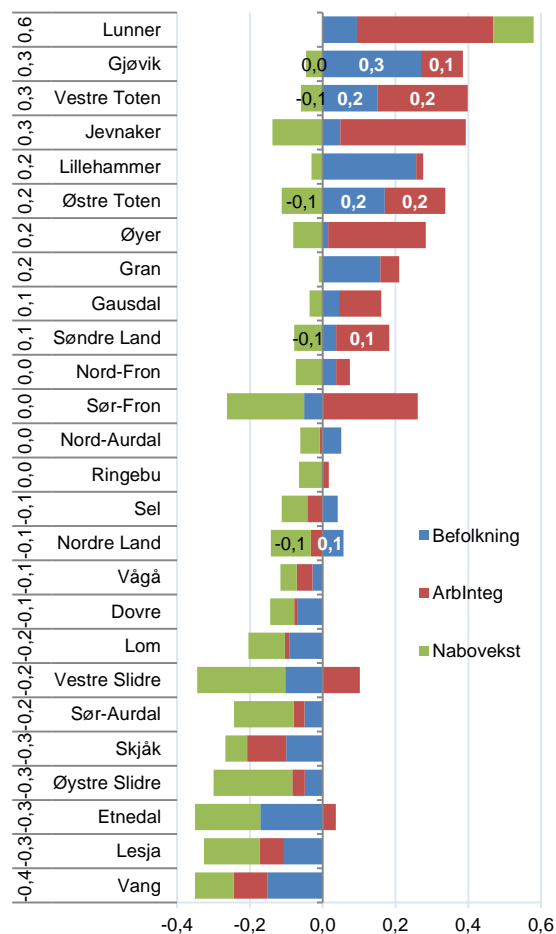
Telemarksforskning har analysert hvordan disse faktorene påvirker nettoflyttingen i kommunene i Norge i en regresjonsanalyse med input av data fra 2001 til og med 2012. Når vi kjenner disse sammenhengene, kan vi analysere hvordan disse faktorene hver for seg og til sammen har påvirket nettoflyttingen i en bestemt kommune. Et steds *bostedsattraktivitet* blir målt som en restfaktor; avviket mellom den faktiske nettoflyttingen og den forventede nettoflyttingen når vi tar hensyn til stedets arbeidsplassvekst, arbeidsplassveksten i nabokommuner, befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Steder som har bedre nettoflytting enn forventet vil da bli karakterisert som attraktive som bosted. Slike steder har egenskaper som fører til høyere nettoflytting enn hva som er «statistisk normalt».

5.2.1 Strukturfaktorer for kommuner og regioner

Figuren til høyre viser strukturfaktorens effekt på flyttingen etter at vi har korrigert for arbeidsplassveksten. Figuren viser altså hvordan forklaringsfaktorene befolkningsstørrelse, arbeidsmarkedsintegrasjon og nabovekst har påvirket den delen av flyttingen som ikke skyldes arbeidsplassvekst.

Gjøvikregionen, Vestre Toten og Østre Toten har en befolkningsstørrelse og en arbeidsmarkedsintegrasjon som har hatt en positiv effekt på nettoflyttingen til kommunen.

Ingen av kommunene i Gjøvikregionen har «tjent» innbyggere på grunn av arbeidsplassvekst i naboregionene (nabovekst). I Oppland er det bare Lunner som har kunnet nyte godt av arbeidsplassvekst i nabokommuner.

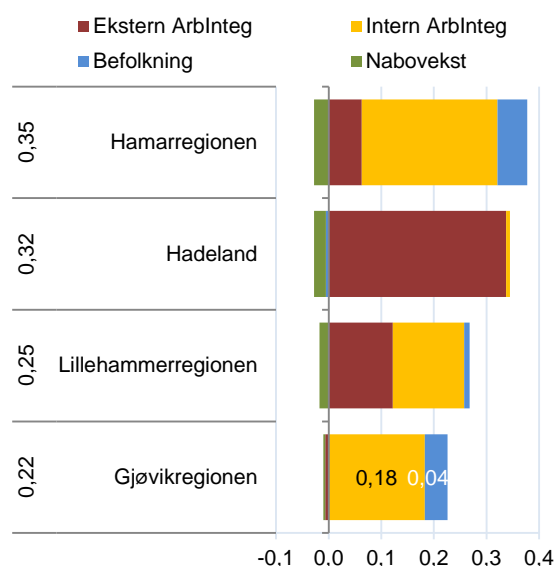

Figur 41: Strukturfaktorenes betydning på årlig nettoflytting i perioden 2010-2012. Samlet struktureffekt helt til venstre.

Figur 42 viser strukturfaktorenes betydning for flyttingen i Hamarregionen, Hadeland, Lillehammerregionen og Gjøvikregionen. Her har vi i tillegg tatt med den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen som måler arbeidsmarkedsintegrasjonen mellom kommunene innad i regionen.

Hamarregionen har gode forutsetninger for positiv nettoflytting på grunn av en god intern arbeidsmarkedsintegrasjon. Hadeland derimot, har gode forutsetninger på grunn av pendling til naboregioner. Lillehammerregionen har både en positiv intern og ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon.

Gjøvikregionen har en forholdsvis god intern arbeidsmarkedsintegrasjon, og denne har hatt en positiv effekt på nettoflyttingen. I tillegg har befolkningsstørrelsen hatt en positiv effekt på tilflyttere til regionen.

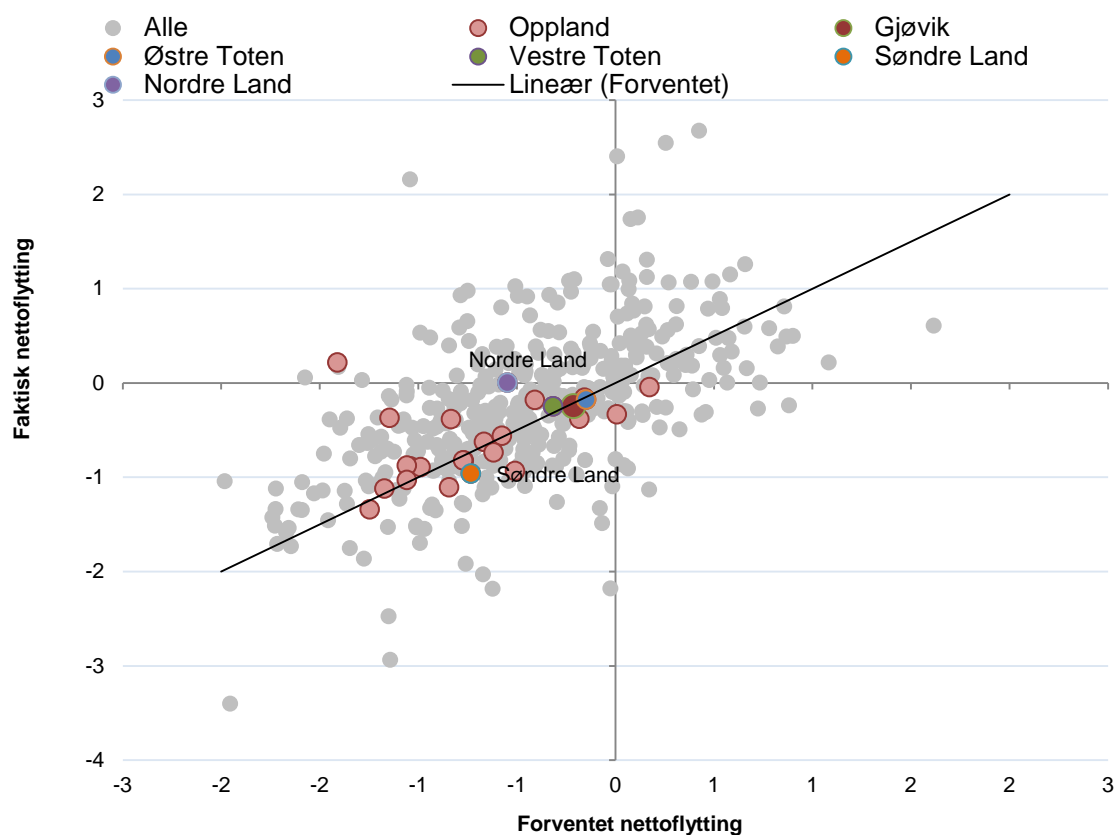

Figur 42: Strukturfaktorenes betydning på årlig nettoflytting i perioden 2010-2012. Samlet struktureffekt helt til venstre.

5.3 Bostedsattraktivitet

Vi har så langt i dette kapitlet vist at nettoflyttingen til en kommune eller region påvirkes positivt av arbeidsplassveksten på stedet. Det er en velkjent og nesten selvfølgelig sammenheng. Dernest har vi vist at nettoflyttingen også påvirkes positivt av arbeidsplassvekst i nabokommuner eller naboregioner, at størrelsen på folketallet påvirker nettoflyttingen positivt og at også arbeidsmarkedsintegrasjonen målt med brutto inn- og utpendling påvirker nettoflyttingen i positiv retning. Dermed er det fire kjennetegn ved kommuner og regioner som har en påviselig statistisk positiv sammenheng med nettoflyttingen.

Vi kan da regne ut hvor stor nettoflytting en kommune er forventet å få, gitt disse fire størrelsene. I figuren under er forventet nettoflytting regnet ut for alle kommunene i landet, og sammenholdt med den faktiske nettoflyttingen

Figur 43: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012.

De grå punktene representerer alle kommunene i Norge. De rosa punktene representerer kommunene i Oppland, mens de fargede punktene representerer kommunene i Gjøvikregionen. Nordre Land skiller seg positivt ut ved at den faktiske nettoflyttingen har vært høyere enn den forventede nettoflyttingen, gitt arbeidsplassvekst, nabovekst, arbeidsmarkedsintegrasjon og befolkningsstørrelse.

Søndre Land har et flyttetall som er litt lavere enn forventet. Ellers har kommunene i Gjøvikregionen en forventet flytting som er litt negativ, men ganske nær nullpunktet, mens den faktiske flyttingen har vært omtrent nøyaktig som forventet. De fleste kommunene i Gjøvikregionen hadde dermed nøytral bostedsattraktivitet i perioden 2010-2012.

Det statistiske målet for bostedsattraktivitet vil variere en del fra år til år, og da spesielt for de små kommunene. En ukjent andel av denne variasjonen er nok et utslag av rene tilfeldigheter. Det er derfor best å se på utviklingen av bostedsattraktiviteten over tid.

I tabellen under ser vi hvordan bostedsattraktiviteten har vært i kommunene de siste ti treårsperiodene.

Tabell 15: Bostedsattraktiviteten de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til kommunen blant de 428 kommunene i landet med hensyn til ti års progressivt gjennomsnitt.

Rang	Kommune	2001 - 2003	2002 - 2004	2003 - 2005	2004 - 2006	2005 - 2007	2006 - 2008	2007 - 2009	2008 - 2010	2009 - 2011	2010 - 2012	prog snitt	Trend
18	Etnedal	0,3	0,0	-0,1	1,5	1,0	0,8	-0,5	0,3	1,4	1,6	0,8	0,11
58	Ringebu	-0,2	-0,2	0,1	0,3	0,2	0,2	0,5	0,9	0,9	0,2	0,4	0,10
67	Øystre Slidre	0,7	0,9	1,1	1,1	1,0	0,6	0,2	0,1	-0,2	0,0	0,4	-0,13
73	Skjåk	0,8	1,2	0,5	0,1	0,0	0,4	0,3	0,4	-0,1	0,8	0,4	-0,05
94	Øyer	0,0	-0,6	-0,1	0,2	0,2	-0,2	0,3	0,6	0,8	0,2	0,3	0,09
102	Lesja	-0,1	0,2	0,0	-0,2	0,1	0,2	0,7	0,6	0,5	-0,1	0,3	0,05
104	Vang	-0,5	0,2	0,4	0,0	-0,6	-0,2	0,2	0,6	0,7	0,4	0,3	0,09
139	Lillehammer	-0,3	-0,1	0,0	0,4	0,6	0,5	0,5	0,1	0,1	-0,2	0,2	0,02
151	Nordre Land	0,4	0,0	-0,4	-0,4	-0,6	0,1	-0,1	0,4	0,5	0,6	0,2	0,07
160	Gjøvik	0,0	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5	0,3	0,0	-0,1	0,0	0,1	-0,02
174	Lom	-0,3	-0,6	-0,3	0,2	0,6	0,9	0,3	0,2	-0,2	-0,3	0,1	0,05
205	Vågå	0,3	0,1	0,3	0,0	0,2	0,0	0,3	-0,2	0,1	-0,1	0,0	-0,03
214	Gran	0,2	0,0	0,0	0,2	0,3	0,2	0,3	0,0	-0,2	-0,3	0,0	-0,04
222	Vestre Toten	-0,2	-0,4	0,2	0,1	0,0	-0,3	-0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,03
241	Nord-Aurdal	-0,2	-0,1	-0,3	-0,4	0,0	0,1	0,1	-0,2	-0,1	0,2	0,0	0,04
244	Vestre Slidre	0,6	0,1	-0,6	-0,6	-0,3	0,2	0,0	0,1	0,2	-0,1	0,0	0,01
259	Sør-Fron	-0,5	-0,3	-0,3	0,0	-0,4	-0,2	-0,1	0,0	0,2	0,0	-0,1	0,06
266	Sør-Aurdal	-0,8	0,0	-0,2	-0,2	-1,1	-0,3	0,1	0,2	0,1	0,1	-0,1	0,08
267	Jevnaker	1,5	0,3	-0,2	-0,6	-0,6	-0,6	-0,2	0,0	0,5	0,0	-0,1	-0,06
275	Nord-Fron	0,0	0,1	-0,1	-0,3	-0,2	-0,4	-0,2	-0,1	0,0	0,0	-0,1	0,00
286	Dovre	0,5	0,3	-0,1	-0,1	-0,4	-0,3	-0,3	-0,4	0,0	0,1	-0,1	-0,05
298	Gausdal	0,2	0,3	0,0	-0,5	-0,4	-0,8	0,0	-0,3	0,3	-0,1	-0,2	-0,01
302	Søndre Land	0,4	-0,1	-0,4	-0,1	-0,4	-0,5	-0,5	0,3	0,2	-0,2	-0,2	-0,01
310	Sel	-0,3	-0,2	0,1	0,1	0,0	-0,2	-0,3	-0,1	-0,1	-0,4	-0,2	-0,02
320	Østre Toten	0,2	-0,1	-0,3	-0,4	-0,4	-0,1	-0,3	-0,3	-0,1	0,0	-0,2	-0,01
389	Lunner	-0,7	-0,6	-0,5	-0,5	-0,2	-0,6	-0,6	-0,9	-0,3	-0,2	-0,5	0,02

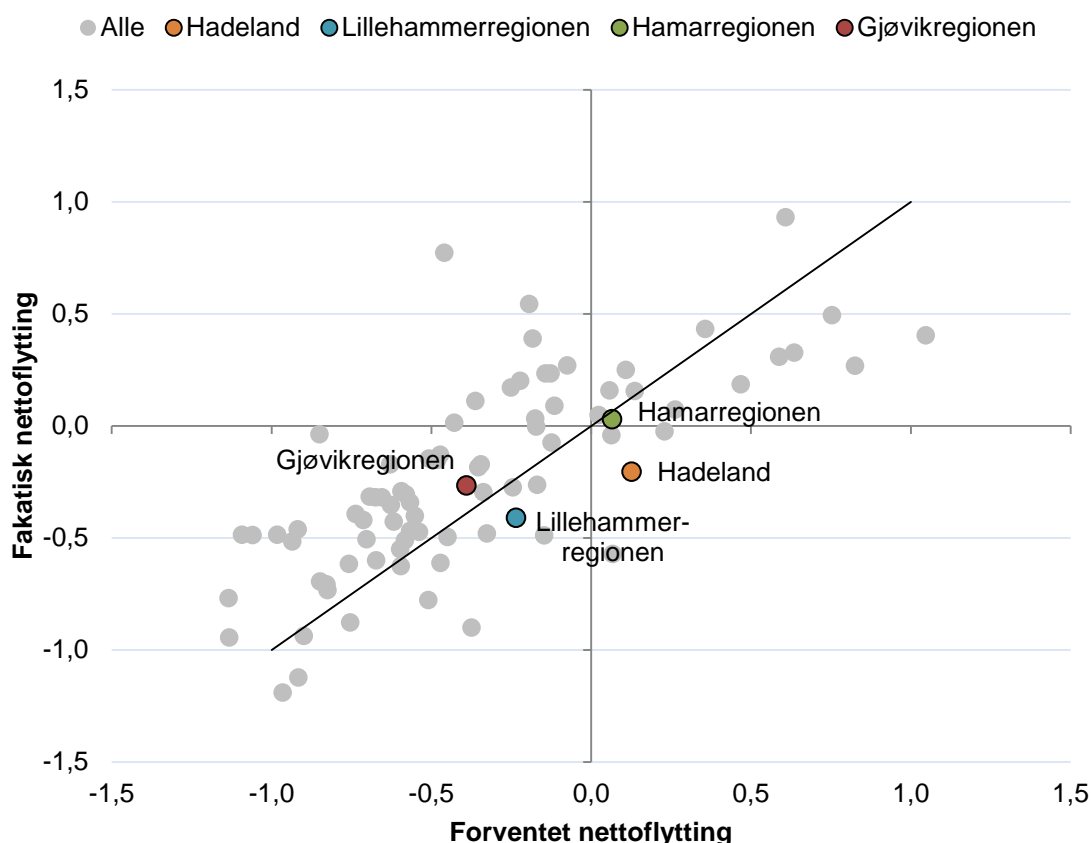
Nordre Land og Gjøvik har i snitt i den siste tiårsperioden hatt en årlig nettoflytting som er litt høyere enn arbeidsplassveksten og de strukturelle flyttefaktorene skulle tilsi. Vi sier da at de har hatt en svak positiv bostedsattraktivitet. Nordre Land har hatt en særdeles positiv bostedsattraktivitet siden 2008-2010-perioden. Pilene har pekt oppover for Nordre Land, men litt nedover for Gjøvik i de siste treårsperiodene. Trenden for Nordre Land er positiv, mens den er svakt negativ for Gjøvik.

Vestre Toten har hatt en nesten bemerkelsesverdig nøytral bostedsattraktivitet i de siste årene. Verdiene på bostedsattraktiviteten har vært rundt null omtrent hvert år siden 2004-2006. Det progressive snittet er også lik null. Flyttingen har dermed vært omtrent som forventet, gitt arbeidsplassvekst og strukturelle flyttefaktorer.

Søndre Land og Østre Toten har i den siste tiårsperioden hatt et svakere flyttetall enn arbeidsplassveksten og de strukturelle flyttefaktorene skulle tilsi. Vi sier da at de har hatt negativ bostedsattraktivitet.

5.3.1 Bostedsattraktivitet for regioner

Vi kan også se på regionene, med hensyn til faktisk nettoflytting, og forventet nettoflytting ut ifra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. De grå punktene representerer alle regionene i landet, mens de fargede punktene representerer Gjøvikregionen, Lillehammerregionen, Hamarregionen og Hadeland. Det kan også her være verd å merke seg at de fleste regionene i Norge har både en faktisk negativ nettoflytting og en negativ *forventet* nettoflytting.

Figur 44: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012.

Gjøvikregionen som helhet har hatt en faktisk flytting som har vært litt høyere enn forventet. Vi sier da at bostedsattraktiviteten i Gjøvikregionen var positiv i perioden 2010-2012.

Hamarregionen har en forventet og faktisk nettoflytting som er helt nøytral. Hadeland har forventet positiv nettoflytting, men den faktiske nettoflyttingen har vært negativ.

Hadeland hadde negativ bostedsattraktivitet i perioden 2010-2012.

Lillehammerregionen hadde en forventet negativ nettoflytting. Den faktiske nettoflyttingen var derimot verre enn forventet, og vi sier da at Lillehammerregionen hadde negativ bostedsattraktivitet i perioden 2010-2012.

5.3.2 Regionene på Østlandet

I tabellen under ser vi bostedsattraktiviteten i alle regionene på Østlandet.

Tabell 16: Bostedsattraktiviteten de siste ti treårsperiodene. Tallene til venstre viser rangeringen til kommunen blant de 83 regionene i landet med hensn til ti års progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2001- 2003	2002- 2004	2003- 2005	2004- 2006	2005- 2007	2006- 2008	2007- 2009	2008- 2010	2009- 2011	2010- 2012	Prog. snitt	Trend
3	Øvre Romerike	1,4	1,2	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,4	0,5	0,3	0,5	-0,09
4	Nedre Glomma	0,6	0,7	0,9	0,5	0,3	0,3	0,5	0,6	0,5	0,4	0,5	-0,03
5	Halden (Region)	0,0	0,6	0,7	0,5	0,1	0,2	0,4	0,5	0,5	0,6	0,4	0,02
6	Hallingdal	-0,5	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,2	0,3	0,7	0,8	0,8	0,4	0,14
8	Sandefjord/Larvik	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,6	0,3	0,3	0,03
10	Ringerike/Hole	0,0	-0,1	0,0	0,4	0,5	0,4	0,2	0,0	0,3	0,5	0,3	0,04
11	Glåmdal	0,3	0,2	0,2	0,2	0,5	0,2	0,3	0,2	0,4	0,2	0,3	0,00
13	Sør Østerdal	0,5	0,0	0,2	0,4	0,6	0,2	-0,1	-0,1	0,4	0,4	0,2	-0,01
17	Valdres	-0,2	0,1	0,0	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	0,2	0,4	0,2	0,04
19	Tønsbergregionen	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,1	0,0	0,2	-0,01
20	Indre Østfold	0,3	0,3	0,1	0,1	0,3	0,0	0,1	-0,1	0,2	0,4	0,2	0,00
24	Gjøvikregionen	0,1	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,01
25	Midt-Gudbrandsdal	-0,3	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	-0,1	0,2	0,3	0,4	0,2	0,1	0,06
27	Mossregionen	-0,1	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1	0,02
30	Lillehammerregionen	-0,3	-0,2	-0,1	0,2	0,4	0,2	0,4	0,0	0,2	-0,2	0,1	0,03
33	Øst-Telemark	0,1	0,4	0,2	0,1	-0,1	0,0	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	-0,02
34	Grenland	0,3	0,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	0,2	0,3	0,1	0,00
35	Drammensregionen	-0,3	-0,3	-0,1	0,0	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,05
36	Nord-Gudbrandsdal	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,00
41	Hamarregionen	-0,1	-0,1	0,2	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,00
45	Midt-Buskerud	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	0,1	0,2	0,1	-0,1	0,0	0,2	0,0	0,03
46	Fjellregionen	0,0	-0,2	-0,1	-0,2	0,0	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,02
49	Midt-Telemark	0,1	-0,2	0,0	0,1	0,3	0,1	0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,00
51	Oslo (Region)	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	-0,2	-0,3	0,0	-0,05
59	Kongsberg/Numedal	0,3	0,2	0,0	-0,3	-0,5	-0,6	-0,2	0,0	0,2	0,0	-0,1	-0,01
68	Hadeland	0,2	-0,2	-0,2	-0,2	0,0	-0,2	0,0	-0,4	-0,2	-0,3	-0,2	-0,03
72	Vest-Telemark	0,1	-0,2	0,0	-0,4	0,0	-0,1	0,0	-0,6	-0,4	-0,3	-0,3	-0,04

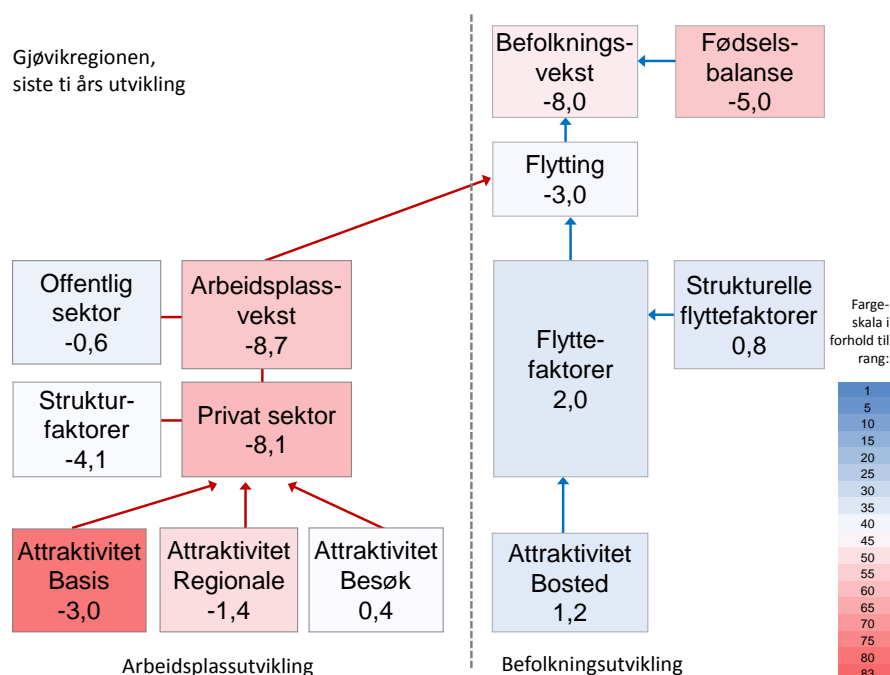
Øvre Romerike har høyest bostedsattraktivitet over tid blant regionene på Østlandet. Et noe overraskende trekk er at regioner som Akershus Vest, Nedre Romerike og Follo kommer ut som blant de minst attraktive som bosted av alle regionene i landet. Dynamikken i den utvidede Osloregionen er noe spesiell, og er nok preget av at den høye nettoinnflyttingen presses ut til regioner som har ledig areal til boligbygging.

Gjøvikregionen har hatt positiv bostedsattraktivitet i hver treårsperiode siden 2003-2005. Den gjennomsnittlige bostedsattraktiviteten til Gjøvikregionen for de siste ti treårsperiodene rangeres som nummer 24 blant landets 83 regioner.

Bostedattraktiviteten i Gjøvikregionen har vært bedre enn i omkringliggende regioner som Lillehammerregionen, Hamarregionen og Hadeland.

5.3.3 Oppsummering attraktivitet

I figuren under oppsummeres Gjøvikregionens utvikling de siste ti årene.

Figur 45: Relativ utvikling i Gjøvikregionen de ti siste årene, dvs. differanse mellom utviklingen i Gjøvikregionen og i Norge. Tall for arbeidsplassvekst er i prosent av sysselsettingen i 2002, mens tall for befolkningsendringer og flytting er i prosent av befolkning samme år. Boksene nederst til venstre viser bedriftsattraktiviteten i basis-, de regionale – og besøksnæringene. Boksen nederst til høyre viser bostedsattraktiviteten.

Venstre side av figuren oppsummerer arbeidsplassutviklingen i Gjøvikregionen i de siste ti årene, mens høyre side oppsummerer befolkningsutviklingen. Fargene angir verdiens plassering i forhold til medianverdien, der hvitt er medianverdien, rødt er under medianverdien og blått er over medianverdien. På den måten kan vi raskt observere at flyttefaktorene i Gjøvikregionen har vært positive i de siste ti årene, mens arbeidsplassutviklingen i privat sektor har vært negativ – i forhold til landsgjennomsnittet.

Arbeidsplassveksten, målt som andel av sysselsettingen, har vært 8,7 prosentpoeng lavere i Gjøvikregionen enn på landsbasis i den siste tiårsperioden. Det er i privat sektor at gapet mellom veksten lokalt og veksten nasjonalt har vært størst. De strukturelle faktorene for vekst i privat sektor har kunnet forklare omtrent halvparten av den relativt dårlige utviklingen. Etter å ha justert for dette sitter vi igjen med den bransjejusterte veksten og endringen i besøksoverskuddet. Den bransjejusterte veksten er et mål på bedriftsattraktiviteten i basisnæringene og i de regionale næringene. Bedriftsattraktiviteten har vært svak i basisnæringene og litt svak i de regionale næringene. Endringen i besøksoverskuddet måler besøksattraktiviteten. Besøksattraktiviteten har vært svakt positiv.

Så ser vi på høyre side av bildet som oppsummerer befolkningsutviklingen. Befolkningsveksten i Gjøvikregionen har vært 8 prosentpoeng lavere enn veksten på landsbasis i den siste tiårsperioden. En negativ fødselsbalanse forklarer mye av denne forskjellen, men flyttingen til Gjøvikregionen har også vært relativt lav.

De strukturelle flyttefaktorene, dvs. arbeidsmarkedsintegrasjon, befolkningsstørrelse og nabovekst, har hatt en positiv effekt på flyttingen. Men flyttingen til Gjøvikregionen har vært høyere enn det både arbeidsplassveksten og de strukturelle flyttefaktorene skulle tilsi. Vi sier derfor at Gjøvikregionen har hatt positiv bostedsattraktivitet. Gjøvikregionen fremstår som et attraktivt sted å bo siden flyttingen har vært «unormalt» høy.

6. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse^{iv}.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren "næringslivets størrelse" er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene, nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

6.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I denne perioden økte også antall foretak raskere enn veksten i økonomien. Det kan være flere årsaker til det. Kanskje ble det flere foretak som ble registrert, som tidligere var uregistrert? Kanskje ble det vanligere å splitte opp virksomheter i drifts- og eierselskap? En tredje årsak kan være at det kreves et registrert foretak for å opprette et domene på internett. Det kan synes som om etableringsfrekvensen og veksten i antall foretak nå er på et mer normalt nivå, og at økningen de siste to årene reflekterer at veksten i næringslivet er på vei opp.

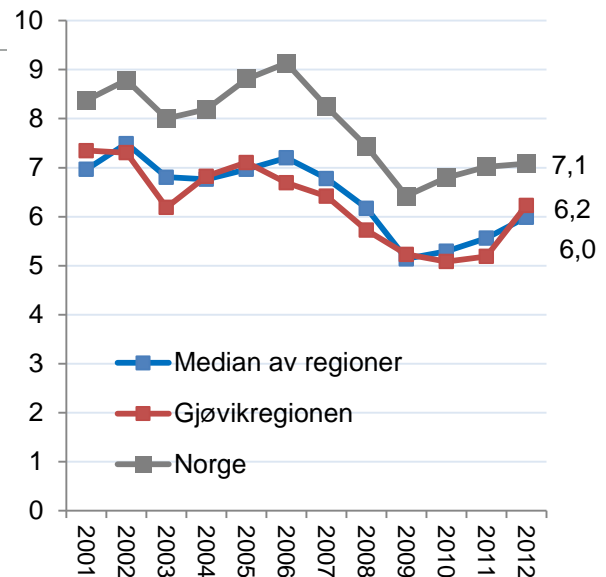
Etableringsfrekvensen i Gjøvikregionen har vært omtrent like høy som den til medianregionen i hele perioden fra 2001 til 2012. I 2012 var etableringsfrekvensen i Gjøvikregionen på 6,2 prosent. Dette er under landsgjennomsnittet, men ca. like høyt som medianverdien.

6.1.1 Etableringsindeksen for regioner

Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering: Etableringsfrekvensen, den bransjejusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene. Oslo har høyest etableringsfrekvens på Østlandet, og rangerer som nummer to av de 83 regionene i landet.

Igjen ser vi at Gjøvikregionen rangerer omtrent middels, både på Østlandet og nasjonalt. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen er ganske høy, mens vekst i antall foretak fratrukket andel nedlagte foretak trekker rangeringen noe ned.

Gjøvikregionen rangerer over Hamarregionen, Lillehammerregionen og Hadeland på denne etableringsindeksen.

Figur 46: Etableringsfrekvensen i Gjøvikregionen, Norge og medianen av regionene i Norge i perioden 2001-2012.

	Frekvens	Bransjejustert	Vekst
2			
6			
7			
8			
8			
10			
14			
19			
24			
26			
27			
27			
29			
30			
33			
35			
39			
43			
46			
48			
56			
63			
67			
72			
74			
76			
77			
79			
81			
83			
Oslo	2	27	
Nedre Romerike	5	7	9
Nedre Glomma	7	12	11
Drammensregionen	8	16	8
Øvre Romerike	11	8	13
Follo	12	28	2
Akershus Vest	10	33	6
Mosseregionen	15	24	25
Midt-Telemark	39	19	17
Halden	23	39	19
Grenland	20	32	31
Tønsbergregionen	22	43	18
Ringerike/Hole	28	44	14
Sandefjord/Larvik	21	37	34
Gjøvikregionen	35	27	39
Hamarregionen	32	48	32
Øst-Telemark	45	52	26
Lillehammerregionen	38	51	43
Sør Østerdal	43	38	64
Glåmdal	54	29	66
Indre Østfold	51	58	56
Hadeland	50	67	58
Midt-Buskerud	65	70	48
Midt-Gudbrandsdal	72	62	75
Kongsberg/Numedal	66	81	71
Vest-Telemark	76	78	69
Hallingdal	79	83	67
Valdres	80	80	76
Fjellregionen	82	75	83
Nord-Gudbrandsdal	83	79	81

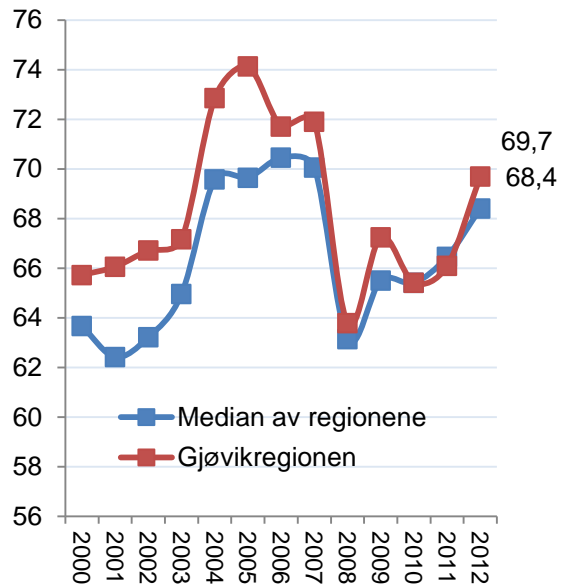
Figur 47: Etableringsindeksen i regionene på Østlandet i 2012.

6.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, men har vært stigende i de fire siste årene. I 2012 hadde 68,4 prosent av alle regnskapspliktige foretak et positivt resultat før skatt.

Frem til 2007 var lønnsomheten i næringslivet i Gjøvikregionen høyere enn til medianregionen. Deretter har andelen av foretakene med positivt resultat før skatt vært omtrent like høy som medianregionen. I 2012 hadde 69,7 prosent av foretakene i Gjøvikregionen et positivt resultat før skatt.

Figur 48: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt sammenliknet med medianen av regionene i Norge.

6.2.1 Lønnsomhetsindeksen for regioner

I figur 49 ser vi hvordan regionene gjør det på lønnsomhetsindeksen. Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer: Andel foretak med positivt resultat, den bransjejusterte andelen og andelen av foretak med positiv egenkapital.

På Østlandet ser vi at mange storbyregioner skårer høyt på lønnsomhetsindeksen. Drammensregionen, Kongsberg/Numedal, Ringerike/Hole og Hamarregionen rangerer alle høyt.

Gjøvikregionen rangerte som nummer 35 blant landets 83 regioner på lønnsomhetsindeksen i 2012. I den siste tiårsperioden har Gjøvikregionen rangert som nummer 29. Andelen lønnsomme foretak trekker plasseringen opp, mens andelen foretak med positiv egenkapital trekker plasseringen ned.

Gjøvikregionen rangerer under Hamarregionen, Lillehammerregionen og Hadeland på lønnsomhetsindeksen for 2012.

■ Andel lønnsomme ■ Bransjejustert ■ Egenkapital

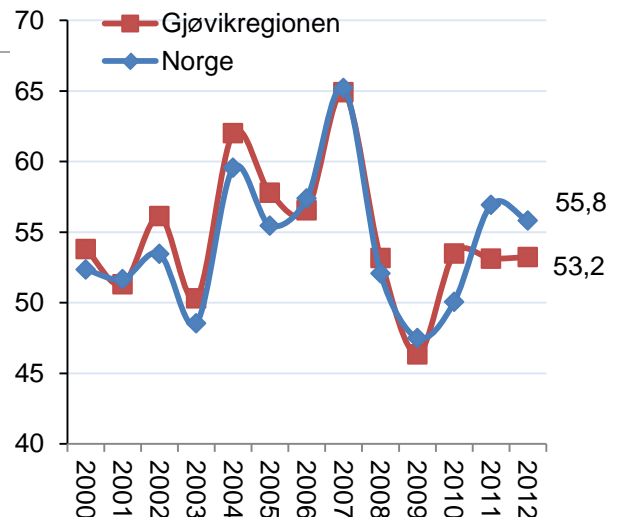
Region (n)	Andel lønnsomme	Bransjejustert	Egenkapital
Drammensregionen (9)	5	9	35
Kongsberg/Numedal (31)	4	6	44
Ringerike/Hole (6)	8	11	39
Indre Østfold (14)	16	22	23
Hamarregionen (10)	3	15	34
Lillehammerregionen (16)	30	26	20
Hadeland (8)	19	23	46
Nedre Romerike (25)	2	21	65
Akershus Vest (22)	20	33	49
Follo (23)	21	29	56
Nedre Glomma (35)	17	27	66
Gjøvikregionen (29)	29	32	53
Øvre Romerike (12)	35	36	52
Glåmdal (47)	42	45	40
Oslo (38)	24	34	71
Halden (70)	23	30	82
Tønsbergregionen (50)	32	41	69
Valdres (19)	66	57	21
Nord-Gudbrandsdal (76)	60	37	47
Fjellregionen (68)	69	70	12
Sandefjord/Larvik (33)	36	44	72
Sør Østerdal (67)	50	50	60
Vest-Telemark (64)	72	71	27
Midt-Telemark (52)	51	46	73
Midt-Buskerud (28)	58	60	54
Grenland (58)	41	55	77
Mossregionen (71)	46	62	81
Øst-Telemark (65)	76	82	70
Midt-Gudbrandsdal (80)	77	80	83
Hallingdal (74)	82	81	78

Figur 49: Lønnsomhetsindeksen for regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren.

6.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette har andel vekstforetak tatt seg opp, og det var en sterk økning i andel vekstforetak fra 2010 til 2011, før andelen sank igjen i 2012. I 2012 var det 55,8 prosent av foretakene i Norge som hadde vekst høyere enn prisstigningen.

Andelen vekstforetak i Gjøvikregionen har stort sett vært like stor som andelen nasjonalt. Andelen i Gjøvikregionen har holdt seg ganske stabil siden 2010, mens det har vært både vekst og nedgang på landsbasis. I 2012 hadde 53,2 prosent av foretakene i Gjøvikregionen en omsetningsvekst som var høyere enn prisstigningen.

Figur 50: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Gjøvikregionen og i Norge.

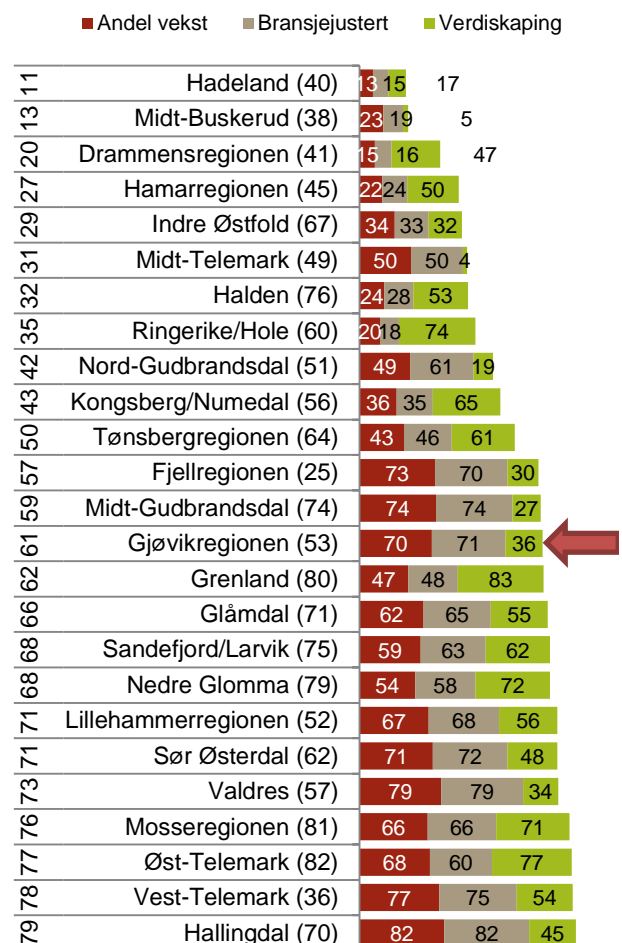
6.3.1 Vekstindeksen for regioner

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapningen. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Figur 51 viser vekstindeksen for regionene på Østlandet (regionene i Østfold, Vestfold, Buskerud, Hedmark, Oppland og Telemark).

Andel foretak med vekst i verdiskapningen er forholdsvis høy i Gjøvikregionen, mens andelen foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen og den bransjejusterte andelen er ganske lav. Totalt sett rangeres Gjøvikregionen som nummer 61 blant landets 83 regioner. Rangeringen er dårligere enn snittplasseringen for de ti foregående årene, som har vært 53.

Gjøvikregionen ser seg forbigått av Hamarregionen og Hadeland på denne rangeringen, men ikke av Lillehammerregionen. Hadeland rangerte høyt på vekstindeksen i 2012.

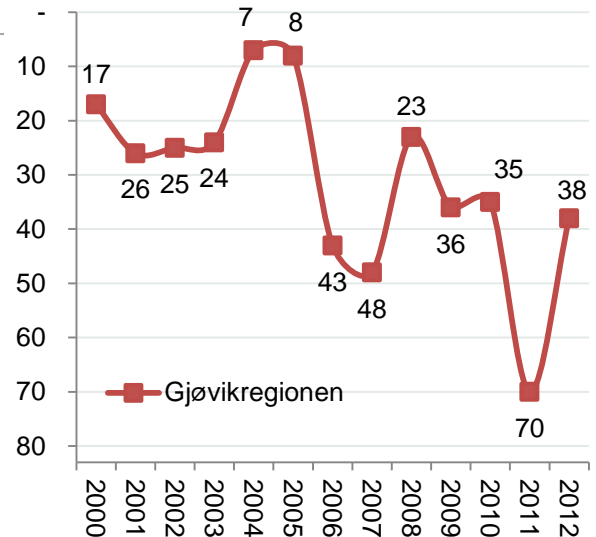

Figur 51: Vekstindeksen for regioner. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorerne vises i figuren.

6.4 NæringsNM for regioner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med ti indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste ni årene.

Gjøvikregionen kom på 38. plass i NæringsNM i 2012. Dette er en sterk forbedring fra 2011, da Gjøvikregionen var på 70. plass. Gjøvikregionen hadde sin beste periode i 2004 og 2005, da regionen kom på hhv. 7. og 8. plass.

Figur 52: Rangeringen til Gjøvikregionen i NæringsNM i årene 2000-2012.

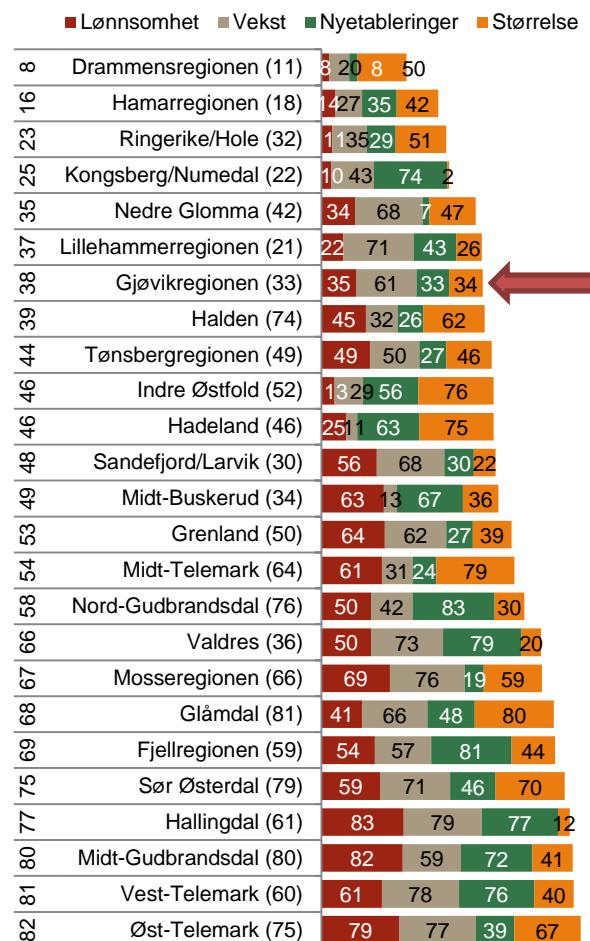
6.4.1 Regionene på Østlandet

Figur 53 viser plasseringen til regionene på Østlandet i NæringsNM 2012. Rangeringsnumrene vises helt til venstre. Rangeringen samlet sett for den siste tiårsperioden er vist i parentes ved siden av regionnavnet.

Store byregioner som Drammensregionen, Hamarregionen, Ringerike/Hole og Kongsberg/Numedal skåret høyest på Østlandet i 2012.

Mens andelen lønnsomme foretak, andelen nyetableringer og næringslivets størrelse har en ganske god plassering i Gjøvikregionen, er det andelen vekstforetak som trekker den samlede plasseringen ned. Gjøvikregionens 38. plass i NæringsNM 2012 var en svak forringing av gjennomsnittsplasseringen for de ti foregående årene som var nummer 33.

Plasseringen til Gjøvikregionen i årets NæringsNM lå tett opp til plasseringen til Lillehammerregionen. Hadeland gjorde det litt dårligere enn Gjøvikregionen, og har rangert som nummer 46 både i 2012 og i snitt den siste tiårsperioden.

Figur 53: NæringsNM for regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises i figuren.

6.5 NæringsNM for kommuner

Figuren til høyre viser plasseringen til kommunene i Oppland i NæringsNM 2012. Tallet i parentes ved siden av kommunenavnet viser gjennomsnittsplasseringen for de ti siste årene.

Blant kommunene i Gjøvikregionen gjorde Gjøvik det best i NæringsNM 2012. Nordre Land gjorde det dårligst.

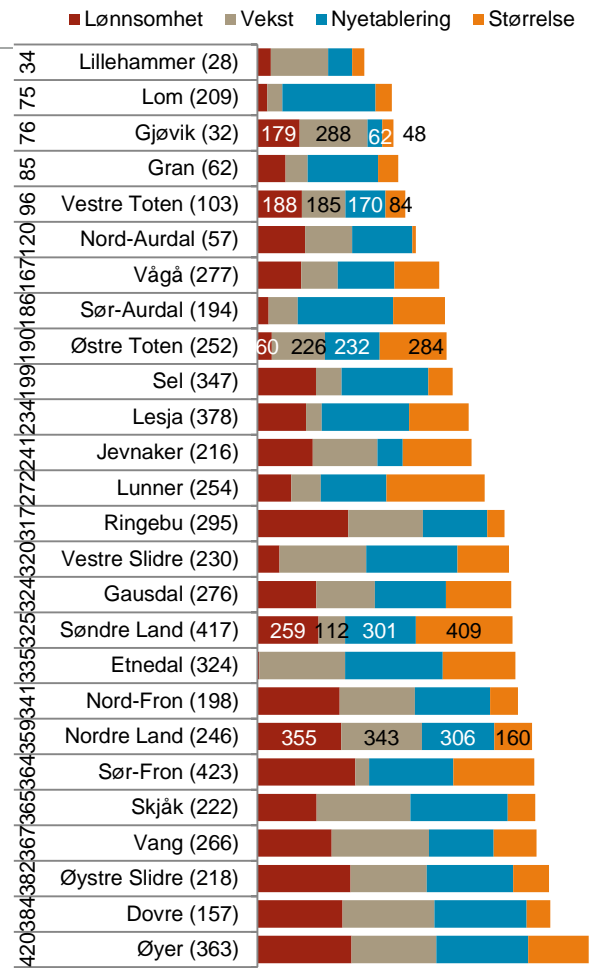
I Gjøvik var det næringslivets størrelse som var spesielt bra, mens andelen vekstforetak var lav.

I Vestre Toten var det også næringslivets størrelse som var relativt bra, mens andelen lønnsomme bedrifter trakk plasseringen ned.

Østre Toten gjorde det bra på lønnsomhet, men dårlig på indikatoren for næringslivets størrelse.

I Søndre Land er antallet arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen lav, mens andelen vekstforetak er relativt høy.

I Nordre Land er det næringslivets størrelse som trekker rangeringen opp, mens kommunen rangerer lavt på de øvrige indikatorene.

Figur 54: Resultat i NæringsNM for kommunene i Oppland. Alle tall er rangeringer blant landets 428 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste ti år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene.

6.6 NæringsNM i byregionene

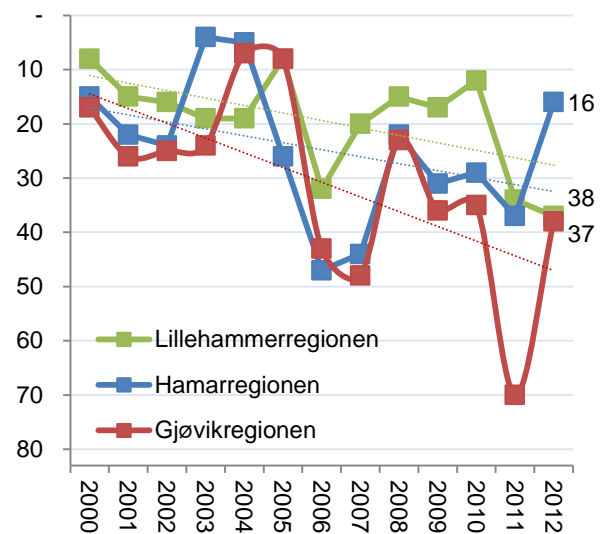
Figur 55 viser resultatene fra NæringsNM i Lillehammerregionen, Hamarregionen og Gjøvikregionen fra 2000 til 2012.

Alle disse byregionene i innlandet gjorde det ganske bra frem til 2005. Deretter falt rangeringen til samtlige regioner i 2006.

Lillehammerregionen kom seg raskest opp igjen, men har falt på rangeringen siden 2010. Hamarregionen har klatret høyt fra 2011 til 2012.

Som vi har sett tidligere falt Gjøvikregionen kraftig fra 2010 til 2011, men kom seg opp på nivå med Lillehammerregionen i 2012.

Trenden er negativ for samtlige regioner i figuren ved siden av. Dette ser vi ved at de tynne, stiplede linjene er nedadgående.

Figur 55: Rangeringen til Gjøvikregionen, Lillehammerregionen og Hamarregionen i NæringsNM i årene 2000-2012.

7. Innovasjon

Innovasjon er et sentralt begrep for å forklare global vekst. Nye produkter og forbedrede prosesser skaper økonomisk vekst. Det er derfor interessant å forsøke å måle regionale variasjoner i næringslivets innovasjon. Kan slike forskjeller være med på å forklare hvorfor regionene har ulik næringsutvikling?

Statistisk Sentralbyrå gjennomfører regelmessig en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet, som vi har fått tilgang til. Siste utgave av denne undersøkelsen ble gjennomført i 2010 og omfattet 6 595 foretak. Mange av disse hadde virksomhet i flere bransjer og kommuner, og hadde til sammen 10 870 bedrifter. Undersøkelsen har en rekke spørsmål om FoU, innovasjon og samarbeid. Vi har konsentrert oss om spørsmål som går direkte på om bedriftene faktisk har gjennomført innovasjoner.

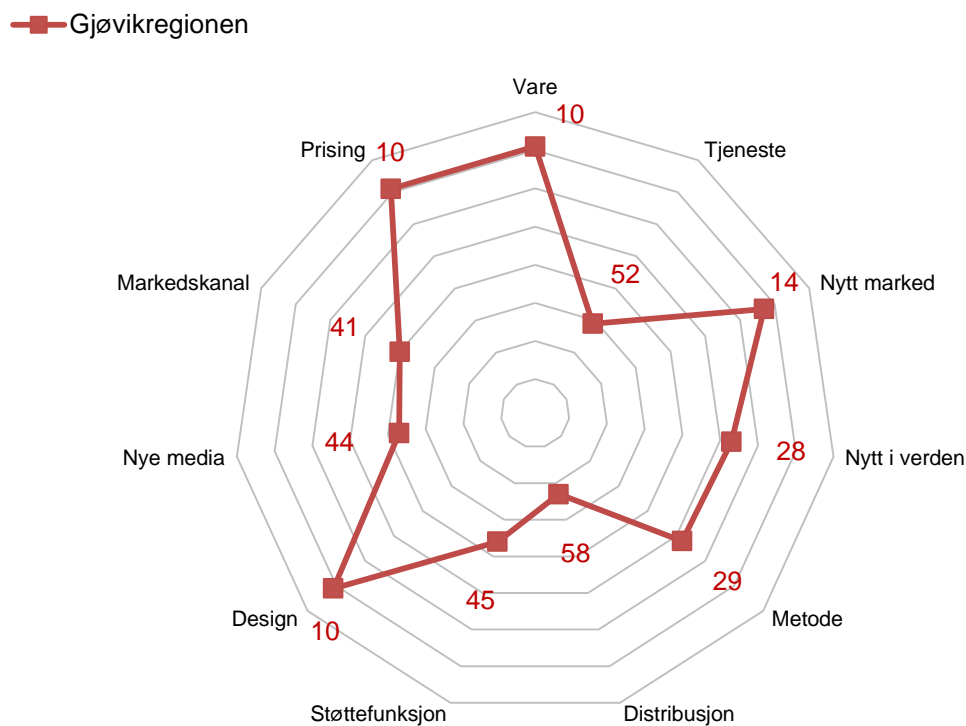
Tabell 17: Spørsmål fra innovasjonsundersøkelsen som er brukt i innovasjonsmålingen.

	Tekst: Verdi lik 1, hvis...	Kort navn	Vekt
Produkt-innovasjon	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden 2008-2010	<i>Vare</i>	2
	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester i perioden 2008-2010	<i>Tjeneste</i>	2
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for markedet i perioden 2008-2010	<i>Nytt for markedet</i>	4
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for verdensmarkedet i perioden 2008-2010	<i>Nytt i verden</i>	4
Prosess-innovasjon	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon eller fremstilling av varer og tjenester i 2008-2010	<i>Metode</i>	2
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon av varer og tjenester i 2008-2010	<i>Distribusjon</i>	1
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT i 2008-2010	<i>Støttefunksjon</i>	1
Markeds-innovasjon	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: vesentlige endringer i design (utseende/utforming) av en vare eller tjeneste	<i>Design</i>	1
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye media eller nye måter for promotering av produktet	<i>Media</i>	1
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	<i>Markedskanal</i>	0,5
	foretaket i 2008-2010 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye metoder for prising	<i>Prising</i>	0,5

I tabellen over ser vi de spørsmålene som danner grunnlag for indikatorer for innovasjon i regioner og fylker. De er samlet i tre typer av innovasjon: Produktinnovasjon, prosessinnovasjon og markedsinnovasjon. Det er også definert vekt for hvert av spørsmålene, som vi bruker når vi skal lage en samlet indeks for innovasjon. Vektingen er skjønnsmessig, og baserer seg på at noen av spørsmålene intuitivt virker å være viktigere enn andre. Spørsmål om produktinnovasjoner er nye for markedet og om produktinnovasjonene er nye for verdensmarkedet er tillagt størst vekt. Spørsmål om nye måter for produkt plassering eller nye metoder for prising er gitt lavest vekt.

7.1 Innovasjon i Gjøvikregionen

De ulike spørsmålene på forrige side har med ulike typer innovasjon å gjøre. Svarene fra bedriftene i Gjøvikregionen viser hvor stor andel av bedriftene som har oppgitt ulike innovasjonstyper. Disse andelene har vi rangert blant de 80 regionene vi bruker for innovasjonsundersøkelsen. Noen av de politiske regionene vi bruker i de andre kapitlene hadde få observasjoner og ble slått sammen. For rangeringen bruker vi en kombinasjon av andel bedrifter med innovasjon av de ulike typene, og andel av sysselsettingen i innovative bedrifter.

Figur 56: Gjøvikregionens rangering med hensyn til andel som oppgir å ha gjennomført ulike typer av innovasjoner.

Rangeringen til Gjøvikregionen for de 11 ulike innovasjonstypene er vist i figuren. Rangeringsnumrene går fra 1= beste region til 80= dårligste region.

Det er en forholdsvis høy andel bedrifter i Gjøvikregionen som oppgir å ha introdusert nye produktinnovasjoner i form av nye eller vesentlig forbedrede *varer*, markedsinnovasjoner i form av nye metoder for *prising* og markedsinnovasjoner i form av vesentlige endringer i *design* av en vare eller tjeneste. Gjøvikregionen rangerer som nummer 10 blant de 80 regionene med hensyn til andel bedrifter som har svart at de har introdusert nye innovasjoner på de ovennevnte områdene.

Det er en forholdsvis liten andel bedrifter som oppgir å ha introdusert produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede *tjenester* og vesentlig forbedrede metoder for *distribusjon*.

7.1.1 Innovasjonsgrad i regionene

Vi har brukt spørsmålene som var vist på forrige side til å finne andelen av bedriftene som oppgir å ha gjennomført innovasjoner på de ulike områdene. En del av bedriftene som har svart på undersøkelsen er store bedrifter som har virksomhet i flere regioner. Vi har da tatt med slike bedrifter også, men vektet svarene fra disse bedriftene lavere enn for bedrifter som har hele sin virksomhet i regionen. Det er fordi vi anser at de lokale bedriftene er mer representative for regionens innovasjonsklima enn avdelinger av større foretak.

I tabellen under viser vi resultatene for regionene på Østlandet.

Tabell 18: Andel innovative bedrifter for de ulike innovasjonstypene, blant regionene på Østlandet. Samlet rang for frekvens, og rang for andel av samlet sysselsetting innen innovative bedrifter helt til høyre.

Rang	Region	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt i verden	Metode	Distribusjon	Støttefunk.	Design	Nye media	Markedska nal	Prising	Rang frekvens	Rang veid syss
2	Kongsberg/Numedal	29,0	9,9	26,8	22,7	28,1	6,1	11,8	14,4	10,8	10,8	6,4	14	1
3	Midt-Buskerud	54,9	19,7	46,5	14,0	40,8	14,0	5,7	54,9	54,9	14,0	7,0	1	40
5	Halden	21,5	14,9	27,6	13,0	25,4	2,2	6,3	25,4	29,2	25,1	16,6	15	2
14	Gjøvikregionen	29,7	9,5	31,2	10,5	21,1	3,3	10,7	25,4	17,7	13,1	16,2	19	13
19	Ringerike/Hole	28,0	12,8	27,2	4,9	26,5	12,8	18,9	11,8	8,3	3,4	4,9	34	9
20	Midt-Telemark	26,8	14,6	34,1	7,3	34,1	12,2	7,3	21,9	39,0	19,5	0,0	9	43
21	Nedre Glomma	32,0	11,6	30,3	10,7	15,2	5,4	10,7	19,9	21,4	12,2	8,6	22	18
24	Sandefjord/Larvik	27,7	16,5	29,3	6,9	16,0	5,9	12,8	21,8	27,7	13,8	10,1	23	25
25	Tønsbergregionen	30,2	8,8	28,7	13,5	11,7	5,5	8,9	20,5	19,7	13,7	11,5	27	23
27	Grenland	25,6	16,6	25,8	8,3	23,0	11,8	14,9	17,2	19,6	12,1	8,4	28	24
30	Drammensregionen	27,4	12,5	28,0	12,4	15,2	5,5	11,3	20,0	21,7	11,4	10,2	26	35
34	Fjellregionen	20,8	19,5	33,8	0,0	19,5	6,5	9,1	24,7	24,7	27,3	6,5	24	53
40	Lillehammerregionen	12,9	15,8	23,9	1,9	18,7	9,1	20,1	21,8	23,9	20,9	15,1	42	37
43	Vest-Telemark	22,4	9,4	22,4	13,0	21,3	0,0	11,8	19,4	15,9	13,0	19,4	36	66
48	Mossregionen	19,5	7,5	22,0	3,6	12,0	9,5	9,5	20,9	21,5	20,4	11,4	49	42
55	Hamarregionen	21,6	10,5	22,1	2,2	14,0	3,4	10,5	15,4	17,9	7,8	5,6	57	45
58	Glåmdal	18,8	9,8	19,3	1,2	18,2	0,0	4,9	17,3	22,2	8,9	13,5	64	50
60	Indre Østfold	26,1	5,5	16,8	3,8	20,6	1,8	5,5	13,0	16,4	12,7	9,3	65	55
62	Øst-Telemark	18,0	6,6	18,0	11,4	24,7	4,8	7,2	6,6	10,9	6,6	8,5	56	64
65	Hadeland	11,8	22,2	28,1	0,0	0,0	22,2	22,2	11,4	11,8	5,9	5,9	53	68
68	Gudbrandsdal	13,6	12,2	15,2	7,6	16,7	0,0	10,5	10,3	22,6	16,5	13,6	66	59
69	Valdres	13,1	0,0	13,1	7,5	31,8	13,1	20,6	13,1	20,6	7,5	0,0	60	77
76	Hallingdal	2,9	4,4	4,4	2,9	8,8	10,3	5,9	7,4	26,5	23,5	19,1	76	65
79	Sør Østerdal	7,9	1,2	2,4	0,0	10,2	0,0	0,0	6,7	4,8	6,7	14,0	79	69

Næringslivet i Gjøvikregionen fremstår som ganske innovativt. Andelen bedrifter som oppgir å ha introdusert ulike innovasjoner er så høy at Gjøvikregionen rangeres som nummer 14 blant de 80 regionene som er tatt med her.

29,7 prosent av bedriftene oppgir at de har introdusert produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede *varer* i perioden 2008-2010. 31,2 prosent av bedriftene oppgir å ha hatt produktinnovasjoner som var nye for *markedet* i perioden 2008-2010. 25,4 prosent av bedriftene som har svart på undersøkelsen oppgir å ha introdusert markedsinnovasjoner i form av vesentlige endringer i design av en vare eller tjeneste.

Kun 3,3 prosent av bedriftene oppgir å ha introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for *distribusjon*.

7.2 Innovasjonsklima

Andelen av innovative foretak varierer ganske sterkt mellom ulike bransjer. I en bransje som produksjon av datamaskiner og elektroniske produkter oppgir over 65 prosent av foretakene at de har introdusert nye produkter på markedet, mens i andre bransjer er andelen null. Samtidig øker sannsynligheten for at bedriften er innovativ med størrelsen til bedriften. Dermed vil en region som har mange bedrifter i bransjer med høy innovasjonsgrad naturlig få en høyere andel innovative bedrifter, mens regioner med mange bedrifter i bransjer med lav andel innovative bedrifter vil sannsynligvis få lave andeler med innovative bedrifter. Vi kan måle andelen innovative bedrifter i regionene, der vi samtidig korrigerer for ulikheter i bransjestruktur og fordeling mellom små og store bedrifter. Da får vi et uttrykk for om regionen har høy eller lav andel innovative foretak, gitt sin bransje- og størrelsesstruktur. Vi kaller dette for *innovasjonsklima*^v. Vi konsentrerer oss om enbedriftsforetakene i denne analysen. Resultatene av denne analysen er gitt i tabellen under.

Tabell 19: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ, gitt bransje og størrelse. Oslo er referansefylke, og har derfor verdien 0 for alle indikatorene. Tallene måler sannsynligheten for innovasjon i forhold til Oslo.

Rang	Fylke	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt verden	Metode	Distribusjon	Støttefunk.	Design	Nye media	Markeds-kanal	Prising	Indekstall
1	Møre og Romsdal	0,3	0,3	0,3	0,1	0,7	0,2	0,4	0,1	0,1	-0,2	-0,3	4,8
2	Hordaland	0,2	0,2	0,1	0,3	0,4	0,2	0,7	0,1	0,0	0,2	0,3	4,7
3	Sør-Trøndelag	0,2	0,2	0,3	0,3	0,7	-0,3	0,0	0,1	0,1	-0,1	-0,4	4,5
4	Buskerud	0,2	-0,1	0,0	0,3	0,4	0,1	-0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	2,9
5	Akershus	0,2	-0,2	0,0	0,2	0,2	-0,2	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	0,9
6	Oppland	0,0	0,0	0,0	0,2	0,4	-0,3	0,4	-0,1	0,0	-0,4	0,0	0,9
7	Sogn og Fjordane	-0,3	0,5	0,0	-0,6	0,7	-0,6	0,3	0,3	0,4	-0,2	0,2	0,2
8	Oslo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
9	Nordland	-0,2	0,6	-0,1	-0,5	0,3	-0,4	0,7	0,1	0,0	0,2	-0,3	-0,7
10	Telemark	-0,2	0,3	-0,4	-0,4	0,5	0,3	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0	-1,6
11	Rogaland	0,0	-0,2	-0,2	-0,2	0,2	-0,3	0,3	0,1	-0,3	-0,3	-0,3	-2,2
12	Troms	-0,2	0,3	-0,2	-0,2	0,1	0,1	-0,1	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	-2,3
13	Vestfold	0,0	0,0	-0,2	-0,3	0,0	-0,4	0,2	0,1	0,0	-0,1	0,1	-2,3
14	Nord-Trøndelag	0,0	0,1	-0,2	-0,9	0,6	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	0,4	-2,4
15	Aust-Agder	0,2	-0,4	0,0	0,1	0,3	-1,4	-0,9	0,1	-0,2	-0,2	-1,0	-2,7
16	Vest-Agder	-0,3	0,1	-0,5	-0,2	0,3	0,1	-0,1	0,2	-0,2	-0,4	-0,1	-2,7
17	Østfold	0,0	-0,2	-0,2	-0,3	0,2	-0,5	-0,3	-0,1	0,1	0,0	0,0	-3,0
18	Hedmark	-0,8	-0,1	-0,6	-2,3	0,0	-1,0	-0,4	-0,4	-0,2	-0,4	-0,3	-16,2
19	Finnmark	-1,0	-0,8	-0,7	-17,7	-0,3	-0,7	-0,3	-0,6	-1,0	-0,9	-1,1	-82,0

Møre og Romsdal er rangert best av fylkene når det gjelder innovasjonsklima, foran Hordaland og Sør-Trøndelag. Finnmark og Hedmark kommer ut klart svakere enn de andre fylkene. Det er forholdsvis jevnt mellom de andre fylkene.

Oppland fylke rangerer som nummer 6 blant de 19 fylkene med hensyn til innovasjonsklima. Sannsynligheten for at en bedrift i Oppland introduserer nye varer i form av nye eller vesentlige forbedrede *varer, tjenester*, produkter som er *nye for markedet*, nye *media* og nye metoder for *prising*, er like høy i Oppland som i Oslo. Sannsynligheten for at bedriftene i Oppland introduserer nye innovasjoner i form av varer som er nye for *verdensmarkedet*, nye eller vesentlig forbedrede *metoder* for produksjon samt nye eller vesentlige forbedrede *støttefunksjoner*, er høyere i Oppland enn i Oslo. Innovasjonsklimaet innen distribusjon, design og markedskanaler er derimot dårligere i Oppland enn i Oslo.

7.2.1 Innovasjonsklima i regionene

Vi kan bruke samme metode for å beregne innovasjonsklima i regionene. Vi tar da utgangspunkt i rangeringer for hver enkelt innovasjonstype. Resultatene for regionene for Østlandet er vist i tabellen under.

Tabell 20: Innovasjonsklima, målt som sannsynlighet for at en bedrift er innovativ, gitt bransje og størrelse. Oslo er referanseregion. Tallene i tabellen viser rangering for hver av indikatorene fra 1=beste region til 80=dårligste region.

Rang	Region	Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt i verden	Metode	Distribusjon	Støttefunksjon	Design	Nye media	Markedskanal	Prising	Indekstall	Rang 2008
3	Midt-Buskerud	2	16	18	17	11	2	75	2	1	39	55	327	1
9	Fjellregionen	30	2	3	70	3	9	22	4	4	1	35	423	9
11	Midt-Telemark	45	5	10	24	10	50	14	6	41	48	77	436	26
15	Drammensregionen	19	30	20	9	52	44	41	20	25	28	19	492	23
16	Gjøvikregionen	18	33	22	5	36	47	33	25	47	57	22	499	19
23	Vest-Telemark	34	37	32	3	68	57	72	16	42	20	6	634	68
26	Lillehammerregionen	51	28	16	71	29	4	2	21	21	19	13	649	31
27	Sandefjord/Larvik	35	14	36	40	48	31	16	30	20	32	34	658	53
33	Gudbrandsdal	59	17	45	4	28	70	24	76	22	37	28	705	64
35	Grenland	29	27	48	41	24	16	17	50	32	24	40	713	56
39	Nedre Glomma	20	45	30	28	67	38	43	58	30	40	61	774	55
41	Mosseregionen	56	21	46	52	64	20	45	13	27	10	7	801	16
46	Halden	70	43	51	45	14	79	58	33	5	5	8	853	54
48	Ringerike/Hole	26	40	55	50	9	14	40	62	69	70	65	885	71
49	Kongsberg/Numedal	46	62	52	19	42	35	61	66	46	23	50	895	22
55	Tønsbergregionen	48	60	54	34	60	42	55	55	57	43	16	982	30
62	Indre Østfold	41	63	59	44	22	72	62	68	70	69	46	1062	50
66	Valdres	55	79	63	57	1	13	32	67	64	76	78	1070	36
69	Hamarregionen	54	51	53	55	59	45	47	69	55	66	66	1111	20
71	Hallingdal	79	75	78	56	57	10	65	70	19	3	10	1199	63
74	Glåmdal	78	47	69	78	63	77	59	59	33	44	32	1289	66
75	Øst-Telemark	76	54	77	54	54	69	79	74	62	67	23	1295	47
79	Sør Østerdal	74	76	80	66	74	55	76	72	76	65	12	1422	76
80	Hadeland	67	70	75	80	80	74	74	71	39	59	43	1434	42

Tilbøyeligheten til å være innovativ, gitt bransjestruktur og størrelse, er høy i Gjøvikregionen. Samlet sett rangerer Gjøvikregionen som nummer 16 blant de 80 regionene med hensyn til innovasjonsklima.

Andelen bedrifter i Gjøvikregionen som oppga å ha introdusert produktinnovasjoner nye for verdensmarkedet i perioden 2008-2010 var ikke var spesielt høy (10,5 prosent). Derimot er det bare fire regioner som har en høyere tilbøyelighet enn Gjøvikregionen til å introdusere produktinnovasjoner som er nye for *verdensmarkedet*, når vi korrigerer for struktur og størrelse.

Videre er innovasjonsklimaet i Gjøvikregionen over middels godt når det gjelder å introdusere nye produktinnovasjoner i form av nye eller vesentlig forbedrede *varer*, produktinnovasjoner som er nye for *markedet* og markedsinnovasjoner i form av nye metoder for *prising*. Innovasjonsklimaet innen *markedskanaler* er ikke spesielt godt.

Gjøvikregionen har steget på rangeringen fra 2008 til 2010.

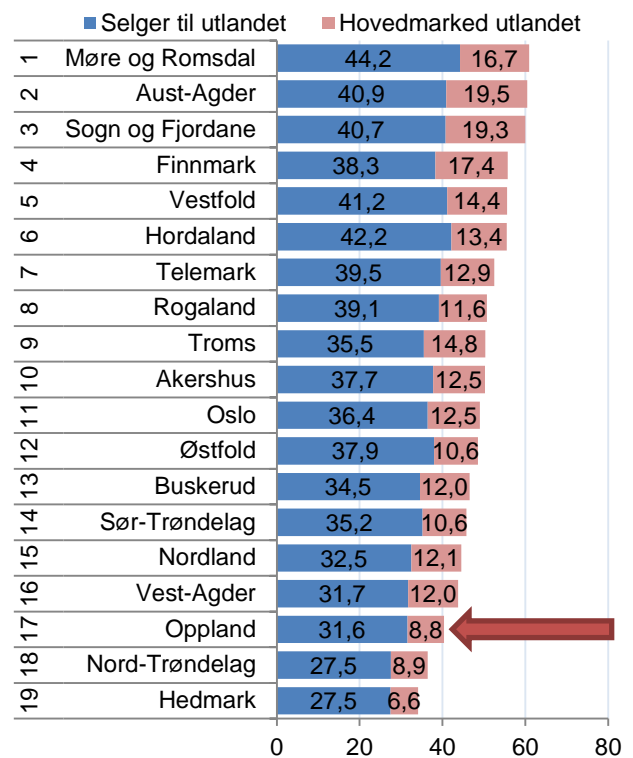
7.3 Internasjonalisering

Hvilke fylker har det mest internasjonale næringslivet? Innovasjonsundersøkelsen har også data om hvorvidt bedriftene selger varer og tjenester til utlandet, og om de har sitt hovedmarked utenlands. Det kan vi bruke for å se hvordan tilbøyeligheten til å selge varer og tjenester utenlands varierer mellom fylkene.

I figur 57 ser vi hvordan andelen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands varierer mellom fylkene.

Møre og Romsdal har den høyeste andelen av eksportbedrifter i utvalget. Aust-Agder har den høyeste andelen av bedrifter som har sitt hovedmarked utenlands. Hedmark, Nord-Trøndelag og Oppland har lavest andel eksportbedrifter.

31,6 prosent av bedriftene i Oppland selger sine varer eller tjenester til utlandet, mens 8,8 prosent av bedriftene i fylket har sitt hovedmarked utenlands.

Figur 57: Andel av bedrifter i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at de selger til utlandet, og som har sitt hovedmarked utenlands.

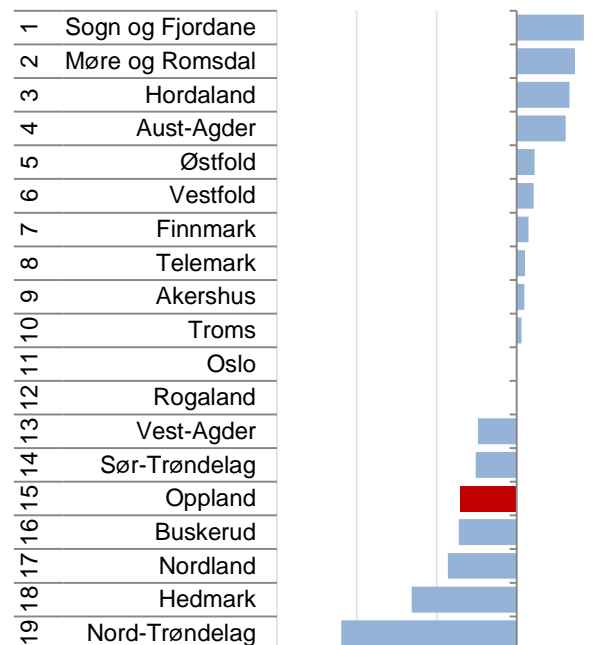
7.3.1 Eksportklime

Innovasjonsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, og vi kan ikke være helt sikre på at utvalget er helt representativt for næringslivet i fylkene.

Tilbøyeligheten til å eksportere varierer med hensyn til bransje, der det er noen bransjer som har mye eksport. Det er også flere store bedrifter som eksporterer enn små.

Vi kan derfor måle *eksportklime*^{vi} ved å bruke samme metode som vi brukte for å måle innovasjonsklime. Resultatene er vist i figur 58. Her ser vi at Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Hordaland og Aust-Agder har en høyere eksporttilbøyelighet enn de andre fylkene.

Eksporttilbøyeligheten, eller eksportklimaet, i næringslivet i Oppland er lavere enn referanseverdien, Oslo. Oppland rangerer som nummer 15 blant de 19 fylkene mht. eksportklime.

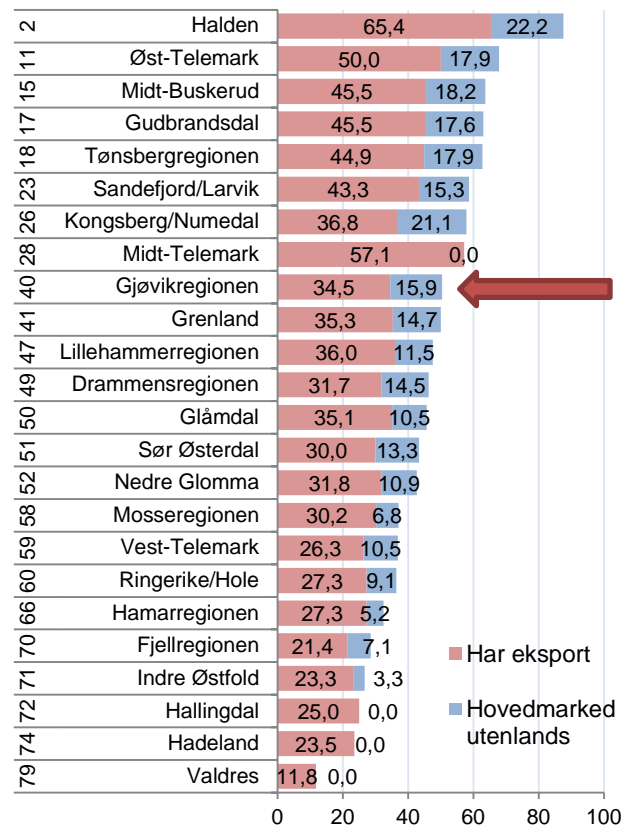

Figur 58: Eksportklime: Tilbøyelighet til å ha eksport, korrigert for størrelse og bransje.

7.3.2 Internasjonalisering regioner

Andelen bedrifter som har eksport varierer ganske sterkt mellom regionene. I figuren til høyre ser vi hvordan andelen eksportbedrifter varierer i regionene på Østlandet.

34,5 prosent av bedriftene i Gjøvikregionen oppgir at de eksporterer sine varer eller tjenester til utlandet, mens 15,9 prosent av bedriftene oppgir at de har sitt hovedmarked utenlands. Andelen i Gjøvikregionen er høyere enn andelen for Oppland fylke. Gjøvikregionen rangerer som nummer 40 blant de 80 regionene som er med her. Igjen rangerer Gjøvikregionen middels. Det synes å være en gjenganger på mange indikatorer gjennom denne rapporten.

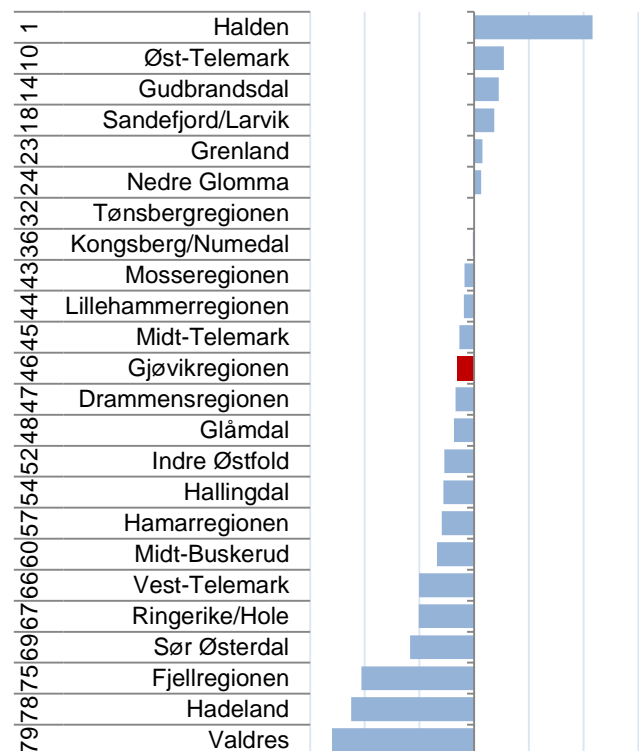
Figur 59: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands.

7.3.3 Eksportklime regioner

Når vi måler eksportklime, eller eksporttilbøyeligheten, korrigerer vi for forskjeller i størrelse og bransje. Da blir rangeringen noe annerledes. Halden har høyest eksporttilbøyelighet av alle regionene i landet, men mange regioner på Østlandet har lav eksporttilbøyelighet.

Vi har illustrert resultatene i figuren til høyre. Tallverdiene er ganske vanskelige å tolke intuitivt, med viser om bedriftene har en positiv eller negativ overhyppighet av eksport, gitt bransje og størrelse.

Når vi korrigerer for bransje og størrelse, kommer Gjøvikregionen litt dårligere ut enn før. Nå rangerer Gjøvikregionen som nummer 46 blant de 80 regionene.

Figur 60: Eksporttilbøyelighet korrigeret for størrelse og bransje.

7.4 Innovasjonssamarbeid

Innovasjonsundersøkelsen har også detaljerte spørsmål om innovasjonssamarbeid. Det spørres om hvilke typer institusjoner som bedriftene har samarbeid med, og hvor disse samarbeidspartnerne er lokalisert geografisk.

De første vi undersøker er hvor stor andel av bedriftene som har innovasjonssamarbeid, og hvor disse er lokalisert. Her viser vi bare resultater på fylkesnivå, fordi tallgrunnlaget blir for lite for regionene.

Tabell 21: Andel av enbedriftsforetak som oppgir samarbeid, fordelt etter samarbeidspartnerens lokalisering. N = antall besvarelser.

Fylke	Regionalt	Norge	Norden	Europa	USA	Kina/India	Andre land	Har samarbeid	SUM utland	N
Sør-Trøndelag	8,7	6,8	3,2	4,2	2,3	0,6	1,9	17,7	12,2	311
Møre og Romsdal	13,7	21,9	4,3	7,3	2,1	1,2	1,8	16,1	16,7	329
Oppland	16,5	15,9	4,4	6,0	5,5	0,5	0,5	15,9	17,0	182
Troms	7,5	9,5	4,1	5,4	2,7	0,7	0,0	15,0	12,9	147
Sogn og Fjordane	24,2	18,5	4,8	6,5	0,8	0,0	0,0	12,1	12,1	124
Akershus	9,9	7,1	5,0	5,8	3,4	3,4	3,2	11,9	21,0	496
Nord-Trøndelag	18,6	12,4	3,1	9,3	3,9	2,3	3,1	11,6	21,7	129
Hedmark	10,1	11,3	4,4	2,5	0,6	0,0	0,6	11,3	8,2	159
Telemark	11,3	18,1	9,6	9,6	1,1	1,7	2,3	11,3	24,3	177
Vest-Agder	13,8	15,5	7,2	8,3	3,3	1,1	2,2	11,0	22,1	181
Rogaland	9,3	10,6	5,0	6,1	3,5	0,9	1,7	11,0	17,3	538
Aust-Agder	14,7	14,7	6,2	10,1	1,6	2,3	3,1	10,9	23,3	129
Hordaland	5,0	6,6	1,9	3,7	1,4	0,6	0,4	10,3	8,1	484
Oslo	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,5	0,7	10,0	3,6	990
Nordland	16,3	10,5	1,0	4,8	1,4	1,0	2,4	9,6	10,5	209
Buskerud	9,2	15,8	7,0	9,5	1,1	0,0	0,7	8,8	18,3	284
Vestfold	8,7	7,9	6,7	9,5	3,2	2,8	4,3	8,7	26,5	253
Østfold	7,7	5,4	5,8	5,0	0,4	1,2	1,2	8,1	13,5	260
Finnmark	6,8	6,8	0,0	1,4	0,0	0,0	1,4	5,5	2,7	73

Fylkene er sortert etter hvor stor andel av bedriftene som har samarbeid. Det er Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal som har høyest andel av bedrifter som har innovasjonssamarbeid. Det kan også være interessant å se hvor mange som har innovasjonssamarbeid med utenlandske partnere. Her er det Vestfold som skårer høyest, fulgt av Telemark og Aust-Agder. Sogn og Fjordane har klart høyest andel som har innovasjonssamarbeid regionalt, mens Oslo har klart lavest andel av regionale partnere. En skulle kanskje tro at bedrifter i Oslo ville hatt mange flere potensielle partnere å samarbeide med enn Sogn og Fjordane, så dette er kanskje noe overraskende.

Oppland rangerer som nummer tre blant de 19 fylkene mht. innovasjonssamarbeid. 16,5 prosent av de 182 enbedriftsforetakene som har besvart undersøkelsen oppgir at de har regionalt innovasjonssamarbeid. 5,5 prosent oppgir at de har innovasjonssamarbeid med USA.

Fylkene er rangert etter hvor stor andel som oppgir å ha innovasjonssamarbeid, men de kan ha flere ulike typer samarbeidspartnere innenfor hvert geografiske område. Mer om typer partnere på neste side.

7.4.1 Type innovasjonspartnere

Det er også interessant å se hvilke typer innovasjonspartnere som bedriftene samarbeider med. I spørreundersøkelsen spørres det om hvorvidt partnere er kunde, leverandør, konkurrent, universitet, FoU-institusjon eller forskningsinstitutt.

Tabell 22: Andel som har innovasjonssamarbeid med ulike typer partnere. Fylkene er sortert etter verdiene i kolonnen «Har samarbeid».

Fylke	Har samarbeid	Eget konsern	Forskningsinstitutt	Konkurrenter	Konsulenter	Kunder	Lab/FoU-foretak	Leverandører	Universiteter
Sør-Trøndelag	17,7	2,6	3,5	2,9	2,9	6,1	2,3	3,9	3,5
Møre og Romsdal	16,1	7,0	5,5	3,3	4,9	10,6	4,6	10,9	5,5
Oppland	15,9	7,7	4,4	3,3	6,6	7,7	6,0	8,8	4,9
Troms	15,0	1,4	2,0	2,7	4,1	7,5	2,7	5,4	4,1
Sogn og Fjordane	12,1	7,3	4,8	4,0	9,7	10,5	2,4	11,3	4,8
Akershus	11,9	4,8	4,2	4,2	4,4	7,1	2,8	6,3	4,0
Nord-Trøndelag	11,6	2,3	5,4	2,3	5,4	11,6	3,9	13,2	8,5
Hedmark	11,3	1,9	3,1	2,5	2,5	7,5	2,5	6,3	3,1
Telemark	11,3	7,9	7,3	1,1	5,1	10,7	5,1	9,0	7,3
Vest-Agder	11,0	7,2	5,5	2,2	4,4	6,6	8,3	9,4	7,7
Rogaland	11,0	4,5	3,3	4,1	4,1	7,2	3,5	6,7	3,7
Aust-Agder	10,9	4,7	3,9	7,0	4,7	11,6	3,9	13,2	3,9
Hordaland	10,3	2,1	2,3	1,4	2,7	3,1	2,7	3,5	1,9
Oslo	10,0	0,7	0,5	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6
Nordland	9,6	3,8	2,9	3,3	1,9	10,5	1,9	7,2	5,7
Buskerud	8,8	5,3	4,9	2,5	4,2	8,8	4,9	8,1	4,6
Vestfold	8,7	8,3	4,0	2,0	4,3	7,1	5,1	9,5	2,8
Østfold	8,1	3,1	3,1	0,8	2,3	5,8	3,5	5,4	2,7
Finnmark	5,5	2,7	2,7	0,0	2,7	4,1	1,4	2,7	0,0
<i>Norge</i>	<i>11,4</i>	<i>3,9</i>	<i>3,3</i>	<i>2,5</i>	<i>3,4</i>	<i>6,3</i>	<i>3,1</i>	<i>6,1</i>	<i>3,5</i>

I Oppland oppgir 7,7 prosent av bedriftene at de har innovasjonssamarbeid med eget konsern. 4,4 prosent av bedriftene oppgir at de har innovasjonssamarbeid med forskningsinstitutt. 6 prosent av bedriftene oppgir at de har innovasjonssamarbeid med Lab/FoU-foretak. En forholdsvis liten andel oppgir å ha innovasjonssamarbeid med konkurrenter, men som vi ser av tilsvarende andel for Norge (nederste rad), er denne andelen også lav på landsbasis.

Oppland rangerer som fylke nummer tre med hensyn til å ha innovasjonssamarbeid med andre partnere. 15,9 prosent av bedriftene i Oppland oppgir å ha innovasjonssamarbeid med andre partnere. Dette er ganske mye høyere enn f.eks. Oslo, der bare 10 prosent av bedriftene har innovasjonssamarbeid. I Finnmark har bare 5,5 prosent av bedriftene innovasjonssamarbeid med andre partnere. Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal har mest innovasjonssamarbeid med andre partnere.

8. Utdanning

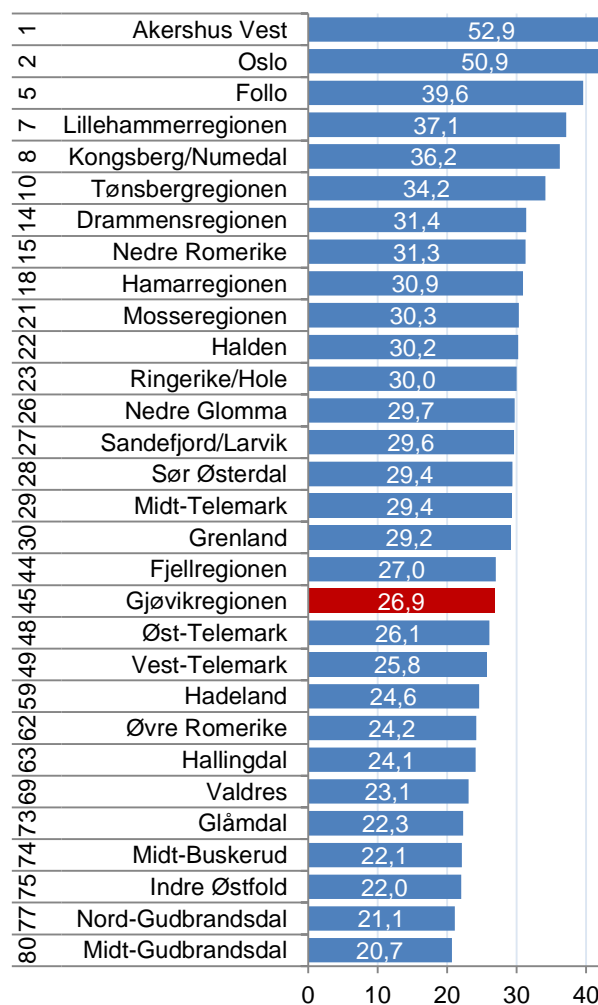
Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Telemarksforskning har fått tilgang til data fra SSB om utdanningsnivå for alle sysselsatte fordelt på arbeids- og bokommune, og etter sektor og næring. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkningen. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

8.1 Utdanning i befolkning

Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom regionene. Akershus Vest og Oslo er regionene med høyest utdanningsnivå i landet. Vi ser at spredningen av rangeringen varierer veldig mellom regionene på Østlandet. Nord-Gudbrandsdal og Midt-Gudbrandsdal har blant de laveste andelen, mens mange av regionene på Østlandet rangerer høyt.

26,9 prosent av den sysselsatte befolkningen i Gjøvikregionen hadde høyere utdanning i 2012. Andelen er omtrent lik som i Øst-Telemark og i Fjellregionen.

Både Lillehammerregionen og Hamarregionen har en høyere andel høyt utdannede i sin sysselsatte befolkning enn det Gjøvikregionen har, men Hadeland har en lavere andel.

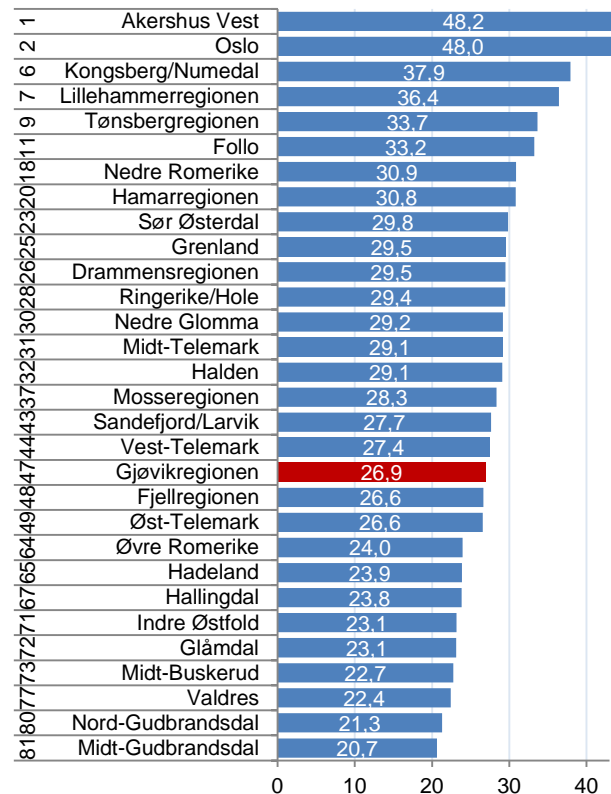
Figur 61: Andel av den sysselsatte befolkningen i regionene på Østlandet med minst tre års høyere utdanning fra universitet eller høyskole, 2012.

8.1.1 Utdanningsnivå i arbeidsliv og befolkning

På forrige side så vi hvordan utdanningsnivået varierte i den sysselsatte befolkningen. Når vi beregner andelen med høy utdanning etter arbeidssted i stedet for etter bosted, får vi ofte et litt annerledes resultat.

Andelen høyt utdannede av de som jobber i Gjøvikregionen er like høy som andelen av den sysselsatte befolkningen med høyere utdanning som bor i Gjøvikregionen.

Akershus Vest og Oslo rangerer øverst også her, men andelen arbeidsplasser er lavere enn andelen bosatte. Det kan bety at Oslo og Akershus Vest er populære bosteder for folk med høyere utdanning.

Figur 62: Andel sysselsatte med høyere utdanning etter arbeidssted i 2012.

8.1.2 Utdanningsnivå blant pendlere

Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av kommunene, og differansen mellom disse. Noen kommuner har mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det kan naturligvis komme av at kommunen ligger inntil en annen kommune med et svært kompetanseintensivt arbeidsliv.

Kanskje er kommuner med høyt utdanningsnivå blant utpendlere attraktive som bosted for høyt utdannede? Det er et interessant spørsmål, men det er imidlertid første gangen vi har beregnet disse tallene, så vi skal være litt forsiktige med tolkningen foreløpig.

I Gjøvik har 35,9 prosent av de som pendler ut høyere utdanning, mens bare 30,2 prosent av de som pendler inn har høyere utdanning. Også i Østre Toten er andelen høyt utdannede blant de som pendler ut høyere enn andelen blant de som pendler inn, men differansen er mindre enn for Gjøvik.

I Søndre Land er det motsatt. Mens bare 22,7 prosent av de som pendler ut har høyere utdanning, har hele 34,8 prosent av de som pendler inn høyere utdanning. 22,4 prosent av den sysselsatte befolkningen som jobber i samme kommune har høyere utdanning.

Tabell 23: Andel med høyere utdanning hos pendlere, 2012.

Rang	Kommune	Samme kommune	Pendler ut	Pendler inn	Differanse
24	Lillehammer	42,9	43,3	33,9	9,4
42	Vang	21,2	31,7	24,1	7,6
46	Skjåk	18,7	30,7	23,5	7,1
65	Gjøvik	30,4	35,9	30,2	5,7
72	Nord-Aurdal	22,6	28,7	23,4	5,3
92	Ringebu	17,4	26,0	22,2	3,8
116	Østre Toten	22,0	28,6	26,3	2,3
126	Gran	21,7	27,6	25,8	1,8
130	Sør-Aurdal	19,8	26,0	24,5	1,6
142	Jevnaker	20,6	27,1	26,6	0,5
171	Lesja	22,1	23,0	24,2	-1,2
182	Nord-Fron	20,6	22,6	24,2	-1,6
183	Lom	21,1	27,1	28,7	-1,6
185	Øyer	22,0	27,9	29,5	-1,6
195	Vestre Slidre	20,5	24,7	26,9	-2,2
203	Dovre	19,4	21,4	23,9	-2,5
209	Sel	20,5	21,8	24,5	-2,8
217	Nordre Land	18,4	20,4	23,7	-3,3
260	Vågå	18,3	23,2	28,8	-5,5
269	Vestre Toten	20,4	26,2	32,2	-6,0
281	Gausdal	19,5	25,2	31,8	-6,6
282	Sør-Fron	19,2	22,0	28,6	-6,6
291	Lunner	25,2	26,5	33,5	-7,0
308	Etnedal	19,8	26,6	35,2	-8,7
318	Øystre Slidre	20,8	28,3	37,4	-9,0
350	Søndre Land	22,4	22,7	34,8	-12,1

8.1.3 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået i de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som arbeider i fylkeskommunene har høyere utdanning, mens 64,4 prosent av de statsansatte har minst 3-årig utdanning.

Blant kommuneansatte er også utdanningsnivået høyere enn gjennomsnittet. Her har 46,1 prosent av arbeidstakerne høyere utdanning.

Næringslivet har mye lavere andel utdannede enn i offentlig sektor. 26,1 prosent av de som jobber i næringslivet har høyere utdanning.

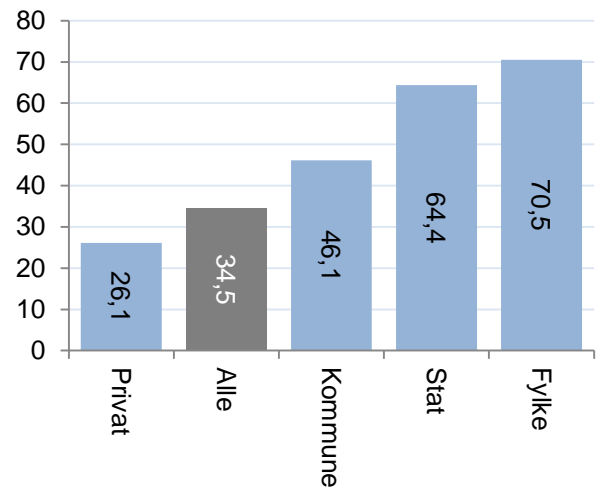
Sektorsammensetningen har naturligvis stor betydning for den regionale variasjonen i utdanningsnivået. Steder hvor en stor andel av sysselsettingen er i offentlig sektor vil naturlig få et høyere utdanningsnivå i arbeidslivet, og sannsynligvis også i befolkningen.

8.1.4 Utdanningsnivå næringslivet

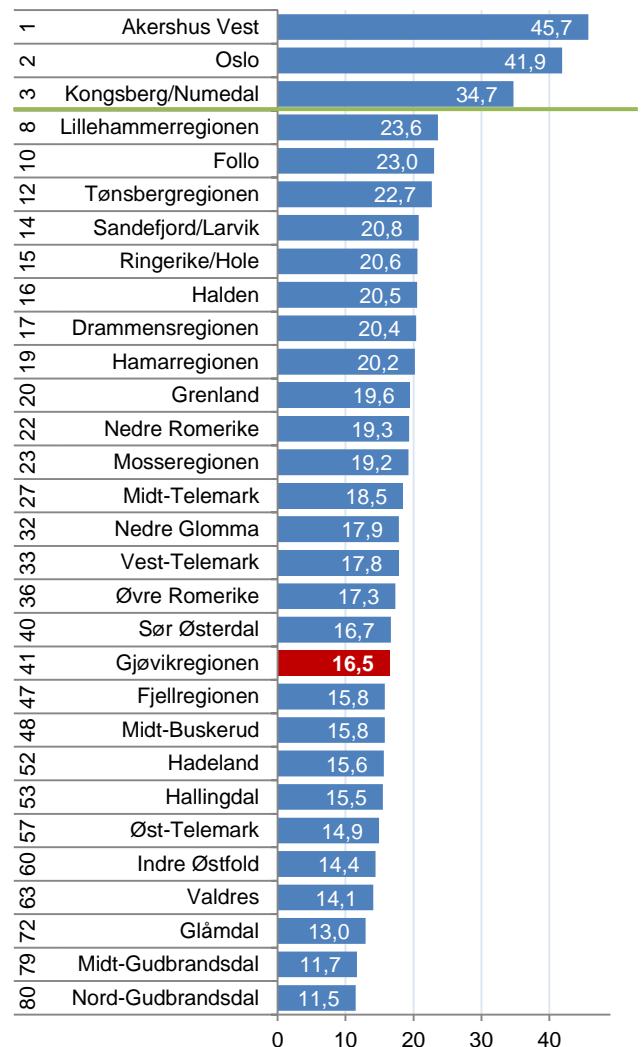
I resten av kapittelet skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Variasjonen i utdanningsnivå i næringslivet er vist i figur 64. Den grønne streken viser landsgjennomsnittet, som vi i figuren over så at var på 26,1 prosent. Ikke overraskende, rangerer Akershus Vest, Oslo og Kongsberg/Numedal øverst i å ha høyest andel arbeidstakere i næringslivet med høyere utdanning. Det er også bare disse tre regionene som har et utdanningsnivå i næringslivet over landsgjennomsnittet.

16,5 prosent av arbeidstakerne i næringslivet i Gjøvikregionen hadde høyere utdanning i 2012. Gjøvikregionen rangerer med dette som nummer 41, dvs. middels blant landets 83 regioner.

I Lillehammerregionen har 23,6 prosent av arbeidstakerne i næringslivet høyere utdanning, mens andelen i Hamarregionen er på 20,2 prosent. Andelen høyt utdannede i næringslivet i Hadeland er lavere enn andelen i Gjøvikregionen.

Figur 63: Andel med høyere utdanning etter sektor, 2012.

Figur 64: Andel med høyere utdanning i næringslivet, etter arbeidssted i 2012. Den grønne streken viser landsgjennomsnittet.

8.1.5 Utdanningsnivå over tid

Hvordan har utdanningsnivået i næringslivet i regionene variert over tid? I tabellen under ser vi hvordan utdanningsnivået i regionene på Østlandet har utviklet seg siden 2000.

Tabell 24: Andel med høyere utdanning i næringslivet i regionene, etter arbeidssted.

Rang 2012	Region	2000	2005	2010	2011	2012	Rang 2000	Forbedring rang
1	Akershus Vest	36,0	40,2	41,9	42,0	45,7	1	0
2	Oslo	33,0	35,6	38,1	38,2	41,9	2	0
3	Kongsberg/Numedal	25,0	27,3	30,1	31,0	34,7	3	0
8	Lillehammerregionen	17,9	19,6	21,2	21,2	23,6	9	1
10	Follo	19,0	20,5	21,0	20,9	23,0	7	-3
12	Tønsbergregionen	16,1	18,3	19,9	20,4	22,7	10	-2
14	Sandefjord/Larvik	14,0	15,7	18,2	18,9	20,8	18	4
15	Ringerike/Hole	13,8	15,0	17,8	18,0	20,6	21	6
16	Halden	15,4	16,8	18,4	18,8	20,5	11	-5
17	Drammensregionen	14,7	16,5	17,8	17,9	20,4	14	-3
19	Hamarregionen	14,1	15,7	18,3	18,6	20,2	17	-2
20	Grenland	13,7	15,6	17,7	18,0	19,6	22	2
22	Nedre Romerike	15,2	16,4	17,1	17,2	19,3	13	-9
23	Mosseregionen	13,2	15,4	17,0	16,9	19,2	24	1
27	Midt-Telemark	12,6	13,8	16,2	16,3	18,5	27	0
32	Nedre Glomma	11,7	14,2	16,3	16,2	17,9	33	1
33	Vest-Telemark	10,3	12,4	14,6	15,2	17,8	46	13
36	Øvre Romerike	13,5	13,9	14,8	15,0	17,3	23	-13
40	Sør Østerdal	10,6	12,5	14,7	15,1	16,7	45	5
41	Gjøvikregionen	11,7	13,2	14,9	14,9	16,5	34	-7
47	Fjellregionen	9,9	12,5	13,8	13,9	15,8	53	6
48	Midt-Buskerud	10,7	12,4	14,5	14,2	15,8	42	-6
52	Hadeland	9,5	12,3	14,2	14,3	15,6	55	3
53	Hallingdal	10,3	11,9	13,1	13,1	15,5	48	-5
57	Øst-Telemark	11,2	12,1	13,8	13,6	14,9	38	-19
60	Indre Østfold	9,2	10,9	13,1	13,2	14,4	58	-2
63	Valdres	8,7	10,3	12,5	12,9	14,1	63	0
72	Glåmdal	8,1	9,5	11,6	11,4	13,0	71	-1
79	Midt-Gudbrandsdal	7,4	9,1	10,5	10,2	11,7	76	-3
80	Nord-Gudbrandsdal	7,0	8,4	10,0	10,3	11,5	79	-1

Akershus Vest, Oslo og Kongsberg/Numedal har det høyeste utdanningsnivået av regionene i Norge. Det har de hatt i hvert fall tilbake til år 2000. Andelen har økt, men rangeringen har vært konstant.

Andelen arbeidstakere med høyere utdanning i det private næringslivet i Gjøvikregionen har økt fra 11,7 prosent i 2000 til 16,6 prosent i 2012. Til tross for en ganske sterk øking, har rangeringen falt. I 2000 rangerte Gjøvikregionen som nummer 34, mens plasseringen var 41 i 2012.

I samtlige regioner på Østlandet har andelen høyt utdannede i næringslivet økt fra 2000 til 2012.

8.1.6 Utdanningsnivå i kommuner

Vi kan også se på utdanningsnivået i næringslivet i kommune. Vi sammenlikner da kommunene i Gjøvikregionen med de øvrige kommunene i fylket.

Tabell 25: Andel med høyere utdanning i næringslivet i regionene, etter arbeidssted.

Rang 2012	Navn	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Rang 2000	Forbedring rang
13	Lillehammer	20,6	20,4	20,5	20,9	21,3	22,4	22,7	22,3	22,7	23,8	24,1	24,3	26,7	13	0
96	Gjøvik	12,5	12,7	13,0	13,2	13,5	14,3	14,5	14,3	14,4	15,5	16,0	16,1	18,1	91	-5
113	Lunner	11,7	11,1	12,7	11,5	12,9	13,4	14,2	12,2	14,0	14,0	14,9	14,1	17,5	106	-7
117	Vestre Toten	13,1	13,5	14,0	14,2	14,5	15,1	15,7	15,6	16,0	16,8	16,3	16,1	17,3	76	-41
161	Søndre Land	9,7	8,8	9,1	9,6	10,7	10,8	11,8	13,8	12,9	15,4	16,4	14,6	15,7	182	21
162	Øystre Slidre	9,7	9,0	10,0	10,1	11,2	11,5	12,0	11,3	12,2	13,0	13,2	14,0	15,7	181	19
169	Jevnaker	8,8	9,9	9,6	10,3	10,5	11,6	12,4	11,2	11,9	14,4	14,1	14,4	15,5	236	67
185	Gran	9,2	9,5	10,2	10,7	11,4	12,2	12,6	12,6	12,6	13,6	14,0	14,3	15,2	217	32
200	Øyer	10,1	10,3	10,4	9,1	10,3	11,3	12,4	10,9	10,6	11,6	12,2	11,1	14,7	160	-40
214	Nord-Aurdal	8,8	9,4	9,5	8,9	8,8	9,5	10,2	10,5	11,1	11,6	12,0	12,8	14,3	232	18
247	Østre Toten	9,4	9,8	9,4	9,8	9,6	10,5	10,6	12,0	11,3	12,1	11,7	11,9	13,7	196	-51
250	Lom	7,7	8,4	9,3	8,4	7,1	8,5	10,3	10,3	11,5	11,1	10,6	11,9	13,6	281	31
251	Vestre Slidre	7,8	9,5	8,1	8,6	9,7	10,7	11,8	10,8	11,0	11,3	12,2	12,5	13,5	274	23
264	Sør-Aurdal	8,2	8,0	8,6	8,5	10,2	11,8	12,1	10,8	11,5	12,6	12,7	12,7	13,2	258	-6
286	Vang	6,8	6,7	8,1	7,8	7,6	9,2	9,7	11,3	12,0	12,2	14,0	11,7	12,8	326	40
291	Vågå	7,9	8,0	8,3	8,8	9,2	9,4	10,0	10,9	11,6	11,7	11,7	11,7	12,7	270	-21
315	Ringebu	8,2	8,2	9,0	8,4	8,1	9,1	10,1	9,3	9,6	10,4	10,4	10,3	12,0	261	-54
324	Nordre Land	8,2	8,3	8,3	8,4	8,1	8,9	10,2	9,6	10,1	11,1	10,7	11,2	11,8	260	-64
327	Gausdal	7,9	7,7	7,7	7,4	7,7	9,1	9,4	9,7	10,5	10,7	10,8	10,6	11,8	269	-58
330	Nord-Fron	7,3	7,6	8,3	9,0	9,1	9,6	10,3	10,4	10,7	10,6	11,3	10,6	11,6	297	-33
333	Etnedal	9,3	9,3	9,9	10,3	8,8	10,5	8,3	12,8	11,0	14,4	13,0	13,7	11,5	207	-126
338	Skjåk	6,7	7,6	8,4	7,8	7,9	9,0	8,7	9,9	9,9	10,9	10,1	10,2	11,3	331	-7
347	Sør-Fron	6,0	6,6	6,5	6,8	8,2	8,0	8,1	8,9	9,0	10,3	8,2	8,8	11,1	359	12
350	Lesja	6,7	8,0	8,3	8,2	8,9	8,4	9,6	9,6	8,9	9,7	10,4	9,4	11,0	332	-18
355	Dovre	6,6	6,9	7,3	7,1	8,1	7,8	8,5	8,8	10,0	10,0	9,3	8,1	10,8	335	-20
368	Sel	6,6	6,6	6,8	7,3	7,8	8,0	8,3	7,5	7,5	9,1	9,1	10,2	10,5	334	-34

Etter Lillehammer er det Gjøvik som har den høyeste andelen høyt utdannede i sitt næringsliv. Vestre Toten og Søndre Land har også over middels høy andel høyt utdannede i sitt næringsliv.

I Nordre Land hadde 11,8 prosent av arbeidstakerne i det private næringslivet høyere utdanning i 2012. Dette rangerer kommunen som nummer 324 blant landets 428 kommuner.

Andelen høyt utdannede i næringslivet har økt i samtlige kommuner i Gjøvikregionen. Det er derimot bare Søndre Land som har klatret på rangeringsstigen fra 2000 til 2012.

Det kan også være interessant å merke seg at Lillehammer rangerer høyt over de andre regionene i fylket.

8.2 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

Det er stor forskjell på utdanningsnivået mellom de ulike bransjene. Vi kan derfor gjøre en bransjustering på samme måte som vi har gjort tidligere i denne rapporten, og få fram om regionene har mer eller mindre høyt utdanningsnivå, gitt den bransjestrukturen de har. Resultatene er vist i tabellen til høyre. I tabellen har vi først vist relativ andel med høy utdanning, der vi har sett på differansen mellom andel med høy utdanning i næringslivet i regionen og den tilsvarende andelen på landsbasis. Dernest har vi regnet ut hvor mye av dette avviket som kan forklares av bransjestrukturen, og til slutt en bransjustert utdanningsandel.

Da ser vi at det bare er noen få regioner som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået i næringslivet skal ligge høyere enn gjennomsnittet for Norge. På Østlandet er det bare Akershus Vest, Oslo og Halden som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået skal være høyere enn landet.

Når vi justerer for bransjestrukturen, ser vi at rangeringen med hensyn til utdanningsnivå blir litt annerledes enn når vi bare ser på andelen uten å ta hensyn til bransjestrukturen.

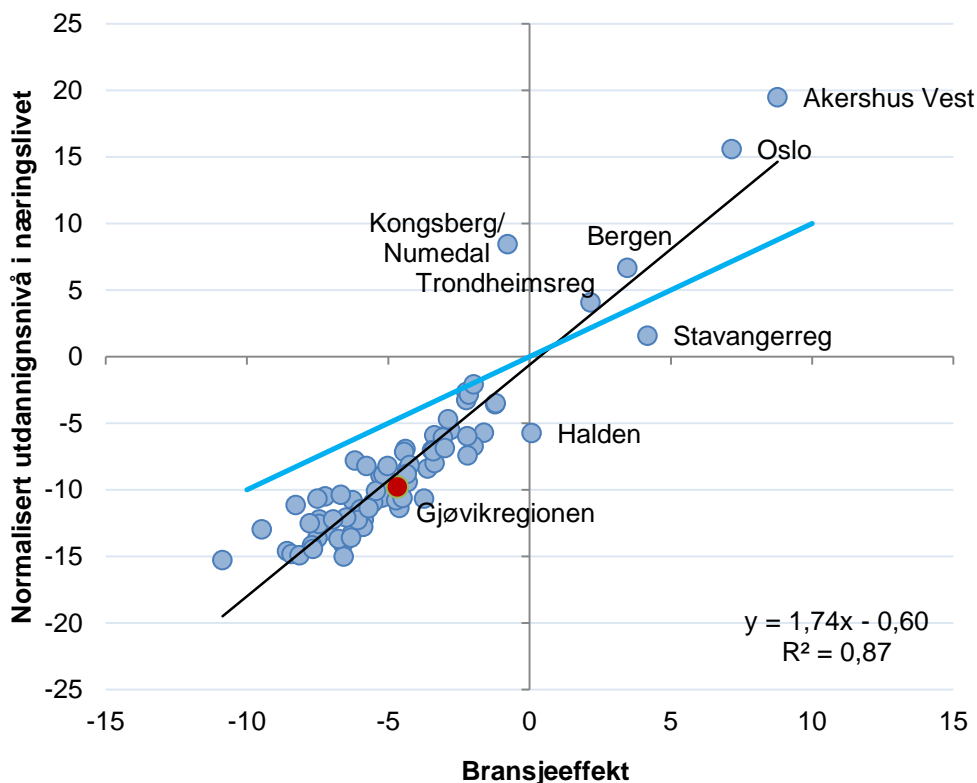
Andelen høyt utdannede i næringslivet i Gjøvikregionen var 9,8 prosentpoeng lavere enn andelen på landsbasis i 2012. Av denne differansen kan omtrent halvparten tilskrives bransjestruktur, mens den andre halvdel kan forklares av andre faktorer. Gjøvikregionen rangerer som nummer 49 blant landets 83 regioner, dvs. litt under medianverdien, mht. bransjustert utdanningsnivå i næringslivet.

Tabell 26: Relativ andel med høyere utdanning i næringslivet, bransjeeffekten, og bransjustert andel med høyere utdanning, 2012. Rangering blant landets 83 regioner mht. bransjustert utdanningsnivå.

Rang	Region	Relativ andel	Bransjeeffekt	Bransjustert
1	Akershus Vest	19,5	8,8	10,7
2	Kongsberg/Numedal	8,5	-0,8	9,2
3	Oslo	15,6	7,2	8,4
7	Lillehammerregionen	-2,7	-2,2	-0,4
9	Follo	-3,2	-2,2	-1,0
10	Midt-Telemark	-7,8	-6,2	-1,6
13	Tønsbergregionen	-3,6	-1,2	-2,4
15	Drammensregionen	-5,9	-3,4	-2,5
16	Nedre Romerike	-6,9	-4,4	-2,6
18	Sandefjord/Larvik	-5,5	-2,8	-2,7
21	Hamarregionen	-6,1	-3,1	-3,0
24	Fjellregionen	-10,5	-7,2	-3,3
26	Mosseregionen	-7,0	-3,4	-3,6
27	Øvre Romerike	-8,9	-5,3	-3,7
34	Ringerike/Hole	-5,7	-1,6	-4,1
35	Vest-Telemark	-8,5	-4,3	-4,2
39	Hallingdal	-10,8	-6,3	-4,5
43	Grenland	-6,7	-2,0	-4,7
46	Nedre Glomma	-8,4	-3,6	-4,8
47	Sør Østerdal	-9,6	-4,8	-4,9
49	Gjøvikregionen	-9,8	-4,7	-5,1
60	Midt-Buskerud	-10,5	-4,8	-5,7
62	Indre Østfold	-11,9	-6,1	-5,7
63	Halden	-5,7	0,1	-5,8
65	Midt-Gudbrandsdal	-14,6	-8,6	-6,0
69	Valdres	-12,2	-6,1	-6,1
72	Nord-Gudbrandsdal	-14,8	-8,4	-6,4
74	Øst-Telemark	-11,4	-4,6	-6,8
79	Hadeland	-10,7	-3,7	-6,9
80	Glåmdal	-13,3	-6,3	-7,0

Når en betrakter tabellen, vil den oppmerksomme leser oppdage at de som har høy utdanningsandel i næringslivet også ser ut til å få høy bransjustert andel. Oslo, Akershus Vest og Kongsberg/Numedal er for eksempel høyest på begge målene, mens de med lavest utdanningsnivå også har lavest utdanningsnivå etter bransjustering. Det betyr at bransjestrukturen ikke helt ut forklarer hvorfor noen regioner har et høyere utdanningsnivå i næringslivet, men at det også må være andre forhold som påvirker utdanningsnivået. Det skal vi se litt mer på, på neste side.

I figuren under har vi satt inn alle regionene etter utdanningsnivå og bransjeeffekten.

Figur 65: Utdanningsnivå, normalisert, og bransjeeffekten på utdanningsnivå i norske regioner i 2012.

Av denne figuren kan en lese seg til flere forhold. For det første er det bare seks av 83 regioner med en andel av næringslivets ansatte med høy utdanning som er over andelen på landsbasis. Det er de største byregionene, Akershus Vest og Kongsberg/Numedal. Det er dermed hele 77 regioner som har lavere utdanningsnivå i sitt næringsliv enn gjennomsnittet for Norge.

For det andre er det bare seks regioner som har en bransjestruktur som tilsier en høyere utdanningsandel. Halden er en av disse, mens Kongsberg/Numedal ikke har en slik bransjestruktur.

Når vi legger inn en regresjonslinje (den sorte streken), ser vi at korrelasjonen mellom bransjeeffekten og utdanningsandelen er svært høy. R^2 -verdien, som litt forenklet måler den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene, er på hele 0,87. Bransjestrukturen forklarer dermed svært mye av variasjonene, tilsynelatende. Problemet er at bransjestrukturen overforklarer forskjellene. Regresjonsformelen, som vi kan lese av diagrammet er

$$y \text{ (utdanningsandel)} = 1,74 * x \text{ (bransjeeffekt)} - 0,6.$$

Betaværdien, som er tallet 1,74, burde ligge nært verdien 1. Da skulle regresjonslinjen vært som den blå streken i diagrammet. Når vi regner ut bransjustert utdanningsandel er det avstanden til den blå streken som gir svaret.

Når vi går inn og ser på utdanningsnivået i regioner som Oslo og Akershus Vest, ser vi at de har mye høyere utdanningsnivå enn landet i alle bransjer. Så hvis en region har en bransjestruktur med en stor andel i kompetanseintensive bransjer, så blir også utdanningsnivået i lite kompetanseintensive bransjer også høyere.

ⁱ Alle tall om arbeidsplasser og sysselsetting er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

ⁱⁱ Vi bruker begrepet *vekstimpuls* om arbeidsplassvekst, når vi måler veksten i arbeidsplasser i en bransje, eller sektor i prosent av samlet sysselsetting i et område. Dette til forskjell fra prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i den samme bransjen fra et tidspunkt til et annet. Da vil bransjer med høy prosentvis egenvekst, men som utgjør en liten andel av samlet sysselsetting komme ut med lav vekstimpuls. Dette gjør at vi slipper å forklare av sektorer og bransjer som har høy prosentvis egenvekst egentlig ikke betyr så mye for utviklingen.

ⁱⁱⁱ Progressivt gjennomsnitt er et gjennomsnitt for de siste ti årene, der de siste årene gis størst vekt, siste år teller 10, nest siste 9, osv. Dette er en metode som vi bruker for å rangere utviklingen mellom ulike geografiske områder for en rekke indikatorer, fordi vi da ikke bare måler utviklingen i tiårsperioden, men også får med om trenden er positiv eller negativ.

^{iv} Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

^v Rent teknisk måler vi innovasjonsklima gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse der avhengig variabel er om bedriften har innovasjon (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha innovasjon. Denne regresjonsanalysen er kjørt for alle de 11 innovasjonstypene, og deretter veid på samme måte som vi veier for frekvenser.

^{vi} Eksportklima måles gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse der avhengig variabel er om bedriften har eksport (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha eksport.